



T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

**OKUL ÖNCESİ DÖNEMİ (4-6 YAŞ GRUBU) ÇOCUKLARIN DİN
EĞİTİMİNDE GÖREV ALAN EĞİTİMCİLERİN/DİN
GÖREVLİLERİNİN PEDAGOJİK YETERLİLİKLERİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

BÜŞRA KARA

BURSA-2019



T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ DÖNEMİ (4-6 YAŞ GRUBU) ÇOCUKLARIN DİN
EĞİTİMİNDE GÖREV ALAN EĞİTİMCİLERİN/DİN
GÖREVLİLERİNİN PEDAGOJİK YETERLİLİKLERİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

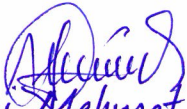
BÜŞRA KARA


DANIŞMAN:
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ŞANVER


BURSA-2019

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve din bilimleri Anabilim Dalı, **Din Eğitimi** Bilim Dalı'nda 701621028 numaralı **Büşra Kara**'nın hazırladığı "**Okul Öncesi Dönemi (4-6 Yaş Grubu) Çocukların Din Eğitiminde Görev Alan Eğitimcilerin/Din Görevlilerinin Pedagojik Yeterlilikleri**" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, **26./09./2019** günü **16:00**... - **17:30**...saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının **BAŞARILI**.. (başarılı / başarısız) olduğuna **O.Y.BİRLİĞİ**.. (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.


Dr. Öğr. Üyesi **Mehmet SANVER**
Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Bursa Uludağ Ün.


Prof. Dr. **Halit EV**
Üye
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Manisa Celal Üni.
Bayaz


Prof. Dr. **M. Akif KILAVUZ**
Üye
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Bursa Uludağ Ün.

Üye
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

..26./09/2019



SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih:22/08/2019

Tez Başlığı / Konusu: **OKUL ÖNCESİ DÖNEMİ (4-6 YAŞ GRUBU) ÇOCUKLARIN DİN EĞİTİMİNDE GÖREV ALAN EĞİTİMCİLERİN/DİN GÖREVLİLERİNİN PEDAGOJİK YETERLİLİKLERİ**

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 143 sayfalık kısmına ilişkin, 19/08/2019 tarihinde şahsım tarafından *TURNİTİN* adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %10 'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza


Adı Soyadı:	Büşra KARA
Öğrenci No:	701621028
Anabilim Dalı:	Felsefe ve Din Bilimleri
Programı:	Din eğitimi
Statüsü:	<input checked="" type="checkbox"/> Y.Lisans <input type="checkbox"/> Doktora

Danışman
(Adı, Soyad, Tarih)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ŞANVER

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Okul Öncesi Dönemi (4-6 Yaş Grubu) Çocukların Din Eğitiminde Görev Alan Eğitimcilerin/Din Görevlilerinin Pedagojik Yeterlilikleri” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza


22.08.2019

Adı Soyadı : Büşra KARA
Öğrenci No : 701621028
Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Programı : Din Eğitimi
Statüsü : Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Büşra KARA
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı : Din Eğitimi
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : xv + 128
Mezuniyet Tarihi : / / 2019
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ŞANVER

OKUL ÖNCESİ DÖNEMİ (4-6 YAŞ GRUBU) ÇOCUKLARIN DİN EĞİTİMİNDE GÖREV ALAN EĞİTİMCİLERİN/DİN GÖREVLİLERİNİN PEDAGOJİK YETERLİLİKLERİ

Din eğitimine ilişkin olarak yanlış yaklaşım ve uygulamalar, ülkemizde de yaşandığı üzere, vahim sonuçlara sebep olmaktadır. Bu durum, devletin ve uygulanacak resmi politikaların, din eğitiminde daha aktif ve belirleyici bir rolünün bulunması gerekliliğini göstermiştir. Ülkemizde, yaygın din eğitiminin uygulanması, bu eğitimlerin takip ve kontrolünün sağlanması Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görevidir. Diyanet İşleri Başkanlığı, toplumun her kesiminden ve her yaştan kişilere din eğitimi verme amacını gütmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın sorumluluk alanında bulunan yaygın din eğitiminin verildiği kurumlarından birisi de Kur'an Kurslarıdır. Bu bağlamda, Kur'an Kurslarında yaş sınırının kaldırılmasıyla birlikte Diyanet İşleri Başkanlığı, 4-6 yaş grubu çocukların okul öncesi dönemlerindeki din eğitimi eksikliklerini giderebilmek adına Kur'an Kursları açmıştır.

2013 yılında pilot uygulamalarına başlanan 4-6 yaş grubu için Kur'an Kurslarının açılması uygulaması, hızlı bir gelişme göstererek yaygınlaşmıştır. Son derece önemli olan 4-6 yaş grubu din eğitimine ilişkin olarak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından açılan kursların çok hızlı şekilde yaygınlaşması, birtakım sakıncaları da beraberinde getirmektedir. Özellikle, bu uygulamanın ana aktörlerinden biri olan eğitimcilerin pedagojik açıdan yeterli olup olmadıkları ciddi bir tartışma konusudur. Zira 4-6 yaş grubu çocuklara verilecek din eğitimleri için öğretmen yetiştiren herhangi bir yükseköğretim kurumunun ya da bu kurumlar nezdinde bulunan bir programının bulunmadığı bilinmektedir. Bu kapsamda bu çalışmada, bahsi geçen kurslarda görevli eğitimcilerin pedagojik ve mesleki yeterlilikleri üzerinde durulmuştur. 4-6 yaş grubu

Kur'an Kurslarında görev alan eğitimcilerin sahip oldukları pedagojik donanım ve mesleki yeterlilik seviyeleri, Bursa ili Orhangazi ve İznik ilçelerindeki 20 eğitimci ile yapılan mülakatlardan elde edilen veriler çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öncelikle, okul öncesi eğitimi ve çocuğun din eğitimi hakkında bilgilere yer verilmiş, sonrasında ise eğitimcilerle yapılan mülakatlarda sorulan sorulara verdikleri cevaplar değerlendirmeye alınmıştır. Eğitimcilerin branşlarındaki uzmanlık durumu, çocuğun gelişim alanları hakkındaki bilgileri ile eğitim ve öğretime ilişkin yöntem ve yaklaşımlar ile ilgili bilgileri 18 adet açık uçlu soru ile belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din, din eğitimi, pedagoji, Okul Öncesi Eğitim, 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları, 4-6 yaş dönemi din eğitimcileri.



ABSTRACT

Name and Surname : Büşra KARA
University : Bursa Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Philosophy and Religious Sciences
Branch : Religious Education
Degree Awarded : Master
Page Number : xv + 128
Degree Date : / / 2019
Supervisor (s) : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ŞANVER

PEDAGOGICAL COMPETENCIES OF EDUCATORS / RELİGİOUS OFFİCİALS WHO TAKE PART IN RELİGİOUS EDUCATION OF PRE-SCHOOL CHİLDREN(4-6 AGE GROUP)

The wrong approaches and practices in relation to religious education lead to grave consequences, as has happened many times in our country. This shows that the state and the official policies to be implemented should have a more active and decisive role in religious education. In our country, it is the duty of the Religious Affairs Department to implement non-formal religious education and to ensure the follow-up and control of these trainings. The Presidency of Religious Affairs aims to provide religious education to people from all walks and ages. One of the institutions of the Religious Affairs Directorate where non-formal religious education is given is the Qur'an Courses. In this context, with the removal of the age limit in the Qur'an Courses, the Presidency of Religious Affairs has opened Qur'an Courses in order to eliminate the deficiencies of religious education in the pre-school period of children aged 4-6.

The implementation of the opening of the Qur'an Courses for the 4-6 age group, which started piloting in 2013, has expanded rapidly and has become widespread. The rapid opening of the courses opened by the Presidency of Religious Affairs regarding the religious education of 4-6 age group, which is very important, brings with it some drawbacks. In particular, it is a matter of serious debate whether educators, one of the main actors of this practice, are pedagogically competent. Because, it is known that there is no higher education institution or a program in the institution that educates teachers for religious education to be given to children aged 4-6. In this context, in this study, pedagogical and occupational competence of educators in these courses are

emphasized. The pedagogical and professional competence levels of the trainers who took part in the Quran Courses of 4-6 age group were tried to be determined within the framework of the data obtained from interviews with 20 trainers in Orhangazi and İznik districts of Bursa. Firstly, information was given about pre-school education and religious education of the child and then the answers given to the questions asked during the interviews with the educators were taken into consideration. 18 open-ended questions were used to determine educators' knowledge about their specialties in the branches, child psychology and child development areas, and information about methods and approaches related to education and training.

Key words: Religion, Religious Education, Pedagogy, Preschool Education, 4-6 Age Group Quran Courses, Religious Educators in the 4-6 Age Group.



İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
İNTİHAL YAZILIM RAPORU.....	iii
YEMİN METNİ.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMİ.....	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	5
3. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI.....	9
4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI.....	9
5. ARAŞTIRMANIN TEMEL KAVRAMLARI.....	10
6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	10
7. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	12
8. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN TOPLANMA SÜRECİ.....	13
9. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZ SÜRECİ.....	15

BİRİNCİ BÖLÜM

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUĞUNUN GELİŞİMİ VE DİN EĞİTİMİ

1. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM.....	17
1.1 Türkiye’de Okul Öncesi Eğitimin Temel İlkeleri.....	18
1.2 Türkiye’de Okul Öncesi Eğitimin Temel Amaçları.....	20
2. OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN ÖNEMİ.....	20
3. OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUĞUNUN İHTİYAÇLARI.....	22
3.1 Hareket.....	23
3.2 Güven.....	24
3.3 Oyun.....	25

3.4 Dini İlgi ve İnanma.....	27
4. DİNİ İNANÇ GELİŞİMİ.....	28
5. 4-6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURSLARI ÖĞRETİM PLANI.....	30
5.1 Programın Genel Amaçları.....	30
5.2 Programın Temel Yaklaşımı.....	30
5.3 Programın Temel İlkeleri.....	32
5.4 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğretici Yeterlikleri.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

DİB 4 – 6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURSLARINDA GÖREV YAPAN DİN EĞİTİMCİLERİNİN PEDAGOJİK YETERLİLİKLERİ KARŞILAMA DURUMU (BULGULAR VE YORUMLAR)

1. ÖĞRETMENLERİN BRANŞINDAKİ BİLGİLERİ.....	35
1.1. 4-6 Yaş Din Eğitimi Gerekli Midir?.....	35
1.1.1. Öğretmenlerin 4-6 Yaş Din Eğitiminin Gerekliliğine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	37
1.2. Başlangıçta Aldığımız Seminer Eğitimleri, Çocuk Pedagojisine Yönelik Size Neler Kattı?.....	39
1.2.1. Öğretmenlerin Göreve Başlamadan Önce Aldıkları Seminer Eğitiminin Katkılarına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	40
1.3. Bir Seminer Eğitimi Planlayıcısı Olsaydınız Bu Süreci Nasıl Yönetirdiniz ve Din Görevlilerinin Daha Çok Ne Hakkında Bilgi Sahibi Olması İçin Çalışırdınız?.....	42
1.3.1. Öğretmenlerin Seminer Eğitimlerinde Önem Verilmesi Gereken Konulara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	44
1.4. Eğitim Müfredatını Uygulamadan Önce Nasıl Bir Planlama Yapıyorsunuz, Kılavuzdaki Plana Ne Gibi Katkılarınız Oluyor?.....	48
1.4.1. Öğretmenlerin Din Eğitimi Müfredatına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	49

1.5. Eğitim Materyal ve Yöntemlerinden En Çok Hangisinden Faydalaniyorsunuz?.....	51
1.5.1. Öğretmenlerin Çocuğun Din Eğitiminde Etkili Olan Etkinliklere Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	53
1.6. Din Eğitiminde Müzik Etkinliklerinin Yeri Nedir ve Bundan Nasıl Faydalaniyorsunuz?.....	55
1.6.1. Öğretmenlerin Çocuğun Din Eğitiminde Müziğin Yerine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	57
1.7. Din Eğitiminde Oyun Etkinliklerinin Yeri Nedir ve Bundan Nasıl Faydalaniyorsunuz?.....	59
1.7.1. Öğretmenlerin Çocuğun Din Eğitiminde Oyunun Yerine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	60
1.8. Çocuğun Daha Sonraki Yıllarda Dini Kavramları Daha İyi Anlayabilmesi İçin Siz Eğitimcilerle Düşen -Temel Görev ve Sorumluluklar- Nelerdir?.....	63
1.8.1. Öğretmenlerin Çocuğun Olumlu Din Algısına Etki Eden Noktalara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	65
2. ÖĞRETİCİLERİN ÇOCUĞUN GELİŞİM ALANLARI HAKKINDAKİ BİLGİLERİ.....	70
2.1. Okul Öncesi Çocuğuna Dini ve Dinî Konuları Anlatırken/Öğretirken Nelere Dikkat Edilmelidir?.....	70
2.1.1. Öğretmenlerin Çocuğaya Dini Anlatırken Dikkat Ettikleri Noktalara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	71
2.2. Okul Öncesi Dönemde Her Dini Bilgi Çocuğaya Anlatılır Mı?.....	73
2.2.1. Öğretmenlerin Çocuğaya Anlatılır-Anlatılamaz Buldukları Konulara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	75
2.3. Okul Öncesi Dönemde Dini Öğretir ve Anlatırken, İnsanın Hangi Yönünün (Duygu, Zihin) Temel Alınması Gerektiğini Düşünüyorsunuz?.....	77
2.3.1. Öğretmenlerin Çocuğun Öğrenmesinde Dinin Sevgi Boyutunun Önemine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	78
2.4. Çocukların Dini Konulardaki Merakını Yansıtan Herhangi Bir Sorusuna Cevap Verirken Nasıl Bir Yöntem İzliyorsunuz / Neleri Dikkate Alıyorsunuz?.....	80

2.4.1. Öğretmenlerin Çocuğun Sorularına Cevap Verirken İzledikleri Yöntemler Üzerine Değerlendirmeler.....	83
2.5. Çocukların En Çok Sorduğu Sorular Hangi Konular ile İlgilidir?.....	86
2.5.1 Öğretmenlerin Çocukların Sık Sordukları Sorulara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	87
2.6. Yeni Bir Konuya Geçerken Çocuğun İçinde Bulunduğu Duygu Durumları Sizi Nasıl Yönlendiriyor? Çocuğun Duygu Durumuna Göre Hareket Ediyor Musunuz?.....	90
2.6.1. Öğretmenlerin Çocukların Duygu Durumlarını Eğitim-Öğretim Süreci İçinde Yönetebilmelerine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	91
3. ÖĞRETİCİLERİN EĞİTİM YÖNTEM VE YAKLAŞIMLARI HAKKINDAKİ BİLGİLERİ.....	93
3.1.Çocuğun Din Eğitiminde Ceza ve Mükâfat Kavramlarını Nasıl Değerlendiriyorsunuz?.....	93
3.1.1. Öğretmenlerin Ceza ve Mükâfat Kavramlarına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	95
3.2.Ders Etkinlik Kitabında Yer Alan Etkinlikleri Doğrudan Mı Uyguluyorsunuz? Çeşitlendirmeye Dönük Önceden Bir Hazırlık Yapıyor Musunuz?.....	98
3.2.1. Öğretmenlerin Etkinlik Kitabına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	100
3.3. Bir Eğitim Almak İsteseyiz Hangi Konularda Eğitim Almak İsterdiniz?.....	104
3.3.1. Öğretmenlerin İhtiyaç Duydukları Eğitim Alanlarına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	106
3.4.Göreve Başlamadan Önce Okul Öncesi Dönem Çocuğu Hakkında Bilgileriniz ile Göreve Başladıktan Sonraki Bilgileriniz Arasında Farklar Oldu Mu?.....	109
3.4.1. Öğretmenlerin Kendilerini ve (4-6) Yaş Çocuğuna Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	111
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	116
KAYNAKÇA.....	122
EKLER.....	127

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Öğretmenlerin 4-6 Yaş Din Eğitiminin Gerekliliğine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	s.35
Tablo 2: Öğretmenlerin Göreve Başlamadan Önce Aldıkları Seminer Eğitiminin Katkılarına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	s.39
Tablo 3: Öğretmenlerin Seminer Eğitimlerinde Önem Verilmesi Gereken Konulara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	s.42
Tablo 4: Öğretmenlerin Din Eğitimi Müfredatına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler	s.48
Tablo 5: Öğretmenlerin Çocuğun Din Eğitiminde Etkili Olan Etkinliklere Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	s.51
Tablo 6: Öğretmenlerin Çocuğun Din Eğitiminde Müzik Etkinliklerine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	s.55
Tablo 7: Öğretmenlerin Çocuğun Din Eğitiminde Oyun Etkinliklerine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	s.59
Tablo 8: Öğretmenlerin Çocuğun Olumlu Din Algısına Etki Eden Noktalara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	s.63
Tablo 9: Öğretmenlerin Çocuğa Dini Anlatırken Dikkat Ettikleri Noktalara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	s.71
Tablo 10: Öğretmenlerin Çocuğa Anlatılır-Anlatılamaz Buldukları Konulara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	s.73
Tablo 11: Öğretmenlerin Çocuğun Öğrenmesinde Dinin Sevgi Boyutunun Önemine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	s.77
Tablo 12: Öğretmenlerin Çocuğun Sorularına Cevap Verirken İzledikleri Yöntemler Üzerine Değerlendirmeler.....	s.80
Tablo 13: Öğretmenlerin Çocukların Sık Sordukları Sorulara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	s.86
Tablo 14: Öğretmenlerin Çocukların Duygu Durumlarını Eğitim-Öğretim Süreci İçinde Yönetebilmelerine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	s.90

Tablo 15: Öğretmenlerin Ceza ve Mükâfat Kavramlarına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	s.93
Tablo 16: Öğretmenlerin Etkinlik Kitabına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	s.99
Tablo 17: Öğretmenlerin İhtiyaç Duydukları Eğitim Alanlarına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	s.104
Tablo 18: Öğretmenlerin Kendileri ve (4-6) Yaş Çocuğuna Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler.....	s.110



KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
akt.	: Aktaran
b.	: Baskı
bkz	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DEÜİFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfadan sayfaya
Ö	: Öğretici
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
UÜİFD	: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
yay.	: Yayıncılık

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMİ

İnsan, doğası gereği gelişmeye ve değişmeye uygun potansiyel ile dünyaya gelir. Kendisinde var olan yetenekleri olumlu yönde geliştirdiği zaman, potansiyelini iyi kullanmış olur. Bu yeteneklerin nasıl şekilleneceği ve hangi yola gireceğini belirleyen, yönetici konumundaki faktör çevredir. Çocuğun içsel iyiliğini ya da yeteneklerini, olumlu ve olumsuz yönlendirme gücü çevre faktörünün elindedir. Çevrenin yönlendirmeleri, değerleri, yaşayış biçimi, takdir etme ve yerme algıları, kültürü; çocuğun insan olma sürecine yön çizer ve şekil verir. Çocuklar ne iyi, ne de kötü olarak doğarlar. Refleksler ve birkaç güdü ile doğarlar, bunların yardımı ve çevrenin de katkısıyla alışkanlıklar oluşur. Çocuğun doğası küçükken şekillendirilmeye müsaittir. Çocukların büyük çoğunluğunda hem iyi bir insan olma, hem de bir suça veya kötülüğe yönelme potansiyeli vardır.¹ Eğitim faaliyetleri, çocuğun iyi potansiyelini ortaya çıkarmak ve bu potansiyeli olumlu yönde geliştirmek noktasında devreye girer. Rousseau'nun *Emile* adlı eserinde, çocuğun üstün insan olma becerisini kazanabilmesi için ahlâki eğitimden geçmesi gerektiğini savunduğunu görürüz.

Din eğitimi, temelde çocuğun doğuştan getirdiğine inandığımız yetileri ile kendine göre bir düzen kurmuş olan toplum arasında anlamlı, sağlıklı ve yaşanabilir bir bağ kurmasına yardımcı olur. Çocuğun yaşamı boyunca herhangi bir nesne ya da insan ile nasıl ilişki kuracağına ve kurduğu bu ilişkide nasıl doğru insan ve mutlu insan olabileceğine ışık tutar. İnsanla ve nesneyle kurulan sağlıklı ilişkinin Yüce Yaratıcı'ya doğru yol alma ve orada kalmaya yardımcı olacağı aşikârdır. İnsanın buralardan geçerek ulaştığı Allah ile kuracağı bağın sağlıklı olması istenen ve hedeflenen bir husustur.

Çocukta oluşan Allah tasavvuru, oldukça küçük yaş aralıklarında kendisini göstermektedir. Çocuk, çevresinde gördüğü şeyleri taklit etmekte yetenekli ve buna eğilimlidir. Din ile ilişkili olsun ya da olmasın, anne-babanın ve bütün davranışları, hareketleri ve yaşayış şekilleri, çocuğun gözlem ve takibindedir; taklit edilmeye, örnek ve model alınmaya adaydır. Böylece çocuk, birçok şeyi bu yolla öğrenmektedir.

¹ Bertrand Russel, *Eğitim Üzerine*, Çev. Şebnem Duran, İzmir: İlya İzmir Yayınevi, 2010, s. 32

Dolayısıyla anne-babanın yaşayış ve davranışları, çocuk için bir öğretim vasıtası olmakta, onun öğrenmesi ve gelişmesine yön verici önemli bir işlev görmektedir. İnanma istidatı ile donatılmış olan çocuğa hangi şekilde yön verilirse onun şeklini alır. Çocuğun sevgi, saf inanma, kabul duyguları, Allah ile kuracağı bağlantıda bir vasıta olarak görülebilir. Nitekim bu duygular, çocuğun, çevresinden aldığı bilgileri kendi dünyasında işleme sokup, sonucunda bir inanç sistemi oluşturmasına yardımcı olur. Çocuk bu dönemdeki bütün sorularını sorgulama niyetiyle değil, inanma niyetiyle sorar. Sorularında inanmaya istekli ve hazır bir durum vardır. Çocuğun bu dönemde sorduğu karmaşık soruların doğru ve anlaşılabilir basitlikte cevaplanması gerekmektedir. İlk toplumsal alanı olan aile fertlerinin ve ana-babanın çocuğun dini duygu, düşünce ve inanç gelişimindeki rolü büyüktür. Fakat bütün çocuklar eğitilmiş, bilinçli ve doğru yönlendirmeler yapabilecek ailelerde doğma ve büyüme şansına sahip olmazlar. Burada çocuğun toplumsallaşmasında ve gelişmesinde ikinci önemli faktör olan okul devreye girer. Artık çocuk için rol model olan ana-babanın yerini, okuldaki öğretmen unsuru almıştır. Nitekim çocuğun bundan sonraki hayatına, fikirlerine ve yaşayışına yön verebilecek etkiye sahip olan kişinin, olumlu ve doğru nitelik ve yeteneklerle kendisini donatmış olmasının büyük önemi vardır. Özellikle konu küçük çocukların eğitimi ve din eğitimi gibi önemli ve hassas bir sorumluluk alan olunca, daha dikkatli ve özenli davranmayı gerektirir. Zira çocuğa, dinimiz tarafından da oldukça önem ve değer verilmiştir. Kur'ân'da direkt çocuklardan bahseden ayetlerin sayısının 297 olduğu, içinde çocuğun dolaylı olarak geçtiği ayetlerin sayısı 342'ye kadar çıktığı görülmektedir.² Dolayısıyla çocuğun eğitimi ve çocuğun din eğitimi, sistemli ve düzenli işleyen bir süreç ile yapılmalıdır. Küçük çocukların din eğitimi, uzman ve konu hakkında yeterliliği olan öğreticiler tarafından yapılması gerekmektedir.

Araştırmamızın başlığında da geçen pedagojinin, eğitimin olumlu sonuçlar vermesi için öğretmen tarafından eğitim sürecinde ustalıkla kullanılması gerekir. Pedagoji, içinde bilimi, sanatı aynı anda barındırır. Eğitim süreçlerinin denenmiş bilimsel metodlarının uygulayıcısı kısmında sanatçı rolünü öğretmen üstlenir. Öğretmenin amacı, eylemin kendisi olmaktan ziyade, yürütülecek programın hazırlanmasını sağlamak ve olabildiğince eyleme yönelik olmaktır.³ Pedagoji, gidilecek

² Mehmet Emin Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2015, s. 119

³ Emile Durkheim, *Ahlak Eğitimi*, Çev. Oğuz Adanır, İstanbul: Say Yayınları, 2012, s. 24

yolu, nasıl gideceğimizi gösterir. Çocuğa verilecek bilginin, hangi yöntemle anlatılması gerektiğini söyler. Pedagojide eğitim için tek bir yol ya da tek bir kuram yoktur. Pedagojiyi oluşturan şey, birçok kuramın ve birçok yolun birleşimidir. Bilginin uygulanma biçimlerini ve fikirlerini ortaya koyar ve davranış değişikliğini esas alır. Öğretmenler, eğitim süreci boyunca bilgilerin, fikirlerin, davranışların uygulama boyutuyla ilgilenirler. Öğretmenler, eğitim süreci boyunca bilgilerin, fikirlerin, davranışların uygulama boyutuyla ilgilenirler. Öğretmenler, birikimlerini, tecrübelerini, bilgilerini hangi yolla uygulamaya koyarlarsa öğrencide iyi, olumlu ve kalıcı etki bırakır, sorusu ile süreci planlarlar. Pedagoji, öğretmene bu uygulama ve düşünme sürecinde yardımcı olur. Pedagoji olmadan; öğretme, değiştirme, dönüştürme ve iyileştirme gibi eğitim süreçlerinin olumlu ve planlı işleyeceği düşünülemez. Öğretmenlerin, pedagoji bilgisi ile donanmış olması, özellikle hassas bir süreç olan din eğitimi sürecinde daha da önemlidir.

Küçük çocukların eğitimleri formal bir çatı altında okul öncesi eğitim kurumları tarafından yürütülmektedir. Bunlar, planlı işleyişleri ve çocuk gelişimi ve eğitiminde amaçları olan resmi kurumlardır. Ancak bu kurumlarda, çocuğun din eğitimi hakkında herhangi bir çalışma yapılmamaktadır. Çocuğun din eğitimi konusunda, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında pilot uygulama olarak 10 ilde uygulamaya konulan ve kısa sürede toplumumuzun teveccühünü kazanan *Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)*, DİB'in en önemli yaygın din eğitimi faaliyetleri arasında yer almaktadır. Başkanlık, söz konusu program ile Kur'an kurslarında yürütülen yaygın din eğitimi hizmetinden toplumun tüm kesimlerinin etkin ve verimli bir şekilde yararlanabilmesi amacıyla, Kur'an kurslarına gelen 4-6 yaş (48-72 ay) seviyesindeki çocukların da İslam dininin değerlerini, insan hayatına anlam kazandıran unsurlar olarak fark etmelerini, kazandığı bu değerleri günlük hayatında yaşayabilmelerini, Kur'an-ı Kerim'i içerik, ses ve şekil olarak yine kendi yaş düzeyine uygunlukta tanıyabilmelerini, Allah'ı sevgi temelinde tanıyabilmeyi ve yaratılışı fark etmelerini, Hz. Peygamber'in kişilik ve karakterini tanımalarını, sevip rol model almalarını, sağlıklı bir din ve ahlâk gelişimi

göstermelerini sağlamayı ve ihtiyaç duydukları diğer gelişim süreçlerine de katkıda bulunmayı hedeflemektedir.⁴

Türk eğitim sisteminde geline aşamada okul öncesi eğitim kurumlarında din eğitimi, henüz olması gereken noktaya gelmiş ve bilimsel bir niteliğe kavuşmuş değildir. Bu alanda henüz bir boşluk söz konusudur ve bu, en kısa zamanda giderilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, mevcut yapıda ilkököl 4. sınıfta başlayan dini derslerin 1. sınıfa ve okul öncesi sınıflara teşmili, ele alınması gereken bir husus olarak karşımızda durmaktadır. Ancak ahlâk eğitimi olarak da değerlendirilebilecek “değerler eğitimi” faaliyetleri okullar tarafından yapılır. Değerler eğitimi uygulamaları müfredatın zorunlu bir uygulaması değil, öğretmenin istek ve uygulamalarına bağlı olarak eğitim planına dâhil edilir. Günümüzde din eğitimi faaliyetleri, Avrupa ve Amerika’da okul öncesi dönemden itibaren yapılmaktadır. Bundan dolayı çocukluk dönemi din eğitimi ve faaliyetleri üzerine pek çok araştırma yapılmış, teoriler üretilmiş ve okullar açılmıştır. Çocukların ahlâklı yetişmesine ve eğitimine önem veren bir peygamberin ümmeti olarak İslam toplumu, çocuk üzerine yapılan çalışmalarını arttırması gerekmektedir.

4-6 yaş grubu din eğitimini yapacak kişiler, dini bilgi, pedagoji bilgisi ve çocuk gelişimi ve özellikleri hakkında donanımlı olması gerekmektedir. Türk Milli Eğitim sisteminde, 4’üncü sınıftan itibaren 12’nci sınıfa kadar yapılmaktadır.⁵ Dolayısıyla sistemin yetiştirdiği din eğitimi öğretmenleri bu yaş grubu için eğitim görmekte ve kendilerini bu yaş grubuna göre geliştirmektedirler. Oysa 4-6 yaş din eğitimi programına öğretmen yetiştiren bir yükseköğrenim kurumu bulunmamaktadır. Yaş döneminin önemi itibarıyla oldukça hassas bir konu olan din eğitimi, pedagoji bilgisi ile desteklenmesi gereken önemli bir noktadır. Bu kurumlarda görev alan öğretmenlerin hangi eğitimlerden geçtiği ve bu meslek için yeterli pedagojik bilgi ile donanmış olup olmadığı bu tezin merak konusunu oluşturur.

Çalışmamızın konusu "*4-6 Yaş Dönemi Din Eğitimcilerinin pedagojik yeterliliklerini inceleme*" üzerinedir. Bunu yaparken de öncelikle pedagojik yeterlilikler üç ana başlığa ayrılmıştır:

⁴ <https://egitimhizmetleri.diyaret.gov.tr/detay/466/4-6-ya%C5%9F-grubu-kur'an-kurslar%C4%B1> (erişim: 25.05.2019)

⁵ Derya Kap, *Türkiye’de Zorunlu Din Dersi Uygulaması*, Akademik Perspektif, Kasım 2014, s. 60

- Branşında iyi yetişmiş mi?
- Çocuğun gelişim alanlarında yeterli bilgiye sahip mi?
- Eğitim yöntemleri ve yaklaşımları hakkında yeterli bilgiye sahip mi?

Yukarıdaki başlıkların altında alt sorular oluşturularak din eğitimcileri ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın problemi, “4-6 Yaş Dönemi Din Eğitimcileri, muhatap oldukları yaş seviyesine uygun bir eğitim verebilmelerini sağlayacak pedagojik yeterlilik düzeyini ne ölçüde elde etmektedirler” şeklinde belirlenmiştir. Yapılan mülakatlardan edinilen sonuçlar, bilimsel bilgiler ışığında açıklanmaya çalışılmış ve aşağıdaki alt problem cümleleri de sonuca ulaştırılmaya çalışılmıştır.

- Okul öncesi dönemde din eğitiminin önemi nedir?
- 4-6 yaş grubu din görevlileri, okul öncesi dönem çocuğunu nasıl betimlemektedirler?
- Din görevlilerine verilen “4-6 yaş din eğitimi seminerinin” yeterli/yetersiz yönleri nelerdir?
- “4-6 yaş grubu din eğitimi semineri” programına katılan eğitimciler bu süreci nasıl betimlemektedirler?
- 4-6 yaş grubu din eğitimcileri uyguladıkları okul öncesi dönem din eğitimi müfredatını nasıl betimlemektedirler?
- 4-6 yaş grubu din eğitimcisinin sahip olması gereken nitelikler nelerdir?
- 4-6 yaş grubu din eğitimcileri pedagojik yeterliklerini nasıl betimlemektedirler?

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

İnsan var olduğu sürece din de var olmuştur. Bu iki ana yaşam ögesi, insan ve din, bir şekilde eğitim ile iç içedir ve bağlantılıdır: İnsan-eğitim ve din-eğitim. İnsan, din ve eğitim, yaşayan, canlı ve birbirini besleyen unsurlardır. “Bana bir harf öğretinin 40 yıl kölesi olurum” diyen bir anlayışa sahip olan bir dinin, eğitime ve öğrenmeye verdiği değer aşikârdır. Hz. Peygamber’in fetihten sonra ilk yaptığı icraat, bir eğitim-öğretim mekânı oluşturarak eğitim seferberliği başlatmasıdır. Eğitim, tecrübe yoluyla ferdlerde

istenilen düşünce ve davranış değişikliklerini meydana getirme çabasıdır. ⁶ Eğitim, bireyin içsel yolculuğunun dıştan beslenmesidir. Dışsal bir faktör olan eğitim faaliyeti, bireyin içsel olarak tamamlanmasına da yardımcı olur. Bireyin yeteneklerini, güdülerini, istek ve arzularını yönetebilme, geliştirebilme ve iyileştirme olanaklarını sağlar. Kur'an'a göre insanın bireysel ve toplumsal olarak iyi davranışlar kazanması, kişinin hayat hedefini oluşturur.⁷ Din, bireyin iyi veya kötü olan güdü, dürtü, arzu veya duygularını yok saymaz. Sadece onları, esas, mutlak iyilik ve sonsuzluğa ulaşma sürecinde, öteleyip sahip çıkabilmeyi ve kontrol altına alabilmeyi ister ve öğütler. Görüldüğü üzere din ve eğitim insan için ortak amaçlar güder ve insanın iyiliğini önceler. Bu iki unsur birleştiğinde ortaya çıkan din eğitimi, oldukça incelikle yapılması gereken, içinde birçok bireysel ve toplumsal dinamiği barındıran bir süreci içerir. Eğitim, insan var olduğu sürece hayatın içindedir ve yapılan AR-GE çalışmalarıyla; dönüştürme, geliştirme, iyileştirme ve yenileştirme sürecindedir. Çalışmamızla okul öncesi dönem din eğitimcisi yetiştirme faaliyetlerine ışık tutmak amaçlanmaktadır.

4-6 yaş grubuna yönelik din eğitimi çalışmaları son yıllarda başlamıştır ve aynı zamanda bu alanda yapılan akademik çalışmalar henüz yetersiz kalmaktadır. 4-6 yaş din eğitimi konusunda yapılan çalışmalar, daha çok eğitim süreci, veli beklentisi ve çocuğun yaş dönemi özelliklerini ele almaktadır. Bu konuda zikredilebilecek çalışmalardan birisi Samet Yağcı tarafından yapılan tez çalışmasıdır.⁸ Fakat eğitimin en önemli unsuru olan öğretmen hakkında daha detaylı bilgiler toplanması ve bu bilgiler ışığında sistemin revize edilmesi gerekir. Bir sınıf olmadan eğitim yapılabilir belki, ama öğretmen olmadan yapılamaz. Donanımlı bir 4-6 yaş din eğitimcisi yetiştirmek, günümüzde üzerinde durulması gereken noktayı oluşturmaktadır. Çalışmamızda öğretmenlerin okul öncesi eğitimi hakkındaki bilgileri, çocuk eğitimi bilgileri ve din eğitimini okul öncesi dönem çocuğuna aktarabilme becerileri üzerine değerlendirmeler

⁶ Halis Ayhan, *Eğitime Giriş*, İstanbul: Damla Yayınevi, 1986, s. 16

⁷ Hayati Hökelekli, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013, s. 223

⁸ Samet Yağcı, “*Öğreticilere Göre 4-6 yaş grubu Kur'an Kursları (İzmir İli Örneği)*”, (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, 2018) yüksek lisans tezinde öğretmenlerin; 1-DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerinin Alan Bilgisi Yeterlilikleri, 2-DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerinin Öğrenme ve Öğretme Süreci Yeterlilikleri, 3-DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerinin Genel Kültür Yeterlilikleri, 4-DİB 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerinin Kişilik ve Karakter Özellikleri hakkında 7 sayfalık bir bölüm de bahsetmiştir. ss.138-145

yapılmaya çalışılmıştır. Bu konuda yapılan diğer çalışmalar ise, Mehmet Nas, İbrahim Kurt, Betül Yıldırım, Sümeyra Uzun'a aittir.⁹

DİB, Türkiye Cumhuriyeti'nin din işlerini yasal olarak yürüten bir kurumdur. Din eğitimi faaliyetlerini yürütmesi görevi ise, büyük ölçüde, DİB'e bağlı yaygın din eğitimi kurumları olan Kur'an Kursları tarafından yapılmaktadır. Ders yılı boyunca kadınlara, yaz aylarında ise kışın okulda olan çocuklara ders verilmektedir. Daha önceki yıllarda kurslara başlamak için ilkokulu bitirme şartı ve yaşı aranırken, 17.09.2011 tarihli ve 28057 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan yönetmelik ile Kur'an kurslarına kayıt olmada yaş sınırı kaldırılmıştır.¹⁰ Hâlihazırdaki Kur'an Kursu öğretmenlerinin küçük yaş çocukları ile ilgili bir eğitim geçmişleri bulunmamaktadır. Onlar kurslarda Kur'an okumayı, sûre ve duaları öğreten ve dini bilgileri aktaran kişiler olarak görev yapmaktadırlar. Yaş sınırının kalkmasıyla birlikte DİB, ek olarak yaygın din eğitimi kurumları olan 4-6 yaş din eğitimi sınıfları açmıştır. Görüşme yapmaya gidilen kursların, 4-6 yaş grubu için fiziki açıdan uygun hale getirilmeye çalışıldığı gözlenmiştir. DİB'in hazırlıksız olduğu konunun ise, 4-6 yaş, yani okul öncesi dönemi din eğitimi konusunda yaşadığı zorluk olduğu söylenebilir. Çünkü resmi olarak okul öncesi dönem için dini eğitim verecek öğretmen yetiştiren bir kurum veya yükseköğretim programı bulunmamaktadır. Görüşme yapılan öğretmenlerin çoğu, 4-6 yaş grubuna eğitim vermeye istekle değil, Müftülüğün görevlendirmesi ile geldiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin de bilmedikleri bu alan karşısında, çekimser kaldıkları ve görev almaya istekle yaklaşmadıkları gözlenmiştir.

“DİB'in resmi kurumları aracılığıyla bir plan/müfredat dâhilinde gerçekleştirilen 4-6 yaş din eğitimi programlarının uygulayıcısı olan din görevlilerinin, muhatap oldukları yaş seviyesine uygun bir eğitim vermelerini sağlayacak donanımlara ne derece sahip olup olmadıklarını incelemeye çalışmak ve bu yeterlilikler üzerine

⁹ Söz konusu yüksek lisans çalışmaları ise şöyledir: Mehmet Nas, “Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi”, (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, 2018) - İbrahim Kurt, “Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri Ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)”, (Hitit Üniversitesi, 2017) - Betül Yıldırım, “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 4-6 Yaş Arası Çocuklara Din Eğitimi (Sivas İli Örneği)”, (Cumhuriyet Üniversitesi, 2015) - Sümeyra Uzun, “Okul Öncesi Dönem Din Eğitimi (İslam Dini) Programlarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi Türkiye Ve Amerika Örnekleri” (İstanbul Üniversitesi, 2016)

¹⁰ 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'da değişiklik yapan 653 sayılı Kanun Hükmünde Kararname için bkz: Resmi Gazete, 17.09.2011, Sayı 28057.

değerlendirmeler yaparak öğretmen yetiştirme planlamalarına katkıda bulunabilmek”, çalışmamızın amacını oluşturmaktadır. Henüz yeni ve gelişmekte olan 4-6 yaş din eğitimi faaliyetleri, kapsadığı yaşın hassasiyeti açısından oldukça önemlidir ve araştırma geliştirme faaliyetlerinin, uygulanan programın bütün boyutları değerlendirilerek yapılması gerekir. Bu çalışmada programın öğretici boyutunun eğitim-öğretim alanındaki yeterlilikleri üzerinde durulmuş ve aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir:

- 4-6 yaş Din Eğitimcilerinin branşında iyi yetişip yetişmediğini incelemek,
- 4-6 yaş Din Eğitimcilerinin çocuğun gelişim alanlarında yeterli bilgiye sahip olup olmadığını incelemek,
- 4-6 yaş grubu Din Eğitimcilerinin, eğitim yöntem ve yaklaşımları hakkında yeterli bilgiye sahip olup olmadıklarını belirlemek,
- 4-6 yaş grubu Din Eğitimcilerinin, çocuk psikolojisini biliyor olup olmadıklarını incelemek,
- 4-6 yaş grubu Din Eğitimcilerinin, kendilerini hangi alanda geliştirmek istediklerini belirlemek,
- 4-6 yaş grubu Din Eğitimcilerinin, aldıkları eğitimlerin yeterlilik seviyeleri hakkındaki düşüncelerini belirlemek,
- 4-6 yaş grubu Din Eğitimi yetiştiricilerinin, hangi konulara ağırlık verip nasıl bir yol izleyeceklerine ışık tutmak.

Din eğitiminin muhatap yaşına (4-6 yaşa) yönelik, din görevlilerinin pedagoji alanına iyi derecede hâkim olmaları gerektiği açıktır. 4-6 yaş grubu din görevlilerinin / eğitimcilerinin bu konuda ne kadar yeterli ve kararlı oldukları konusunda bir durum tespitine çalışılacaktır. Ülkemiz için yeni ve önemli bir eğitim alanı olan 4-6 yaş grubu din eğitiminin pedagoji alanı ile bir bütünlük içerisinde yapılmasının gerekliliğine bağlı olarak, din görevlilerine verilen eğitimin yeterliliği ve elde edilecek sonuçlar ışığında yeniden düzenlenmesi/geliştirilmesi konusunda bize bilgiler sunması da çalışmamızın amaçları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda; Bursa ilinin Orhangazi ve İznik ilçelerinde görev yapan 20 adet 4-6 yaş din görevlileri / eğitimcileri için; Müftülük ve Halk Eğitim Müdürlüğünün birlikte düzenlemiş olduğu “4-6 Yaş Grubu Din Eğitimi Semineri” programının etkileri de incelenmeye çalışılmış, yapılan mülakat/görüşmeler

yoluyla seminerlerden edinmiş oldukları pedagojik yeterliliklerin ortaya konulmasına gayret edilmiştir. Araştırmada öğretmenlerin dinî bilgi seviyeleri tartışmaya açılmamıştır. Öğretmenlerin, çocuk ve çocuk eğitimi üzerine bilgileri ve uygulamaları üzerinde durulmuştur. Çalışmamızın, din eğitimi programının öğretmen boyutunu, buna bağlı olarak üzerinde durulması gereken konuları ve alınması gereken önlemleri ortaya koyması açısından önemli olduğu ve alana katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Bu araştırma;

2018 yılında, Bursa ili merkez ilçeleri olan İznik ve Orhangazi’de görev yapan DİB 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarındaki öğreticilerin vermiş olduğu cevaplar ile,

2018 yılı Nisan ve Mayıs aylarında mülakatın yapıldığı yer ve zamanla,

DİB’e bağlı 4-6 yaş grubu Kur’an Kursları evreni ve Bursa ili merkez ilçeleri olan İznik ve Orhangazi’de görev yapan 4-6 yaş grubu din eğitimcileri örneklemini içeren 20 öğretici ile,

Mülakat sorularına verilen cevapların tek bir kişi tarafından değerlendirilecek olması ile,

Mülakat sorularına verilen cevaplar ışığında getirilecek öneriler ile,

4-6 yaş grubu din eğitimcilerinin pedagojik yeterlilik unsurları göz önüne alınarak hazırlanan mülakat soruları ile,

4-6 yaş grubu için belirlenen pedagojik, kuramsal ve bilimsel bilgiler ile,

4-6 yaş grubu genel eğitimi ve dinî eğitimleri için yapılan çalışmalardan ulaşılabilen literatürle sınırlıdır.

4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

- Araştırmada seçilen örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.
- Görüşme/mülakat yapılan din eğitimcilerinin yani örneklemin sorduğumuz açık uçlu sorulara içtenlikle ve doğru olarak cevaplandıkları kabul edilmektedir.

• Araştırmada kullandığımız yöntem ve tekniklerin, araştırma metoduna uygun olduğu bilinmektedir.

5. ARAŞTIRMANIN TEMEL KAVRAMLARI

Öğretmen, öğretici ya da din eğitimcisi tabirleri, 4-6 yaş grubu Kur'an Kurslarında görev yapan kişiler için kullanılmıştır.

Okul öncesi dönem din eğitimi kurumu, 4-6 grubuna yönelik açılan Kur'an Kursları için kullanılmıştır.

Okul öncesi eğitim, zorunlu eğitim yaşına gelmemiş olan 36 – 69 (36 ayını doldurmuş, 69 aydan küçük) ay çocuklarını kapsayan bir eğitim dönemidir.

DİB 4-6 yaş grubu Kur'an Kursları, DİB'in açtığı ve 4-6 yaş arası çocukları kapsayan ve din eğitimi verilen kurumlardır.

Okul öncesi eğitim, okul öncesi yaşlardaki çocuklara eğitim veren bağımsız anaokulları, bir okul bünyesindeki anasınıfları ve uygulama sınıflarını kapsamaktadır.

6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

“Okul Öncesi Dönemi (4-6 Yaş Grubu) Çocukların Din Eğitiminde Görev Alan Eğitimcilerin/Din Görevlilerinin Pedagojik Yeterlilikleri” başlıklı araştırmamızda belirlediğimiz amaçlara ulaşmak için, literatür incelemesi ve alan çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ilk olarak son yıllarda eylem araştırmalarında ve sosyal bilimlerde başlangıç araştırması niteliğindeki çalışmalarda uygulanan bire bir görüşme ile hazırlanan mülakat/görüşme sorularının oluşturulması için üniversitemiz bünyesindeki üç öğretim üyesinin görüş ve önerilerine başvurulmuştur. Bu görüş ve öneriler ışığında mülakat/görüşme soruları geliştirilmiştir.

İkinci aşama olarak ise, 20. yüzyılda ortaya çıkan psikolojide, tıpta, politik bilimlerde, hukuk alanında popüler olarak kullanılması nedeniyle sosyal bilimciler tarafından bilinen ve kullanılan bir yaklaşım olan durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışmaları, özellikle değerlendirme süreçleri gibi birçok alanda kullanılan,

araştırmacının bir durumu, sıklıkla da bir programı, olayı, eylemi, süreci ya da bir veya birden fazla bireyi derinlemesine analiz ettiği bir araştırma desendir. Durumlar zaman ve eylemle sınırlı olup, araştırmacılar uzun bir zaman süresince çeşitli veri toplama yöntemleri kullanarak detaylı bilgiler toplarlar.¹¹ Temel veri toplama aracı olarak katılımcılarla görüşme/mülakat yolu tercih edilmiştir. Durum çalışması yönteminin bize sunduğu özelliklerden olan, belirlediğimiz zaman aralığında güncel bir konu hakkında gözlem, mülakat, doküman incelemesi yapılarak, sınırlı konu hakkında detaylı bilgiler edinilmeye çalışılmıştır. Bu araştırmada durum çalışmasını tercih etmemizin nedeni, 4-6 yaş grubu din eğitimcilerinin eğitim müfredatı, çocuk iletişimi, eğitimsel beceri ve pedagoji konularında ne kadar bilgi ve beceriye sahip olduklarını ve bu açılardan kendilerini nasıl değerlendirdiklerini görüşme/mülakatlar yoluyla ortaya çıkarmak ve analiz etmektir. Yapılan bu nitel araştırmanın bulgularının başka yerlere ve bölgelere genellenmesinin doğru olmayabileceği ve yanıltıcı olabileceği düşüncesiyle, bu çalışmada genelleme yapmaktan kaçınılmış ve bu, okuyucuya ve ilgililerin daha farklı bilgileri içeren değerlendirmelerine bırakılmıştır. Görüşme yapılan eğitimcilerin durumu, betimlemelerinden elde edilen verilerle analiz edilmeye ve yorumlanmaya çalışılmıştır.¹² Araştırmamızda alan taraması yapılırken ve belirlediğimiz örneklem grubundan verileri toplarken yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Nitel araştırma tekniklerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, görüşmenin derinlemesine olmasını amaçladığımızdan dolayı araştırmamız için tercih edilmiştir. Görüşme soruları önceden katı olarak standartlaştırılmamış, fakat belli bir çerçeveye oturmuş ve sorular hazırlanmıştır. Görüşme soruları görüşmeyi harekete geçirmek ve ilerletmek için kullanılmıştır.¹³ Görüşmenin gidişatı ve katılımcıların tutumuna bağlı olarak bazı sorular çıkartılmış ve sonraki görüşmelerde kullanılmamıştır. Araştırmayı yapan kişinin okul öncesi öğretmeni olduğu görüşmenin başında katılımcılara aktarılmıştır. Fakat bunun bir baskı unsuru oluşturmasını önlemek için katılımcılarla duygudaşlık ve yoldaşlık yapıldığı üzerinde durulmuş, bu görüşmenin bir sorgulama olmadığını ve duygu/durum/bilgi paylaşımı yaptıkları üzerinde durulmuştur. Görüşmeler sırasında araştırmacı, katılımcıların anlattıkları yaşantılara benzer duygu ve

¹¹ John W. Creswell, *Araştırma Deseni (Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları)*, Çev. Selçuk Beşir Demir, Ankara: Eğiten Kitap, 2016, s. 14

¹² Creswell, *a.g.e.*, s. 204

¹³ Keith F. Punch, *Sosyal Araştırmalara Giriş*, Çev. Bayrak, Arslan, Akyüz, Ankara: Siyasal Kitapevi, 2014, s. 166

durumları paylaşmış ve samimi ve rahat bir ortam oluşturmaya çalışmıştır. Sorduğumuz soruların cevapları da katılımcıların eğitim sürecindeki yaşantılarından anlattıklarından ipuçları alınarak analiz edilmiştir.

Nitel araştırmalar, veri analizleri yapılırken farklı tekniklerin kullanımına imkân vermektedir. Çalışmamızın verileri betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Görüşmelerin sonucunda elde edilen veriler, çalışmaya başlanmadan önce oluşturduğumuz temalara ve araştırmamızın problemi doğrultusunda betimlenmiş ve yorumlanmıştır. Yaptığımız görüşmeleri doğrudan araştırmaya yansıtılabilme imkânı verdiği için, bu teknik araştırmamız için idealdir.¹⁴

Bütün bu bilgilerin ışığında çalışmamız 4-6 yaş grubu din eğitimcilerinin pedagojik yeterliliklerini derinlemesine düşünme, betimleme ve ortaya çıkarma olanağı sağlayan nitel durum çalışmasıdır. Araştırmanın verileri, yarı yapılandırılmış, açık uçlu sorularla gönüllü katılımcılarla görüşme/mülakat yapılarak toplanmıştır. Görüşme/mülakatlar katılımcıların izni ve bilgisi dâhilinde ses kaydına alınmıştır. Ses kaydına alınan bilgiler yazılı bir ortama aktarılarak betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmeye çalışılmıştır.

7. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini, DİB'e bağlı 4-6 yaş grubu Kur'an Kursları oluşturmaktadır. Bu evrene bağlı olarak Bursa ili merkez ilçeleri olan Orhangazi ve İznik ilçesinde görev yapan 20 din eğitimcisi örneklem olarak seçilmiştir. Örneklem, araştırma konumuzda istediğimiz evrenin bir bölümünü temsil etmektedir. Örneklemden elde edilen verilerin, oluşturduğumuz evreni temsil etmesi, çalışmanın güvenilir olması açısından önemlidir.¹⁵

Araştırma verilerinin doğru ve güvenilir olması için öncelikle araştırma ve çalışma alanı ile ilgili ön bilgiler edinilmiştir. Orhangazi ilçe müftülüğünde 2018 yılında görev yapan 11, İznik ilçe müftülüğünde 2018 yılında görev yapan 9, 4-6 yaş din

¹⁴ Yıldırım, Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları, 2005, s. 224.

¹⁵ Ali Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Ankara: PEGEM Akademi Yayınları, 2015, ss. 95-100.

eğitimcisinin isim ve kurs bilgileri alınmıştır. Örneklem grubunun sayısının istediğimiz evreni temsil ettiği görüşme/mülakat sırasında görülmüştür. Görüşme tekniğinin zaman alıcı yapısı gereği bu grup yeterli örnekleme karşılamıştır. Örneklemin azlığı ya da çokluğu değil, amacımıza hizmet etmesi ve problemin sonuçlarına ulaşmamızda derinlemesine bilgi almamızı sağlaması önemli görülmüştür.

ARAŞTIRMA VERİLERİNİN TOPLANMA SÜRECİ

Araştırma için en uygun nitel veri toplama aracı belirlenmiştir. Uzmanlarla yapılan görüşmeler sonrasında, konumuzu en iyi inceleme fırsatını bize verecek olan verilerin görüşme/mülakat tekniğiyle toplanacağı belirlenmiştir.

Görüşme tekniğinin birçok gerçekleştirme şekli vardır. Ancak bizim kullanacağımız şekli “*en çok bilinen türü, bireysel, yüz yüze, söz alışverişidir.*” Görüşme tekniğinin üç farklı uygulama şekli vardır: Yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme. Görüşmelerin derinlemesine olması amaçlandığından, çalışmamızda yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Her araştırma türünün eksi ve artı yönleri olabileceği bilinmektedir. Araştırma tür ve yöntemlerinin artı yönlerine yoğunlaşp değerlendirmeler yapmaya çalışılmıştır. Araştırma soruları yapılandırılmış görüşme tekniğindeki gibi yanıtları önceden belirlenmemiş, standartlaştırılmamış ve kategorize edilmemiştir. Fakat yapılandırılmamış görüşmeler gibi, tamamen görüşmenin gidişatına ve ortamına da bırakılmamıştır. Oluşturulan sorular, belli bir çerçevede kalmamızı sağlamış ve görüşme sırasında katılımcılardan gelen cevaplara göre bazı soruları çıkarma imkânı doğmuştur.¹⁶

Görüşmeler sırasında 4-6 yaş din eğitimcilerine 3 ana başlık altında, (1-Branşında iyi yetişmiş mi? 2-Çocuğun gelişim alanlarında yeterli bilgiye sahip mi? 3-Eğitim yöntemleri ve yaklaşımları hakkında yeterli bilgiye sahip mi?) 18 adet açık uçlu soru yöneltilmiş görüşme süreleri 25 dakika ve 1 saat aralığında değişmiştir. Katılımcıların düşüncelerini rahat bir şekilde ifade edebilmelerini ve kendilerini araştırmacıya açmalarını, araştırma odağıyla ilgili sorulara daha iyi yoğunlaşabilmelerini sağlamak

¹⁶ Punch, a.g.e., s. 166

amacıyla ve uygulama kolaylığı açısından din eğitimcileri ile bizzat eğitim verdikleri kurumda ve müsait oldukları zaman dilimi öğrenilerek belirlenen saatte görüşmeler yapılmıştır. Araştırmamızın soruları üniversitemizin kurumsal etik kurulu (KEK), tarafından incelenmiş ve etik kurulu onayı alınmıştır. Etik kurul onayı **EK 1** de sunulmuştur.

Görüşmeler kısıtlı ve acele bir zaman dilimine sıkıştırılmamıştır. Uygulama, araştırmacının kendisi tarafından yapılmıştır ve görüşmeler katılımcıların izni alınarak, ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Araştırmanın saha çalışmaları 15.04.2018 tarihinde başlamış ve 30.05.2018 tarihinde sona ermiştir.

Araştırma Gönüllü Katılım Formu (bilgilendirilmiş onay alınması için adı, soyadı ve imza bilgisinin zorunlu olduğu form) uygulamanın başında ayrı bir şekilde önce verilir, okunup imzalanması sağlandıktan sonra görüşme başlatılmıştır. Görüşme sırasında gerçek isimler yerine, katılımcılara tekrar ulaşmayı gerektiren durumlar olması ihtimaline karşın, rumuzlar (takma isimler) kullanılmıştır. Böylece, görüşme kayıtları çözümlendikten sonra hangi görüşmenin hangi gerçek isme ait olduğu belirlenmeden katılımcıların görüşlerinin anonimliği sağlanmıştır.

Araştırmaya davet edilen katılımcılara, araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra katılmaya gönüllü olan kişilere istedikleri zaman araştırmadan ayrılacakları anlatılmıştır. Katılımcılara, görüşmelerde araştırmanın kapsamı dışında kalan hiçbir soru sorulmayacağı ve özel hayata müdahale edilmeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca katılımcıların kişisel haklarının ve gizliliğinin ihlal edilmeyeceği ve kişisel bilgilerinin kullanılmayacağı bilgisi verilmiştir. İlgili hususlar ayrıca gönüllü katılım formu ile katılımcının bilgisine ve onayına sunulmuştur.

8. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZ SÜRECİ

Çalışmamızın araştırma verilerini analiz ederken şu basamaklar izlenmiştir: 4-6 yaş grubu din eğitimcileriyle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen ses kayıtları dinlenerek bilgisayar ortamına yazılı olarak aktarılmış ve metin haline getirilmiştir. Metinlerin transkripsiyonu yapıldıktan sonra oluşturulan metinler tek tek incelenerek bölümlere ayrılmış ve kodlama yapılmıştır. Kodlama yapılırken, öğreticilerden gelen

cevaplar ve bu cevapların oluşturduğu konular çerçevesinde kategorize edilmiştir. Araştırma sorularının ilişkili olduğu konular kodlamalarımızı oluşturmuştur. Öğreticilere 1 den 20'ye kadar numaralar verilmiş ve öğretmenlerden Ö1, Ö2 şeklinde rumuzla bahsedilmiştir.

Analiz aşamasında her bir görüşmede benzer kategorilerin bulunmasına dikkat edilmiş, ancak kategori dışında da olsa araştırmamızda bize veri sağlayan durumlardan bahsedilmiştir. Görüşmelerden çıkan veriler hakkında aşağıda sunulan başlıklar altında bilimsel bilgilere dayandırılarak ve kişisel deneyimlerimizden de yola çıkarak değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

1-DİB 4-6 yaş grubu din eğitimcisi branşında iyi yetişmiş mi?

•Öğretmenlerin 4-6 Yaş Din Eğitiminin Gerekliliğine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

•Öğretmenlerin Göreve Başlamadan Önce Aldıkları Seminer Eğitiminin Katkılarına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

•Öğretmenlerin Seminer Eğitimlerinde Önem Verilmesi Gereken Konulara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

•Öğretmenlerin Din Eğitimi Müfredatına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

•Öğretmenlerin Çocuğun Din Eğitiminde Etkili Olan Etkinliklere Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

•Öğretmenlerin Çocuğun Din Eğitiminde Müzik Etkinliklerine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

•Öğretmenlerin Çocuğun Din Eğitiminde Oyun Etkinliklerine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

•Öğretmenlerin Çocuğun Olumlu Din Algısına Etki Eden Noktalara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

2-DİB 4-6 yaş grubu din eğitimcisi çocuğun gelişim alanlarında yeterli bilgiye sahip mi?

•Öğretmenlerin Çocuğa Dini Anlatırken Dikkat Ettikleri Noktalara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

•Öğretmenlerin Çocuğa Anlatılır-Anlatılamaz Buldukları Konulara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

•Öğretmenlerin Çocuğun Öğrenmesinde Dinin Sevgi Boyutunun Önemine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

•Öğretmenlerin Çocuğun Sorularına Cevap Verirken İzledikleri Yöntemler Üzerine Değerlendirmeler

•Öğretmenlerin Çocukların Sık Sordukları Sorulara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

•Öğretmenlerin Çocukların Duygu Durumlarını Eğitim-Öğretim Süreci İçinde Yönetebilmelerine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

3-DİB 4-6 yaş din eğitimcisi eğitim yöntem ve yaklaşımları hakkında yeterli bilgiye sahip mi?

•Öğretmenlerin Ceza ve Mükâfat Kavramlarına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

•Öğretmenlerin Etkinlik Kitabına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

•Öğretmenlerin İhtiyaç Duydukları Eğitim Alanlarına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

•Öğretmenlerin Kendileri ve (4-6) Yaş Çocuğuna Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

BİRİNCİ BÖLÜM

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUĞUNUN GELİŞİMİ VE DİN EĞİTİMİ

4-6 yaş grubu Kur'an Kurslarının hedef kitlesini oluşturan okul öncesi dönem çocuklarının, bu dönemde alacakları eğitimin özelliklerini ve bu dönemdeki gelişimsel ihtiyaçlarını bilmek gerekmektedir. Bu bölümde okul öncesi eğitim, çocuğun ihtiyaçları ve 4-6 yaş din eğitimi programından bahsedilmektedir.

1. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM

XI. Milli Eğitim Şurası'nda (1993) okul öncesi eğitimin tanım ve kapsamı şu şekilde belirtilmektedir: "Okul öncesi eğitimi; 0-72 ay grubundaki çocukların gelişim düzeylerine ve bireysel özelliklerine uygun zengin uyarıcı ve çevre imkânları sağlayan, onların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden gelişimlerini destekleyen, kendilerini toplumun kültürel değerleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren ve ilköğretime hazırlayan, temel eğitimin bütünlüğü içerisinde yer alan eğitim sürecidir".¹⁷ Bir başka açıdan, "okul öncesi eğitimi çocuğun doğduğu günden temel eğitime başladığı güne kadar geçen yılları kapsayan çocukları daha sonraki yaşamlarında önemli rol oynayan, bedensel, psikomotor, sosyal-duygusal, zihinsel ve dil gelişimlerinin büyük ölçüde tamamlandığı, şekillendiği, ailelerde ve kurumlarda verilen eğitim süreci" olarak da tanımlanabilir.¹⁸

Farklı bir tanımla, okul öncesi eğitimi, "0-72 aylık çocukların, tüm gelişimlerini toplumun kültürel değerleri doğrultusunda yönlendiren, duyguların gelişimini ve algılama gücünü artırarak akıl yürütme sürecinde ona yardımcı olan ve yaratıcılığını geliştiren, kendini ifade etmesini ve öz denetimini kazanmasını sağlayan sistemli bir eğitim sürecidir."¹⁹

¹⁷ İbrahim H. Diken vd., *Erken Çocukluk Eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi, 2010, s. 3

¹⁸ Neriman Aral, A. Kandır, M. Yaşar, *Okul Öncesi Eğitim ve Okul Öncesi Eğitim Programı*, İstanbul: Yapa Yayınları, 2002

¹⁹ N. Yılmaz, *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*, Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2003, s. 13

Görüldüğü gibi okul öncesi eğitim farklı tanımlamalar altında ortak yargılara varmaktadır;

- Çocuğun doğumundan 6 yaşına kadar geçen süreci kapsar, son düzenlemeler de okul öncesi eğitim alma yaşı düşürülmüş olup (69 aydan küçük olanlar) yine de rapor alma gibi yollarla çocuklarını 72 ayına kadar (72. ay dâhil değil) 1. Sınıfa yazdırmayan veliler bulunmaktadır.

- Toplumun kültürel değerlerinin okul öncesi eğitim üzerinde etkili olduğu,
- Çocuğun sonraki hayatı için edinmiş olması gereken gelişmişlik özelliklerini kazandırdığı,
- Zengin uyaran ve zengin bir çevreye ihtiyaç duyulduğu,
- Temel eğitim olduğu,
- Çocukları ilköğretime hazırlayan bir süreç olduğu ve kısacası çocuğa birey olma yolunda çok önemli bir yardımcı olduğu görülmektedir.

1.1. Türkiye’de Okul Öncesi Eğitimin Temel İlkeleri

Okul öncesi eğitim çocuğun yaşamının temelini oluşturur. Temeli sağlam atarak üzerine verilecek her bilgi kazandırılacak her davranış kalıcı ve hayatına uygulayabilir özellikte olacaktır. Önemli bir eğitim dönemi olan okul öncesi eğitim ile ilgili temel ilkeler oluşturulmuş ve her çocuğun farklılığı göz önünde bulundurularak eğitimciler tarafından uygulanmıştır. MEB’in oluşturduğu bu ilkeler şöyledir;

- Okul öncesi eğitim çocuğun gereksinimlerine ve bireysel farklılıklarına uygun olmalıdır.
- Okul öncesi eğitim çocuğun psikomotor, sosyal-duygusal, dil ve bilişsel gelişimini desteklemeli, özbakım becerilerini kazandırmalı ve onu ilköğretime hazır duruma getirmelidir.
- Okul öncesi eğitim kurumlarında çocukların gereksinimlerini karşılamak amacıyla demokratik eğitim anlayışına uygun eğitim ortamları hazırlanmalıdır.
- Etkinlikler düzenlenirken çocukların ilgi ve gereksinimlerinin yanı sıra çevrenin ve okulun olanakları da göz önünde bulundurulmalıdır.

- Eğitim s¼recinde çocuğun bildiklerinden başlanmalı ve deneyerek ¼đrenmesine olanak tanınmalıdır.
- Çocukların T¼rkeyi doğru ve g¼zel konuşlarına gereken ¼nem verilmelidir.
- Okul ¼ncesi d¼nemde verilen eğitim ile çocukların sevgi, saygı, işbirliği, sorumluluk, hořg¼r¼, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma duygu ve davranışlarını geliştirmelidir.
- Eğitim, ocuğun kendine saygı ve g¼ven duymasını sağlamalı, ona ¼z denetim kazandırmalıdır.
- Oyun, bu yaş grubundaki çocuklar için en uygun ¼đrenme y¼ntemidir. T¼m etkinlikler oyun temelli d¼zenlenmelidir.
- Çocuklarla iletişimde, onların kişiliğini zedeleyici şekilde davranılmamalı, baskı ve kısıtlamalara yer verilmemelidir.
- Çocukların bağımsız davranışlar geliştirmesi desteklenmeli, yardıma gereksinim duyduklarında yetişkin desteği, rehberliği ve g¼ven verici yakınlığı sağlanmalıdır.
- Çocukların kendilerinin ve başkalarının duygularını fark etmesi desteklenmelidir.
- Çocukların hayal g¼leri, yaratıcı ve eleştirel d¼ř¼nme becerileri, iletişim kurma ve duygularını anlatabilme davranışları geliştirilmelidir.
- Programlar hazırlanırken aile ve içinde bulunan çevrenin ¼zellikleri dikkate alınmalıdır.
- Eğitim s¼recine çocuğun ve ailenin etkin katılımı sağlanmalıdır.
- Okul ¼ncesi eğitimde çocuğun gelişimi ve okul ¼ncesi eğitim programı d¼zenli olarak değerlendirmelidir.
- Okul ¼ncesi eğitimde değerlendirme sonuçları çocukların, ¼đretmenin ve programın geliştirilmesi amacıyla etkin olarak kullanılmalıdır.²⁰

²⁰ MEB (2006), *Okul ¼ncesi Eğitim Programı (36-72 aylık çocuklar için)*, G. Haktanır, T. G¼rkan, Ankara: MEB Yayınları

1.2. Türkiye’de Okul Öncesi Eğitimin Temel Amaçları

Okul öncesi eğitimin amaçları, Milli Eğitim’in genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak şöyle özetlenebilir;

- Çocukların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden gelişmelerini, temel alışkanlıklar kazanmalarını sağlamak (gelişimsel amaçlar)
- Her fırsattan faydalanarak çocukların milli, manevi, ahlaki, kültürel ve insani değerlere bağlılığının gelişmesine yardımcı olmak (eğitici ve toplumsal amaçlar)
- Atatürk, millet, vatan ve bayrak sevgisini kazandırmak (toplumsal amaçlar)
- Çocukların sorumluluk yüklenmelerini, dürüst, saygılı, nazik ve düzenli olmalarını sağlamak (eğitici amaçlar)
- Çocuğun benlik kavramının gelişmesine, kendini ifade etmesine, bağımsızlığını kazanmasına ve özdenetimini sağlamasına imkân tanımak (gelişimsel ve eğitici amaçlar)²¹ Okul öncesi eğitimde tek bir amaç üzerinden gidilmez. Amaçlar birliği yapılarak çocuğun bütünsel gelişimine katkı sağlayacak bütün bir birey olması yolunda ona rehberlik eder.

2. OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN ÖNEMİ

Her şeyin başlangıcı önemlidir. Bir işe nasıl başlanır, temelleri nasıl atılırsa o iş öyle şekillenir, dal verir ve çiçeklenir. Okul öncesi eğitim de, eğitimin, temelini (ana) oluşturacağı, çocuğun sonradan yaşayacağı her şeye bir öncü olacağı, çocuğun bundan sonraki eğitim hayatını ve sosyal yaşamını kolaylaştıracağı için önemli bir dönemdir. *“Bir insanı belirli bir beceriye hazırlamak için iç ile altı yaş arasındaki yaşam dönemini kullanmak gerekir çünkü bu dönemde insanda duyuları ve hareketleri kusursuzlaştırma eğilimi doğal olarak kendini gösterir.”*²² Bu dönem mayanın hamur tutma dönemidir, mayayı ne kadar iyi bir şekilde hamurun içine yedirebilirsek hamur o kadar istediğimiz kıvamda olur. Çocuğun sağlıklı bir birey olabilmesi için, içinin doldurulması gereken bütün gelişim alanlarına temel oluşturulması gerekir. Çocuğun doğduğu ilk günden itibaren temel ihtiyaçlarından olan beslenme, temizlik ve uyku gibi

²¹ Ayla Oktay, *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 2007

²² Maria Montessori, *Çocuğun Keşfi*, Çev. Okhan Gündüz, 1. b., İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2016, s. 172

temel yaşamsal faaliyetlerin²³ zamanında karşılanması çocuktaki çevreye karşı duyacağı güven ve güvensizlik duygusunu oluşturur. İhtiyaçlarının birisi tarafından –ki burada olması istenen kişi mutlaka annedir- zamanında ve yeterli miktarda karşılanıyor olması çocukta güven duygusunun temellerini oluşturur. Çocuğun kendisiyle ve çevresiyle kurduğu ilişkide, çocuğun toplumsallaşma sürecinde okul öncesi eğitim büyük katkılar sağlar. Toplumun bir parçası olarak dış dünya ile nasıl iletişim kurulur?, Toplumda ne gibi kurallar vardır ve bunların sonucunda neler doğar? gibi temel oluşum sorularının cevapları okul öncesi eğitim kurumlarında verilmeye başlanır.

Eğitimin en önemli amaçlarından biri, hatta en önemlisi bireyin içinde bulunduğu ortama dengeli bir şekilde uyum sağlamanın gerçekleştirilmesidir. Bu uyumun sağlanmasına esas olacak sağlam temellerin okul öncesi eğitim döneminde atılması gerektiği tartışılmaz bir gerçektir. Bu bakımdan eğitim ihtiyacımızın önemli, öncelikli ve ağırlıklı bir bölümü olan ve eğitim sistemimizin ilk basamağını teşkil eden “Okul Öncesi Eğitimi” hayati bir önem taşımaktadır.²⁴

Bu dönemde okul öncesi eğitim ile çocukların bedensel, bilişsel ve sosyal gelişimleri amaçlanır. Çünkü okul öncesi eğitim dönemi, çocukların bütün yönlerden gelişmeye en açık ve en elverişli oldukları zaman dilimidir. Çocuğun kişisel potansiyelini keşfetmesi ve açığa çıkarabilmesi erken dönem hedeflerindedir. Çocuğun öğrenmeye en müsait olduğu bu yıllarda ona verilecek iyi, eksik ya da kötü bir eğitim onun geleceğini belirler.

Bu yıllarda temeli atılan beden sağlığı ve kişilik yapısının, ileri yaşlarda yön değiştirmeden, daha çok aynı yönde gelişmesi şansı daha yüksektir. Uzun yıllara dayalı araştırmalarda çocukluk yıllarında kazanılan davranışların büyük bir kısmının yetişkinlikte bireyin kişilik yapısını, tavır, alışkanlık, inanç ve değer yargılarını biçimlendirdiği gözlenmiştir. Bu açıdan okul öncesi dönemdeki eğitim çocuğun ileriki

²³ Diken, a.g.e.

²⁴ MEB, 1993, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Şura Sekreterliği, 14. Milli Eğitim Şurası, Okul Öncesi Eğitim Komisyon Raporu, 27-29 Eylül, Ankara: MEB Yayınları

yaşamını etkileyecek önemli bir dönemdir.²⁵ Myers, okul öncesi eğitimin önemi ve gerekliliği hakkında şu sıralamalarda bulunmuştur;

- Çocukların yaşamaya ve potansiyellerinin en üst noktasına kadar gelişmeye hakları vardır. Okul öncesi eğitim çocuklara bu fırsatı sunmaktadır.

- İnsanlık, değerlerini çocuklar yolu ile aktarır ve bu aktarım çocuklukta başlar. İstenilen ahlâki ve sosyal değerlerin gelecekte korunabilmesi için işe çocuklardan başlanmalıdır.

- Çocuk gelişimine yatırım yapmakla bağlantılı olarak toplumlar artan üretim maliyet yolu ile ekonomik yararlar sağlar.

- Sağlık, beslenme, kadın programları gibi diğer toplumsal gelişme çabaları ancak çocuk gelişim programları ile artırılabilir.

- Okul öncesi eğitim yolu ile tüm çocuklara fırsat eşitliği sunularak çeşitli eşitsizlikler ortadan kaldırılabilir.

- Çocuklar, uzlaşma ve dayanışma yaratan sosyal ve politik eylemler için ortak bir hareket noktası oluşturmaktadır.

- Araştırma kanıtları erken yaşların davranış gelişiminde kritik olduğunu ortaya koymaktadır.

- Değişen toplum yapısı, köyden kente göç, çalışan kadın sayısının artması, okul öncesi eğitimi ve bu eğitimi veren kurumlara olan ihtiyacı arttırmaktadır.²⁶

3. OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUĞUNUN İHTİYAÇLARI

Bu bölüm için yapılan incelemede okul öncesi eğitim kaynaklı kitaplarda çocuğun dini gelişim ihtiyacının üzerinde durulmadığı gözlenmiştir. Fakat biz din eğitimi ve okul öncesi eğitimini birleştiren bir alanda araştırma yaptığımız için bu kısma değinmek araştırmamız için önem teşkil etmektedir. Okul öncesi çocuğunun temel ihtiyaçları olan yetişkin desteği, kendini tanıyabilme yeteneği ve estetik duygusuna katkı sağlayacağı mekân ve zaman, korunma, sevilme gibi unsurları burada bir cümle içerisinde geçirip diğer ihtiyaçlarını açıklayacağız.

²⁵ MEB, 1998, Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, *21. yy'a girerken Türk Eğitim Sisteminin İhtiyaç Duyduğu Çağdaş Öğretmen Profili*, Ankara: MEB Yayınları

²⁶ Myers, R(1992), *Hayatta Kalan On İki*, İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayınları, akt. İbrahim H. Diken, *Erken Çocukluk Eğitimi*, 1. b. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2010, s. 14

3.1. Hareket

Okul öncesi dönem çocuğu gözlendiği takdirde sürekli hareket halinde olduğu görülür. Bu hareketler her zaman atlama, zıplama, koşma şeklinde değildir. Çocuk için bir şeyi gözleri ile takip etmesi, merak etmesi, peşinden gitmesi, zamanı iyi kullanabilmesi gibi yetiler hareket eğitimi yeterli karşılandığı takdirde ortaya çıkar. Çünkü o eylem insanıdır, çevresindeki uyarılara hareket ile karşılık verir, içindeki merakı, coşkuyu, enerjiyi hareket ile atar ve bu enerji ne kadar çok yenilenmeye ihtiyaç duyarsa çocuk kendisini o kadar geliştirme fırsatı yakalar.

Çocuk hareket ettikçe bedenini, kaslarını, yapabildiklerini, beyninin onun gelişimine ne kadar izin verdiğini keşfeder. Çocuğun kendisini keşfetmesi ise diğer bütün gelişimlerin başındadır ve bu keşif diğer bütün gelişimlerine kapı açar. Çocuğun hareketi ona oyun gibi bir fırsatı sunar. “Oyun da her şey gelişir; akıl, kaslar, hayal kurma ve sosyal beceriler”²⁷ Oyun çocuğa yaşamın bir ön hazırlığını sunduğu için önemlidir ve hareket ile anlam kazanır.

Çocuğun ne düşündüğünü ne hissettiğini ya da ne bildiğini hareketleri miktarınca anlarız. Çocuklarda “her şey görüntü, ses, dokunma, görme, tat duyusu ile ilgili deneyimler ve tabii insanlar bu gelişmeyi besler.”²⁸ Bu görüş bize hareket eğitiminin ve hareketlerin yönlendirilmesinin çocuğun bilme yeterliliğine ulaşmasında önemli olduğunu gösteriyor. “Hareket yaşamın doğal parçalarından biridir ve eğitimin hareketi azaltması, daha da kötüsü ona ket vurması düşünülemez. Eğitimin çocuktaki enerjilerin normal gelişim göstermesine izin vermesi ve daha yararlı bir şekilde ortaya çıkmasına yardımcı olması gerekir.”²⁹ Öğretmenler ya da eğitim ortamlarını düzenleyiciler olarak, çocukların hareket etmesine ne kadar izin veriyoruz veyahut bulunduğumuz eğitim ortamları çocukların hareket etme ihtiyacı karşılayacak donanımlara sahip mi? Öğretmenliğim boyunca bu iki önemli sorunun olumlu cevaplarının, eğitim ortamındaki materyal ihtiyacından daha önemli bir gereklilik olduğunu gözlemledim. Eğitiminin, ailenin ya da çocuğun gelişimi ile ilgilenen herhangi birinin yapması gereken şey;

²⁷ Robison (1983), *Exploring teaching in early childhood education*, London: Allyn and Bacon Inc. akt. Oktay, a.g.e., s. 127

²⁸ Robison a.g.e., s. 128

²⁹ Montessori, a.g.e., s. 99

çocuğa zarar verecek koşulları ortadan kaldırarak, onun denemesine izin vermektir. İzin verilen her çocuk bir sonraki kazanımı ve deneyimi için hem tecrübe kazanacaktır hem de kendisini daha güçlü hissedip kendisine güven duyacaktır.

3.2. Güven

Çocuğun güven duygusunu kazanması, onun hem kendisiyle hem de toplumla olan ilişkisini düzenleyecek olması yönünden önemlidir. Çocuk önce annesi ile bir güven ilişkisi kurar. Öğrendiği bu güven duygusunu başkalarına yansıtmaya başlar, babasına, sevdiklerine, kendisine. Güven kelime anlamı olarak tutarlı olmak, doğru olmak gibi kelimeleri çağrıştırır. Çocuğun güven duygusunu kazanması, çocuğun ilk temas ettiği kişiler olan ebeveynlerinin tutarlı, birbiriyle örtüşen dengeli hareketlerine bağlıdır diyebiliriz. “Güvenin temelini, samimiyetinizdeki daimilik, çocuğunuzu korumanız ve ona olan sadakatiniz oluşturur. Ebeveyn-çocuk iletişimde her gün üzerinde durulması zor konular gibi gözüксе de, bunlar aslında ebeveynin tavrı diye tanımlanan şeylerdir.”³⁰

Çocuk anne karnının verdiği güvenli alandan çıkınca ilk temas edeceği, ilk ihtiyaçlarını gidereceği insanla olumlu duygusal bağlar kurar. Kendimizden düşünelim; ilk defa girdiğimiz bir ortamda bizimle ilgilenen kişilerle daha iyi iletişim kurarız ve güven duyarız. Çocukta doğduğu andan itibaren ve devamındaki hayatında ona kim yardımcı olursa onunla kim ilgilenirse onunla bağlılık kurar. Yetişkinin çocuğa verdiği sevgi ve özbakım desteği, çocuğun karşısındakine güven duymasını sağlamakla birlikte insanlara ve şahsına duyacağı güvenin alt yapısını oluşturur.

Çocukta güven duygusunun yerleşmesi, ebeveynlerin davranışlarının tutarlı olması ile yakından ilgilidir. Davranışlarımızı duygularımıza göre değiştirir çocuğa da o yönde davranırsak, çocuk hangisinin doğru hangisinin yanlış olduğunu kavrayamayacak kafa karışıklığına gelir ve bu da onun güven duygusunda sallantılara yol açar. Çocuk, doğru olanın yetişkinleri sürekli kollayarak, davranışları onların duygularına göre ayarlamak olduğunu düşür.³¹ Bu durum çocuğun güven yeteneğinde başarılı

³⁰ Mark L. Brenner, *Çocuğa Hayır Demek Çözüm Değil*, Çev. Rahime Demir, İstanbul: Hayat yayıncılık, 1999, s. 149

³¹ Oktay, a.g.e., s. 125

olamamasına ve dolayısıyla kendine olan güvenini oluşturmada da büyük bir barikattır.

Güven duygusu ve becerisi çocuğun önemli bir ihtiyacıdır. Güven anne ile olumlu bağlanma ile başlar. Güven duygusu bu olumlu bağlanmanın oluşturduğu bir sonuçtur, bağlanma verisinin çıktısıdır. Çocuk doğru ve yeterli bağlanma kurduğu kişilere karşı güven duygusu geliştirir ve kişiye duyduğu güven çevresine ve kendisine de güven duymasını sağlar. Bağlanma aşama aşama gerçekleşir, anneye, babaya, çevreye; bunlarla kurulan olumlu bağlantılar Allah ile bağlanmanın yolunu açar. Burada aklımıza gelen yine eğitim ilkelerinden yakından uzağa ilkesidir. Akla ve mantığa aykırı gelmeyecek şekilde çocuk bağlanmaya ve güven duymaya en yakınındaki kişiden başlar sonra madden uzak manen en yakın olan Rabbi ile bir bağlılık kurar. Bağlanma ve güven duygusu çocukta bir ihtiyaç olup onun dini eğitimi için de temel gereksinimlerden biridir.

3.3. Oyun

Okul öncesi öğretmenleri olarak şu cümleyi çok sık kurarız: “çocuğun kendini keşfetmesi”. Çocuğun uzun keşif yolculuğunda ona gelişim alanlarında katkılar sunarak yol açmaya çalışırız. Bunu yaparken en sık başvurduğumuz yöntem oyundur. Çünkü çocuk oynayarak yaşar. Oyun oynayarak yaşadıklarını ve yaşayacaklarını deneyimler, tecrübe edinir ve yolunu seçer.

“Çocuklar gerçekleri görerek, dokunarak tanırlar, kavrama ise daha sonra gelir.”³² Kavratmak, öğretmek için oyunu aktif kullanmak başvurduğumuz en iyi yöntemdir. Oyunda görmek, dokunmak, keşfetmek, denemek, yanılmak, kaybetmek, kazanmak, haz almak, hissetmek, çabalamak gibi kısacası hayata dair bütün duygular ve bunların çıktıları vardır. Oyun sırasında bunları nasıl yönetebileceğini öğrenen çocuk hayatın bir nevi provasını yapmış ve daha güçlü bir çocuktur.

Oyun çocuğun mesleğidir, fakat mesai saati yoktur. Oyun her saat, her dakika çocuğun hayatında vardır ve olmalıdır. Dewey’in dediği gibi: “Oyun, çocuğun bütün hünelerinin, kuvvetlerinin, teşekkürlerinin ve hatta bilişsel yeteneklerinin kendi hayal

³² Mübeccel Gönen, *Çocuk Eğitiminde Yaratıcı Drama*, 1. b., İstanbul: Epsilon Yayınları, 2009, s. 63

ve alakalarını ihata ve tatmin eden bir faaliyette bulunması halidir. Oyun, çocuğun tam bir inkişaf ile büyümesine vesile olan, en yüksek gayenin gerçekleştirilmesi aşamasında mükemmel bir vasıta"dır." ³³ Oyunu çocuğunu kendisi ile arkadaşları ile oynamasının yanı sıra ebeveyni ile oynamasının da önemli olduğu görölür. Yapılan bir araştırmada: "Babaların çocukları ile fiziksel temas kurarak oynadığı oyunların özellikle erkek çocuklarda zihinsel yapıyı güçlendirdiği ve olumlu yönde etkilediği, ayrıca herhangi bir nedenden dolayı çocuğun erken gelişim dönemlerinde, babanın evde bulunmamasının erkek çocukların bilişsel gelişimini olumsuz yönde etkilediği anlaşılmıştır." ³⁴ Keza, annenin de erken yaşlarda çocuğu ile kurduğu temaslar, onunla kurduğu muhataplık seviyesinin derecesinin yüksek olması çocuğun anne ile bağlanmasını güçlü kılarak Allah ile bağlanmasına yardımcı olacak duygular kazanmasında önemli rol oynar. Çocuğun çevresinde yaşayan bireylerin her birinin çocuk için bir misyonu vardır ve bu bireyler her yönüyle sağlam bir çocuk için bunu yapmakla yükümlülerdir. Çocuğun buna hakkı vardır.

Bizim esas konumuzu oluşturan din eğitimi için de oyun oldukça önemli ve sosyal, bilişsel, mental değeri olan bir yardımcıdır. Sezgisel bilgilerini değiştirip, geliştiren, dönüştürerek bunları hayatlarına oyun yolu ile entegre ederler. Oyun, çocuk için önemli bir iştir ve oyun oynamayı başaran çocukların, kendisini oyunda oyun ile bütünleştirebilen çocukların diğer çocuklardan çok daha çevresiyle uyumlu olduğu ve çevresine daha kolay uyum sağladığı görölür. Çünkü çocuk oyun oynamak sayesinde sınırsız isteklerini kontrol altına almayı öğrenir ve toplum ile çalışmanın nasıl olması gerektiğini ve toplumla bütünleşebilmek için ne gibi ahlâki değerler geliştirmesi gerektiğini anlar.

3.4. Dini İlgi ve İnanma

Okul öncesi dönemde, çocukların ruhu ile uğraşılmalı, ruhu inşa edilmeli, dini inancı için dayanıklı ve içeriği derin temeller atılmalıdır. Bunun için pek çok öğretim yönteminden faydalanılabilir; resim, müzik, hikâye, drama, oyun... Bu yöntemler çocuğun barındırması gereken olumlu duygular için bir yol çizecektir; anne-baba sevgisi, doğa sevgisi, insan sevgisi, vatan sevgisi, yardımseverlik, iyilikseverlik,

³³ John Dewey, *Mektep ve Cemiyet*, Çev. B. Avni, İstanbul: Devlet Matbaası,1930, s. 121

³⁴Ali Baz Bilici, *Çocuk psikolojisi ve Din*, İzmir: Ocak, 2015, s. 127

birbirine saygı duyma, paylaşma... Amaç çocuğun hem kendisini hem çevresini tanımak ve bu ikisi arasında olumlu ilişkiler kurmasıdır. Anne ve babasına, kendisine, arkadaşlarına, insanlığa karşı görevlerini öğrenirken Allah'a karşı görevlerini daha iyi kavrayacaktır. Bu tecrübeler, ilerideki din eğitim ve öğretimi için temel teşkil edecektir.³⁵

O yaşlardaki eğitim çocuğun dilinden, çocuğun uğraşlarından kısacası çocuğun hayata bakış araçları aracılığıyla olmalıdır. Çocukların o yaşlarda hayatı anlama ve öğrenme çabaları oyundur. Verilecek din eğitimi oyun yolu ile çocuğun duygu dünyasına hitap etmelidir ki, çocuğun kanalına girilmiş, ruhuna bir yol açılmış olsun.

“Aynı olgu din duygusunun gelişmesinde de kendini belirgin bir şekilde gösterir. Küçük çocuklarda ruhun hassas evresi olarak tanımlanabilecek bir eğilim söz konusudur. Bu dönemde çocukları gözlemlemeyen herhangi birisine şaşırtıcı gelecek sezgiler ve tinsel özlemler iç yaşamın gereksinimlerini dışa vurur. Yani küçük çocuklardaki sıra dışı bir tinsel kavrayıştan ve ilahi bir çağrıdan söz edebiliriz. Çocuğa ileri yaşlarda denildiği gibi “aklını kullanarak” edineceği türde mantığa dayalı bir din eğitimi verilemez, ancak inancın doğrularını özümseyebilir ve zekâsını aynı inanç aydınlattığı için büyür ve insan olur. Dolayısıyla, hassas dönemde daha sonraki yaşlarda hiçbir zaman edinilemeyecek ya da çok büyük güçlüklerle edinilebilecek harika niteliklerin temeli atılır.”³⁶ Burada Rousseau'nun, “çocuğun dine karşı yabancı olduğu, ona dini bilgiler öğretilmesinin yanlış olacağı ve ancak 12-13 yaşlarından sonra, çocuk istediği zaman ona dinden bahsetmek gerektiği” görüşünün tersi bir fikir ortaya sunar ve Meissner, şu görüşüyle küçük yaşta din eğitimi destekler: “İnancı bilmenin ilk aşamasının dört ile yedi veya sekiz yaşları arasında ortaya çıktığını belirtir. Ona göre; çocuğun dünyası akışkan ve yenidir. Deneyim ve başkaları ile olan ilişkilerden gelişen benlik farkındalığı, çocuğun gelişiminin temelidir”³⁷ Çocuk doğuştan boş bir çanta, içi doldurulması gereken bir bardak olarak doğmamıştır. O doğuştan belli inanma yeteneklerini sahiptir ve bu yeteneği nasıl yönlendirilirse o yöne kayma eğilimi vardır. Burada Peygamberimiz Hz. Muhammed'in bir hadisi aklımıza gelir: “Her doğan çocuk

³⁵Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1990, s. 86

³⁶ Montessori, a.g.e, s. 204

³⁷Bilici, a.g.e., s. 239

mutlaka (Allah'ın kendisine verdiği, temiz) yaratılış (fitrat) üzere doğar, sonunda anne ve babası onu Yahudi veya Hıristiyan ya da ateşe tapan yapar. Nasıl ki hayvandan kusursuz ve organları tam bir yavru doğarsa... Hiç bu yavrunun burnu ya da kulağı kesik, yaratılışı bozuk doğduğunu görür müsünüz? Yüzünü Allah'ın insanları yarattığı yaratılış fitratına döndür. Allah'ın yaratmasında asla bir değişiklik bulamazsın. İşte sağlam din de budur.”³⁸ Burada Allah'ın temiz yaratması olarak bahsedilen fitrat, dindar olarak doğma durumu değil de temiz bir yaratılış ile doğup buna yetenekli olma, meyilli bulunma durumudur diyebiliriz.

4. DİNİ İNANÇ GELİŞİMİ

Çocuk, çevresini algılama ve anlamlandırma sürecinde duyularını aktif olarak kullanır. Duyularını aktif ve olumlu kullanan bir çocuğun duygularını da zihnini de olumlu yönlendireceği kanaatindeyiz. Dini inanç gelişimi, çocuğun duygu dünyasına, duygusal yeteneklerine hitap edildiği sürece devam edecektir. Önce görme ve dokunma duygusuyla bağ kuran ve bu bağı duygu dünyasına işleyen çocuğun; en önemli eğitimlerinden birisi duyu eğitimidir. Çocuğun dini eğitiminin olumlu sonuçlar vermesi için ilk önce duyularının eğitilmesi gerekir. Duyuları eğitilen bir çocuk zaten duygularını ve zihnini yönetebilecek yeterliliklere sahip olacaktır.

Çocuk öğrenme sürecini inanma ya da merak etme ile başlatır. Çocuğun doğuştan merak etmeye elverişli yapısı, insanoğluna bahşedilmiş bir lütuftur. Soru sorar, merak eder, sorgular ve zihin şemasını oluşturur. Okul öncesi dönem çocuklarının soru soran ve merak eden hallerinin, öğretmen tarafından iyi yönlendirilmesi ve çocuğun düşüncelerinin takip edilmesi gerekmektedir. Bu dönemde çocuklara verilecek bilgi, çocukta etkin ve kalıcı bir iz bırakır. Okul öncesi dönem, din eğitimcileri için maximum seviyede altın çağını oluşturur. Çocuğa bu dönemde öğretilecek bilginin çocuk tarafından kolay alınması durumu, öğretmen için iki durumu ortaya çıkarmaktadır: Öğretme ve dini öğretme. Öğretmenin öğretme şekli, çocuğun öğrenme şeklini belirler. Çocuklar dini öğrenirken kendilerine öğretildiği tarzda öğrenirler.³⁹ Bir çocuğa dini

³⁸ Sahih-i Buhari, *Mutasarı tecrid-i Sarih*, Çev. Abdullah Feyzi Kocaer, 1. Cilt, Konya: Hüner yayınları, 2004, s. 240

³⁹ Ali Baz Bilici, *0-6 Yaş Çocuklarda Dini Gelişim Süreci ve Din Eğitimi*, (Doktora Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 128

sevdirmek büyük ölçüde onu eğiten kişi ve kişilerin elindedir. Çocuklardaki inanma yeteneklerini, çocuk psikolojisi bilgileri ışığında yönlendirmek gerekmektedir.

Çocuğu yetiştirirken ilahi iradeye uygun olarak yetiştirmek ve yaşamı boyunca ilahi iradeyle örtüşecek davranışlar geliştirmek din eğitiminin amacını tanımlayabilir.⁴⁰ Çocuğun doğuştan getirdiği inanma duygusunu, dini inanmalar için güçlendirmek ve doyurmak gereklidir. İlahi iradeye uygun yaşayabilmesi için zihin ve duygusal olarak ilahi olanla manevi bir bağ kurması gerekir.⁴¹ Çocuğun ilahi iradeye uygun yaşayabilmesi için edinmesi gereken özellik, fiilleri ayırt etme gücünde olgunlaşmasıdır. Çocukta, bu ayırt etme duygusundan önce utanma duygusu gelişir. Çocuk, kendisinden kötü ya olumsuz bir durum çıkmaması konusunda korkusu yaşar. Bu çocukta utanma duygusunu ortaya çıkarır. Utanma duygusu çocukta başını eğme, saklanma, göz göze gelmeme, yüzüzlük yapmama gibi davranışlarla tezahür eder. Bu da çocuğun asil ruhunu, doğuştan iyilik ve kötülüğün duygusuna sahip olduğunu, utanma duygusunu ortaya çıkaracak kötü bir durumla karşılaşmamak için davranışlarını ve nefsinin kontrol ettiğini gösterir. Ayırt etme becerisi ve akli ile güzele elverişli olduğu görülmektedir. Çocuğun nefsinin sadeliği ve temizliği eğitime elverişlidir. Çocuğa neyi verirsen onu alır ve o yöne doğru şekil alır.⁴² Çocuğun ruhunun iyi ya da kötü yöne doğru meylenmesi alacağı dini eğitim neticesinde belli olur. Bu hassas ve elverişli dönemin yaşayışı ve bedeni ile model olan, merhametli, çocuk psikolojisini iyi bilen öğretmenlere teslim edilmesi gerekmektedir.

⁴⁰ Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1996, s. 30

⁴¹ Hasan Meydan, *Din Eğitimi Manevi Boyut*, 1. b., İstanbul: Dem Yayınları, 2015, s. 274

⁴² İbn Miskeveyh, *Tehzibu’l Ahlak*, Çev. Abdülkadir Şener, İsmet Kayaoğlu, Cihat Tunç, 2.b., İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2013, s. 74

5. 4-6 YAŞ GRUBU KUR'AN KURSLARI ÖĞRETİM PLANI (2018)

5.1. Programın Genel Amaçları

➤ **Bu programın amacı, Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak çocukların kendi seviyelerinde;**

1. İslam dininin değerlerini insan hayatına anlam kazandıran unsurlardan biri olarak fark etmelerini,

2. Kazanacakları değerleri gündelik hayatta kullanmalarını,

3. İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'i ses ve şekil olarak tanımalarını,

4. Allah'ı sevgi temelinde tanımalarını ve yaratılıştaki düzeni fark etmelerini,

5. Peygamber Efendimizin kişiliğini ve karakterini tanımalarını, sevmelerini ve model almalarını,

6. Sağlıklı bir din ve ahlak gelişimi göstermelerini,

7. İyi alışkanlıklar kazanmalarının yanı sıra beden, zihin ve duygu gelişimlerine katkı sağlayacak nitelikte öğrenim görmelerini sağlayacak uygun bir ortam sunmayı amaçlamaktadır.

5.2. Programın Temel Yaklaşımı

➤ **“Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)” geliştirilirken;**

A. Okul Öncesi Eğitimi ve Program Geliştirme alanındaki yeni yaklaşım ve ilkeler,

B. İlahiyat Bilimleri'nin verileri doğrultusunda temel yaklaşımın belirlenmesi esas alınmıştır. Bu bağlamda;

1. Çocukların bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor yönden gelişimlerini dikkate alan; öğrenci merkezli yöntem ve teknikleri kullanmayı öngören; araştıran, sorgulayan, yorumlayan, işbirliği yapan, bireysel farklılıkları göz önünde bulunduran ölçme ve değerlendirmeye yer veren esnek çerçeve öğretim programı anlayışı benimsenmiştir.

2. Programda 4-6 yaş grubu eğitim ilkelerine uygun olarak hazırlanan etkinlikler yerine getirilecektir.

3. Öğretici, programdaki kazanımlardan çocukların ilgi ve ihtiyacına göre seçtiği kazanım için hazırlanan etkinlikleri uygulayacaktır. Bu aşamada öğretici etkinliklerin

bir kısmını uygulama dışı bırakabileceği gibi aynı amaca götüren farklı etkinlikler de planlayabilecektir.

4. Öğreticiler programdaki etkinliklerin uygulanmasında farklı yöntem ve teknikler (oyun, örnek olay, tartışma, rol oynama, soru-cevap vb) yanında çeşitli materyallerden de (şiir, şarkı, ilahi, hikâye, tekerleme, resim vb.) istifade edebileceklerdir.

5. Esnek Çerçeve Öğretim Programı anlayışına dayalı olarak hazırlanmış olan “Kur’an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)” nda öğretmenler, çocukların hazır bulunuşluk ve ihtiyaçları doğrultusunda programda yer alan konulardan hangilerine, ne kadar süre ve düzeyde yer vereceklerine karar verebileceklerdir.

6. Program kapsamında kaynak olarak Başkanlığımızca 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarına yönelik hazırlanan materyaller esas alınacaktır. Bununla birlikte Başkanlığımızın çocuklara yönelik diğer yayımlarından da imkânlar ölçüsünde faydalanılacaktır. Ayrıca MEB okul öncesi eğitimi kapsamında hazırlanan ve programın amaç ve kazanımlarına uygun nitelikteki materyallerden de yararlanılabilecektir.

7. Çocukların programda belirlenen kazanımlara ne düzeyde ulaştıkları, Ek-1 de yer alan “Değerlendirme Formu” çerçevesinde yapılacaktır.

8. Programın ilk iki haftasında çocuğun kendisini, arkadaşlarını, sınıfı, kursu, öğreticisini vb. hususları tanımasına imkân sağlayacak “Kursa Uyum Süreci” uygulanacaktır. Kursa uyum süreci sınıf dinamiğine göre daha kısa veya daha uzun bir sürede uygulanabilecektir.

9. Program, ailenin eğitim sürecine katılımını esas almaktadır. Çocuğun gelişimini, toplumsal uyumunu ve başarısını etkileyen ve eğitim sürecinin önemli bileşenlerinden biri olan aile, aynı zamanda sağlıklı bir din öğretimi ve ahlak gelişimi için de en önemli unsurlardan birisidir. Aile katılımı, kurs ve ev arasındaki devamlılığı destekleyerek kazanılan bilgi, beceri ve tutumların kalıcılığını sağlar. Bu bağlamda öğretmenler program kapsamında kursa uyum süreci başta olmak üzere, belirli zaman dilimlerinde aile katılımı ve veli eğitimlerine yönelik etkinliklere yer vereceklerdir.

5.3. Programın Temel İlkeleri

➤ Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) bazı temel ilkelere dayanmaktadır. Bu ilkeler şunlardır:

1. Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) eğitim süreci, tüm unsurlarıyla çocukların ihtiyaçlarına ve bireysel farklılıklarına uygun etkinliklerle yürütülmelidir.

2. Programda çocukların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla demokratik eğitim anlayışına uygun eğitim ortamları hazırlanmalıdır.

3. Etkinlikler düzenlenirken çocukların ilgi ve ihtiyaçlarının yanı sıra çevrenin ve kursun imkânları da göz önünde bulundurulmalıdır.

4. Çocuklar sınıfa geldiğinde güler yüzle karşılanmalıdır.

5. Her çocuk kursa başladığında gözlemlenmeli ve hazırbulunuşluk seviyeleri ile ön bilgileri değerlendirilmelidir.

6. Eğitim sürecinde, çocuğun bildiklerinden başlanmalı ve deneyerek öğrenmesini sağlayacak uygun fırsatlar tanınmalıdır.

7. Verilen eğitimle çocukların sevgi, saygı, işbirliği, sorumluluk, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma, paylaşma vb. duygu ve davranışları geliştirilmelidir.

8. Eğitim sürecinde çocukların kendilerine saygı ve güven duyması sağlanmalı, öz denetim kazandırılmalıdır.

9. Oyun, bu yaş grubundaki çocuklar için en uygun öğrenme yöntemidir. Bu sebeple programda yer verilen etkinliklerde oyun mümkün olduğunca kullanılmalıdır.

10. Oyunun bir araç olarak kullanıldığı unutulmamalı, her oyunda değerler eğitimine yönelik bir kazanım bulunmasına dikkat edilmelidir.

11. Çocuklarla iletişimde, onların kişiliğini zedeleyici baskıcı bir tutum yerine demokratik, hoşgörülü, çocuğa önemsendiğini belirten, çocuğun kendini ifade edebileceği ve kişilik gelişimini destekleyici bir tutum sergilenmelidir.

12. Çocukların bağımsız davranışlar geliştirmesi desteklenmeli, yardıma gereksinim duyduklarında yetişkin desteği, rehberliği ve güven verici yakınlığı sağlanmalıdır.

13. Çocukların kendilerinin ve başkalarının duygularını fark etmesi, tanıması ve duygularını uygun şekilde ifade etmeleri desteklenmelidir.

14. Çocukların hayal güçleri, keşfedici ve eleştirel düşünme becerileri, iletişim kurma, duygu ve düşüncelerini ifade edici davranışları geliştirilmelidir.

15. Erken çocukluk dönemi değerler eğitiminin Kur'an-ı Kerim ve dini bilgiler öğretmekten önce, çocukta dini bir etki bırakma ve dini duygunun gelişmesine katkı sağlamayı amaçladığı hususu daima göz önünde bulundurulmalıdır.

16. Kur'an öğretiminde çocukların harf ve kelimelerin doğru telaffuzuna özen gösterilmeli, ancak mahreç üzerinde çocuklara bıkkınlık verecek şekilde ısrar edilmemelidir.

17. Peygamberimizle ilgili konular işlenirken, onun örnek kişiliğini anlatan çok sayıda örnek ve kesite çocukların kolay anlayabileceği bir anlatımla yer verilmelidir.

18. Öğretici, planlı ve programlı bir biçimde dokümanlarını dosyalamalı, dosyalarını gerektiğinde yönetici ve meslektaşlarıyla paylaşmalıdır.

19. Öğretici, öğretici kitabında yer alan etkinlikleri uygulamadan önce gerekli materyal ve ortamlarla ilgili hazırlıkları yapmalı ve derse hazırlıklı girmeye özen göstermelidir.

20. Öğretici, öğretici kitabında yer alan etkinlikleri uygularken oyun ve dramalarda çocuklarla birlikte yer alma konusunda bir çekince yaşamamalıdır.

21. Eğitim sürecinde anlatım ve soru-cevap yanında drama, örnek olay, kavram haritaları, tartışma, gösterip yaptırma gibi çocukların yaparak-yaşayarak öğrenmelerini sağlayacak yöntem ve teknikler kullanılmalıdır.

22. Kursta öğrenilen bilgi ve davranışların pekiştirilmesi, kalıcılığının sağlanması için aile eğitimi ve aile katılımı çalışmalarına da yer verilmelidir.

23. Öğretici eğitim boyunca çocuğun var olan yeteneklerini geliştirmesine ve yeni beceriler edinmesine destek olmak için sonuçtan ziyade sürece önem vermeli, çocuğun çabalarına odaklanmalı, bu çabaları takdir etmeli, çocuğa iyi bir model olmalı ve yeni öğrenme fırsatları oluşturmaktadır.

5.4. 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğretici Yeterlikleri

➤ 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görev yapan öğretmenler, Kur'an kursu öğreticisinin temel ve özel yeterliklerini sağlama yanında;

1. Kur'an Kursları Öğretim Programının (4-6 yaş grubu) temel amaç ve ilkelerini bilir.

2. Erken çocukluk dönemi bilişsel, sosyal, dil ve psiko-motor gelişimi ile öz bakım becerileri gelişimsel özelliklerini bilir.

3. Çocukla etkili iletişim kurma becerisine sahiptir.

4. Erken yaş dönemi değerler eğitiminin genel özelliklerini bilir.

5. Eğitim sürecini planlandığı şekliyle uygular.

6. Eğitim ortamını ilgili yaş grubunun özelliklerini göz önünde bulundurarak düzenler.

7. Programın temel ilkeleri çerçevesinde etkinlikler hazırlayıp uygular.

8. Çocukların hazır bulunuşluk düzeyine göre neyi ne kadar uygulayacağını belirler.

9. Program içeriğine uygun materyal geliştirme becerisine sahiptir.

10. Eğitim sürecine ailenin katılımını sağlar.

11. Alanıyla ilgili paydaşlarla (aile, meslektaş, kurum vb.) olumlu ilişkiler kurma becerisine sahiptir.

12. Çocukların bireysel farklılıklarını dikkate alarak onların aktif öğrenmesini destekler.

İKİNCİ BÖLÜM

DİB 4 – 6 YAŞ GRUBU KUR’AN KURSLARINDA GÖREV YAPAN DİN EĞİTİMCİLERİNİN PEDAGOJİK YETERLİLİKLERİ KARŞILAMA DURUMU (BULGULAR VE YORUMLAR)

1. ÖĞRETMENLERİN BRANŞINDAKİ BİLGİLERİ

Öğretmenlerin branşında iyi yetişmiş olup olmadıkları konusunda ipuçları elde etmek amacıyla, bu başlık altında sekiz soru sorulmuştur.

1.1. 4-6 Yaş Din Eğitimi Gerekli Midir?

Branşında iyi yetişmiş mi? üst başlığındaki ilk sorumuz, “Sizce bu yaş çocuğuna (4-6 yaş) din eğitimi gerekli midir? Nedenini açıklar mısınız?” olmuştur. Öğretmenlerin hepsi gerekli olduğu konusunda fikir birliği göstermişlerdir. Burada başka bir konu ortaya çıkmıştır. Öğretmenler, yaş gruplarının sınıf sınıf ayrılması gerektiği konusunu dile getirmişlerdir; fakat bunun için küçük yaş çocuklarının sayısının yetersiz geldiğini söylemişlerdir.

Tablo 1: Öğretmenlerin 4-6 Yaş Din Eğitiminin Gerekliliğine Dair Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Yaş Grubu	Din eğitimi gerekli ve zamanıdır (Ö1, Ö2, Ö3.....Ö18, Ö19, Ö20)	20

Tablo 1’e göre, öğretmenlerin 4-6 yaş din eğitiminin gerekliliğine dair görüşleri yaş grubu teması altında toplanmıştır. Yaş grubu temasına göre öğretmenler, din eğitiminin gerekli ve zamanı (f=20) olduğu konusunda fikir belirtmişlerdir. Öğretmenlerin yaş grubu temasına dair görüşleri aşağıda sunulmuştur.

“4-6 yaş kolay öğreniyor. 6 yaşa kadar çocuğun öğrendiği bir dönem. Ama yaş grupları arasında ciddi fark var. Dini bilgileri anlama noktasında yaş farkı pek etki etmiyor, ama Kur’an öğretiminde fark ediyor.” Ö1.

“Benim 3,5 yaşında, 4 yaşında ve 3,5’tan da küçük bir çocuğumun olduğu bir grubum var. Bu yaşlar sûre öğreniminde zor oluyor, 5 yaş daha iyi.” Ö5.

“4-6 yaştan sonra, yani çocuğun soyut kavramı geliştikten sonraya kadar, çocuğun din eğitimi kalıplaşır. O yüzden anne-baba ilgiliyse, sorularına cevap verebiliyorsa, o çocuğun hayata karşı güveni oluyor. Bu yaş uygun bir yaş aralığı din eğitimi için, en azından ailenin veremediğini kurslarda alabiliyorlar. Çocuğun Allah’ın her yerde olduğunu bilmesi kontrol mekanizmasını geliştiriyor. Yalan söylerken ya da yanlış bir davranış yaparken bunu bilmeleri yapmalarını engelliyor belki.” Ö20.

“Bu yaş aralığı bence uygun, hatta daha erken bile olabilir, çünkü çocuklar kolay kavriyorlar. Bu yaşlarda Allah, Peygamber sevgisi temelleri verilse o bile yeter, ileride bocalamaz. Çok çok anlatmak değil de, bizim görevimiz ve amacımız sevdirmek olmalı.” Ö15.

“Ahlâki eğitim daha önemli, bizim de şu an yapmaya çalıştığımız o. Şu an ne öğrenirse içine yerleştiği için, ileri de farkına varmadan ortaya çıkacaktır. Kur’an öğrenimini 7. Yaşında daha iyi yaparlar bence, ama şu anda da öğrenen öğrencilerim var. Aile bunu devam ettirmezse çabuk unutupuyor. 7. yaşında okumayı öğrendikleri için daha kolay öğreniyorlar bence.” Ö6.

“Uygun, zaten Osmanlı’dan gelen bir gelenek 4 yaş bahsi. Çocuk kelime-i şehadet getirmeyi bilmeli, manasını bilmeli, 10 sûre ezberletmektense 1 sûreyi manâsıyla öğrenmeli. Çocuğa ne verirseniz onu alıyor.” Ö17.

“Gerekli bir yaş, tam çocukların kişilik oturttuğu dönem. Bu dönemde yanlış bir şey alırsa yanlış gider. Dinle ilgili iyi duyguları birilerinin anlatması gerekiyor.” Ö19.

“Kur’an-ı Kerim okumaya geçsin, bütün sûreleri ezberlemesinden ziyade; çocuk Allah’ı sevsin, Kur’an’ı sevsin, bayrağını sevsin. Benim amacım çocuk çok güzel Kur’an okusun değil, Müslümanlığın ne olduğunu bilsin. Ama ailelerin beklentisi bu yönde. Ben hafızım. Ailelere bunu söylediğimde çocuklarının benden hafız çıkacağını düşündüler. Sofra duası öğreniyorlar, oturarak su içmeyi öğreniyorlar, sünnetleri işliyorlar bunlar çok büyük bir şey. Mayasını düzgün vermek lazım; o da bu yaşlarda oluyor, gerisi imtihan.” Ö11.

“Her şey ölçüsüyle verilir. Yürümek için olgunluk gerekiyorsa din eğitimi için de gerekir. Yavaş yavaş bu yaşlarda vermeye başlarsın. Hz. Ayşe validemizin bir sözü

yanılmıyorsam, çocuk eğitimi taşa yazılan bir yazı gibidir. Kalıcıdır yani tohumlarını erken atmak gerekir.” Ö12.

“4-6 yaş din eğitimi çok gerekli. Aileler dini konularda eğitimsiz olabiliyorlar. Onların eline bırakamayacak kadar önemli bir konu. Çocukların ahlâki davranış geliştirmeleri, sünnetleri öğrenip onları davranış haline getirmeleri bu yaşlarda sağlanıyor.” Ö13.

1.1.1. Öğretmenlerin 4-6 Yaş Din Eğitiminin Gerekliliğine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

Öğretmenlerin din eğitiminin gerekliliği konusunda hemfikir oldukları görülmektedir. 4-6 yaşın dört yaş grubuna hitap ederken beş ya da altı yaş grubuna hitap etmelerine göre daha çok zorlandıklarını belirtmektedirler. Öğretmenler, çocukların öğrenme kapasitelerini göz önünde bulundurarak sınıfların yaş yaş ayrılmasını istemektedirler. Dört yaş çocuklarının sayıca daha az olması sebebiyle, dört yaş grubu için sınıfın açılmayacağını belirtmektedirler. Ancak karma yaş grubunun kendi içinde akrandan öğrenme fırsatını da verdiğini göz önünde bulundurmak gerekir. Çocuklar, kendi ortamlarında birbirlerinden daha çabuk ve kolay etkilenmekte ve öğrenmektedirler.

Merak duygusu, çocuklukta okul öncesi dönemde en yüksek düzeydedir. Merak, çocukta ilgi, istek ve ihtiyacın göstergesi, öğrenmenin anahtarıdır. Yetişkinlerin öğrenmesinde ve başarısında bir motivasyon kaynağı olduğu gibi, çocuğun öğrenme gelişiminde de çok önemli bir işlev görür. Çocuk, merak-duygusundan kaynaklanan soruları ve sorularına aldığı cevaplarla gelişimini sürdürür ve öğrenme düzeyini bir üst basamağa taşıma başarısını elde eder. Çocuğun bu yaşlardaki dini ilgi ve merakı, çocuğun fitratının bir tabii bir sonucu, Allah'ın yaratmasının bir tezahürüdür. Hatta denebilir ki, yaratılış kodlarının doğal bir zorunluluğudur. *“Çocuk Allah'ı tek başına bulamaz. Fakat o, O'nun varlığına inanmak için hazırdır.”*⁴³ Burada devreye çocuğun ilk sosyal ortamı olan aile girer. Aile çocuğun bu yönelimini doğru şekilde yönetirse, çocuk süreç içinde yeni sorular sorarak kendisini tamamlamaya çalışacaktır. Bu noktada aile çok önemlidir, dikkatli olması gerekir. Yetişkinler, yönlendirmelerini kendi

⁴³ Yavuz, a.g.e., s. 31

dindarlık öğretileri üzerinden değil, çocuğun dindarlık tasavvuru üzerinden yapmalıdırlar. Nitekim yetişkin, çocuğun dindarlığının oluşmasında ya da oluşmamasında önemli bir rol oynamaktadır. Her çocuğun ailesinin eğitimi olması gibi bir şansı yoktur. Burada devreye “çocuk” kavramını bütün psikolojik, sosyolojik ve eğitimsel yönleri ile bilen din eğitimcisi girmelidir. Ailelerin elinde şansa bırakılmayacak kadar kritik ve önemli yıllar olan okul öncesi dönem yaşları bir eğitici aracılığıyla iyi değerlendirilmelidir. Çocukta büyük bir dini hazırlık ve doğal bir din istidadı bulunur ve dördüncü yaş dini dünyaya ilginin altın yaşıdır.⁴⁴ Çocukların doğumundan itibaren onların dinî eğitimleri ile yaşları seviyesinde ilgilenen aileler eğitimcinin işini kolaylaştırabilir, fakat bu minvalde büyümeyen çocuk için dört yaşına geldiğinde de bir şey kaybetmiştir denilemez.

Muhatap olduğumuz yaş grubu, çocukluk dönemlerinden ilk çocukluk dönemini oluşturur ve 4-6 yaş arasını kapsar. Çocuğun dini uyanışının gerçekleştiği, dini gelişim sürecinin başladığı bu zamana⁴⁵ denk gelen eğitim dönemi, okul öncesi eğitim dönemi olan yaş aralığıdır. Çocuğun her gelişim alanına olduğu gibi dini gelişim alanına da olumlu katkılar sunulduğunda olumlu sonuçlar alınır. Çocuğun bilişsel, fiziksel, sosyal, dilsel alanlarına sunulan olumlu katkıların olumlu sonuçlar vermesi, dinsel alanda da farklı değildir. Çocuk her alanda olduğu gibi, dini gelişim alanında da aşamalı ilerler.

4-6 yaş ya da okul öncesi dönemde din eğitiminin gerekli olduğu, genel kabul gören ve araştırmaların da desteklediği bir gerçektir. “Bir çocuğun yetişkin bir birey olma yolunda, ona pozitif değerler sunan, onun gerçek özgürlük ve bağımsızlığını kazanmasında ona en büyük desteği sağlayan, olumlu duyguların desteklenmesinde ve olumsuz duyguların iyi yöne kanalize edilmesinde aktif rol oynayan din eğitimi, okul öncesinde çocuğun zihnine temiz bir iz bırakarak onu hayat boyu destekler.”⁴⁶ Çocukların bilinç yapılarının şemalarının oluştuğu bu dönemde din ve ahlâk şemasının doyurulması, meraklarını yansıtan sorularının cevaplarının eğitimi kişilerce verilmesi; bu şemalar davranışa dönüştüğünde istedik hedeflerin gerçekleşme olasılığını arttıracaktır. Din eğitimi, temelde çocuğun doğuştan getirdiğine inandığımız yetileri ile

⁴⁴ Selçuk, a.g.e., s. 40

⁴⁵ Ali Baz Bilici, “Din Eğitiminin İlk Temelleri, Erken Çocuklukta Din”, *DEÜİFD*, XLII, 2015, s. 80

⁴⁶ Ali Baz Bilici, 0-6 Yaş Çocuklarda Dini Gelişim Süreci ve Din Eğitimi, (Doktora Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 22

belli bir düzene sahip olan toplum arasında anlamlı, sağlıklı ve yaşanabilir bir bağ kurmasına yardımcı olur. Çocuğun yaşamı boyunca herhangi bir nesne ya da insan ile nasıl ilişki kuracağına ve kurduğu bu ilişki ile nasıl doğru ve mutlu olacağına ışık tutar. İnsanla ve nesneyle kurulan sağlıklı ilişki, dinin emirlerine ve Allah'ın iradesine uygun bir hayatın oluşmasına katkı sağlayacak, böylece ilahi irade ile kurulan sağlam ve sürekli bağ, dünya ve ahiret dengesinin kurulmasına yardımcı olacaktır.

1.2. Başlangıçta Aldığınız Seminer Eğitimleri, Çocuk Pedagojisine Yönelik Size Neler Kattı?

Branşında iyi yetişmiş mi? üst başlığındaki ikinci sorumuz “Başlangıçta aldığınız seminer eğitimleri, çocuk pedagojisine yönelik size neler kattı?” sorusu olmuştur. Görüşme yapılan öğretmenlerin hepsinin halk eğitim seminerine katıldığı, bir kişinin uzaktan eğitimle okul öncesi eğitim dersleri aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 2: Öğretmenlerin Göreve Başlamadan Önce Aldıkları Seminer Eğitiminin Katkılarına Dair Görüşleri

Tema	Kodlar	F
Seminer İçerik Bilgileri	Sürenin yetersizliği (Ö5, Ö6, Ö11, Ö13, Ö15, Ö16)	6
	Konuların teoride kalması (Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12, Ö14, Ö18, Ö19 Ö20)	9
	Mesleği uygulamada kullanılacak pratik bilgilerin daha fazla olması gerektiği (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö10, Ö17)	6

Tablo 2'ye göre, öğretmenlerin göreve başlamadan önce aldıkları seminer eğitiminin katkılarına dair görüşleri seminer içerik bilgileri teması altında toplanmıştır. Seminer içerik bilgileri temasına göre öğretmenler, sürenin yetersizliği (f=6), konuların teoride kalması (f=9), mesleki uygulamaya dönük pratiklerin daha fazla olması gerektiği (f=6) konusunda fikir belirtmişlerdir. Öğretmenlerin seminer içerik bilgileri temasına dair görüşleri aşağıda sunulmuştur.

“Oradan ben etkinlik yapmayı öğrendim. Bilişsel gelişim, kişisel gelişim gibi bilgiler aldık, ama zamanı azdı.” (Ö5).

“Ben o zaman köyde din kültürü derslerine gittiğim için çok fazla katılamamıştım, kaçırdığım noktalar oldu. Ama çocuğun yapabileceği şeyleri, öğretme tekniklerini daha iyi kavramış oldum.”(Ö6).

“Çocuğun özbakım becerileri, oyun etkinlikleri olarak bilgiler aldık. Din eğitimi için hizmet içi seminerlerden faydalanıyoruz, eksiklerimizi görüyoruz.” (Ö9).

“Ben oradan verim aldığımı düşünmüyorum. Orada bize kesme, yapııştırma gibi şeyler gösterdiler. Çocuğun duygusuna nasıl inilir görmedik mesela, sadece bilgileri okuyup geçtik. Hizmet içi eğitimler yapıyorlar. O da çok geç kaldı, sene sonunda oldu.” (Ö10).

“4,5 ay gibi kısa bir süre yeterli gelmiyor, çocuk gelişimi okumayı düşünüyorum. Çocuklarla nasıl diyalog kurarız, bir oyunu çocuklarla nasıl oynarız değil, daha çok sanat etkinlikleri üzerine eğitim aldık, yazılı ve sözlü eğitimler.” (Ö16).

“Hoca görsel olarak anlattı, faaliyet olarak da bir şeyler yaptırmaya çalıştı, ama sonrası bizim el becerimize bağlı. Her hocanın el becerisi farklı. Kur'an eğitimi bizde, din eğitimi bizde, faaliyetlerle de biz ilgilenmek zorunda kalıyoruz; illâki bir yeri eksik kalıyor. Hoca öğretti, gerisi sana kalıyor, hayal gücüne, geliştirmek senin elinde. O eğitimi almak yeterli gelmiyor, senin de yetenekli olman lazım. En basitinden bir rulodan ne yapabilirim diye üretemezsen anasınıfında çok sıkıntı.” (Ö17).

“Tam anlamıyla tatmin etmedi, sadece slayt olarak bilgi anlatımı yapıldı. Çocuk gelişimi ile ilgili bilgiler, etkinlikler, dramalar noktasında katkısı oldu. Din eğitimini çocuklara nasıl veririz kısmını hizmet içi eğitim faaliyetleriyle alıyoruz. Her sene oluyor bir iki tane.” (Ö18).

1.2.1. Öğretmenlerin Göreve Başlamadan Önce Aldıkları Seminer Eğitiminin Katkılarına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

Öğretmenler, seminer eğitiminin çocuk pedagojisine yönelik katkılarından ziyade, seminer eğitiminin eksik yönlerini betimlemektedirler. Soru başlığında bahsi geçen seminer eğitimi, halk eğitim merkezi ile gerçekleştirilen ve sonucunda resmi diploma ya da sertifika verilerek yapılan, 296 saat ve üzeri dersleri içermektedir. Belge ve sertifikalar 296 saat ve üzeri ders olmalıdır.⁴⁷ Öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda, verilen bu seminerlerdeki içeriğin öğretmenleri öğrenme noktasında tatmin etmediği görülmektedir. Öğretmenler, teorik ve slayttan okunup geçilen bilgilerle seminerlerin tamamladığından bahsetmişlerdir (f=9). Teorik yolla alınan bilgilerin

⁴⁷ 2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları, <http://www.dinihaberler.com.tr/duyurular/2017-2018-egitim-ogretim-yili-kuran-kurslari-uygulama-esaslari/55292>, (erişim: 10.06.2018)

çocuğun gelişim özelliklerine dair olduğu, bu özelliklerini eğitimde nasıl kullanabilecekleri noktasında eksik kaldıklarını söylemişlerdir. Okul öncesi eğitimin büyük bölümünü kapsayan, hayal gücü ile ortaya çıkan el becerisine yönelik materyallerin yapımı ile ilgili bilgiler aldıkları görülmektedir. Çocukluk karakterinin ve eğitiminin öğrenimi üniversitelerde dört yılda yapılırken, burada dört-beş ay gibi kısa sürelerde yapılmaya çalışılması öğretmenlerin sürenin yetersizliği konusunda görüş belirtmelerine sebep olmuştur (f=6). Okul öncesi öğretmenliği lisans programlarında uygulanan, mesleki uygulama programları bu eğitimlerde uygulanmamıştır. Bu sebeple, öğretmenler öğrendikleri bilgileri pratiğe nasıl dönüştüreceklerini bilememektedirler (f=6). Ö10, bu durumu şu cümlesiyle çok güzel özetlemektedir: “...Çocuğun duygusuna nasıl inilir?, görmedik mesela. Sadece bilgileri okuyup geçtik...” Öğretmenler, çocuğu yaşarken, doğal ortamında, eğitim ortamında gözlemlemek, verdiği tepkileri görmek ve onlara nasıl yön vereceğini öğrenmek istemektedirler. Öğretmenler, bir oyunun çocukla nasıl oynanacağını, çocukla nasıl diyalog kurabileceklerini öğrenmek istemektedirler. Dikkat edilirse, öğretmenlerin ihtiyaç hissettikleri noktanın, bilginin nasıl kullanılacağı bilgisidir. Burada olması gereken, verilen din eğitimine dair öğretmen adaylarının anaokulunda gözlem ya da uygulama yapmasıdır; fakat en azından, örnek durumlar video ile eğitim ortamına getirilebilir ve öğretmenlere yardımcı olması sağlanabilirdi.

İl ve ilçe müftülüklerinin düzenlemiş olduğu hizmet içi eğitimlerin 2018 yılında sene sonunda yapıldığı ve zamanlama probleminin olduğu öğretmenler tarafından aktarılmaktadır. Hizmet içi eğitimlerin sayısının artırılmasının din eğitimi verebilme noktasında onları geliştirdiği, öğretmenler tarafından söylenmektedir. Okul öncesi eğitim kurumunda din eğitimi derslerine gelen öğretmenlerin bu eğitimlere ya da seminerlere katılması için bazen derslerini iptal etmek zorunda kaldıkları bilinmektedir. Bu hizmet içi eğitimlerin ya da seminerlerin zamanlarının iyi ayarlanması, çocukların eğitim saatlerini aksatmamaya yönelik bir planlamanın yapılması gerekmektedir. Okul öncesi eğitim kurumlarında görevlendirilen din eğitimi öğretmenlerinin ders saatleri dışında, okuldaki sınıflara girerek gözlem yapmasına ve katılım göstermesine olanak sağlanması gerçekleştirilmelidir. Okulumuza gelen bir din eğitimi öğretmeni ile yaptığımız sohbet sırasında; “ben bu kadar ezberi çocuklarla zaman geçirmek için mi yaptım?, diye soruyorum kendime” demektedir. Din eğitimi öğretmeni, İlahiyat Fakültesinde okurken yaptığı ezberlerin zorluğundan ve bu zorlukları çocuklar için mi

geçtiğinden yakınmaktadır. Yaşanan başka bir olay da, çocuğun davranış bozuklukları karşısında, o çocuğun din eğitimi almamasına ve onu sınıfında istemediğine dair idaremize dilekçe vermektedir. Öğretmenin çabası, çocuğu bulunduğu etkinlik saatine adapte etmenin yollarını bulmak olmalıdır. Din eğitimi öğretmeni olarak, çocuğun bu hassas döneminde ona güzel hatıralar bırakmak gerekmektedir. Çocuğa sabırla muamele etmeli ve ortamdaki soyutlamadan, aksine onu daha aktif hale getirerek çocuğu etkinliğe dâhil etmenin çabası içine girmek gerekmektedir. Din eğitimi istekli bir şekilde yapmak ve çocukların da öğrenme enerjilerini yüksek tutmak gerekmektedir. Esasen okul öncesi eğitim kurumlarına gelen din eğitimi öğretmenleri, okul içindeki fırsatı değerlendirip mesleki olarak kendilerine büyük katkılar sağlayabilirler. Kendi ders saatleri dışındaki zamanını, okul öncesi eğitim kurumundaki sınıflarda geçirmesi, din eğitimi öğretmenin hizmet içi eğitimi olabilir. Böyle dönüşümlerle mevcut din eğitimi öğretmenlerinin uygulama, pratik ya da staj gibi isteklerinin karşılanması sağlanabilir. Kısacası bundan sonra düzenlenmesi planlanan eğitimlerin bu bilgiler ışığında revize edilmesi, seminer eğitiminin niteliğini arttıracak bir faaliyet olacaktır.

1.3. Bir Seminer Eğitimi Planlayıcısı Olsaydınız Bu Süreci Nasıl Yönetirdiniz ve Din Görevlilerinin Daha Çok Ne Hakkında Bilgi Sahibi Olması İçin Çalışırdınız?

Branşında iyi yetişmiş mi? üst başlığı altındaki üçüncü sorumuz, “Siz bir seminer eğitimi planlayıcısı olsaydınız bu süreci nasıl yönetirdiniz ve din görevlilerinin daha çok ne hakkında bilgi sahibi olması için çalışırdınız?” olmuştur. Bu sorunun cevaplarının formasyon eğitiminin önemini gösteren başlıklar altında birleştiği görülmüştür.

Tablo 3: Öğretmenlerin Seminer Eğitimlerinde Önem Verilmesi Gereken Konulara Dair Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Formasyon	Çocuk psikolojisi bilgisi (Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö7, Ö8, Ö11, Ö13, Ö15, Ö16, Ö19)	11
	Materyal uygulama bilgisi (Ö5, Ö6)	2
	Öğretim yöntem birliği (Ö20)	1
	Anaokulu öğretmenin yanında staj (Ö2, Ö4, Ö9, Ö10, Ö14, Ö17, Ö18)	7
Mülakat	Öğretmenlerin psikolojik tahlili (Ö12)	1

Tablo 3'e göre, öğretmenlerin seminer eğitimlerinde önem verilmesi gereken konulara dair görüşleri formasyon ve mülakat temaları altında toplanmıştır. Formasyon

temasına göre öğretmenler, çocuk psikolojisi hakkında daha fazla bilgi (f=11), materyalleri uygulama bilgisi (f=2), öğretim yöntem birliği (f=1) ve anaokulu öğretmenin yanında staj yapma (f=7) isteği konusunda fikir belirtmişlerdir. Öğretmenlerin formasyon temasına dair görüşleri aşağıda sunulmuştur.

“Uygulamayı öğrenmek adına bir anasınıfı öğretmenin yanında staj yapabileseydik. Uygulamayı öğrenme noktasında sıkıntılar vardı. Bunun üzerine eğilirdim ben daha çok, bir de çocuk hakkında olan şeyler keşke daha derinlemesine anlatılsaydı.” (Ö2).

“Benim en büyük istediğim bir anasınıfı öğretmenin yanında biraz staj yapabilmek olurdu herhalde.” (Ö4).

“0 yaştan başlıyorlar, oraya daha çok önem verdiler. Mesela bizi 4-6 yaşa daha yoğun hazırlasalardı. Çocuklarla iletişim noktasında örneklerle bizi eğitseylerdi. Yani uygulama yapma imkânı verselerdi daha iyi olurdu. Kukla yaptırıldılar diyelim, -kaşık kukla- onun nasıl yapıldığını değil de, nasıl kullanacağını bilmek isterdim daha çok. Hikâye nasıl okunur, o kuklayı orada nasıl kullanırız, bunları göstermek bizim daha çok işimize yarardı.” (Ö5).

“Materyalleri kullanma noktasında daha çok uygulama kısmına zaman ayırırdım, bizimki daha çok çocuğun gelişimiyle ilgili bilgi kısmında kaldı.” (Ö6).

“Sadece çocuklar hakkında bilgi verildi, genelde ders işleyişi hakkında bilgi verilmedi. Şöyle bir ders var, nasıl anlatmamız gerekiyor konusu eksik kaldı. Kendimiz bir şeyler okuyarak, izleyerek öğrenmeye çalıştık. Çocuk bir soru sorduğunda ona nasıl cevap vermemiz gerektiği konusunda daha detaylı bilgiler almak isterdim ve öyle bir düzenleme yapardım. Mesela, ayrı branşlardan hocalar gelse iyi olurdu. İlk yardım dersi varsa, o gün ilk yardımı bilen bir uzman gelseydi. Emekli bir anasınıfı öğretmeni verdi dersleri. Sadece slayttan okuyup geçtik.” (Ö13).

“Çocuk gelişimiyle ilgili çok detaylı bilgi yoktu. Modüller eksik kaldı, onları genişletirdim. Mesela, çocuk öfke nöbeti geçirdiğinde ne yapmak lazım? Ben bu tarz çocuğun psikolojisiyle ilgili şeylere önem verirdim, bunlar bizde eksik kaldı.” (Ö15).

“Seneye ilk başlarken nasıl başlanacağı, dini eğitim verme noktasında nasıl daha iyi olunabileceği üzerinde dururdum. Mesela, harfler öğretilecek, ses temelli öğretilecek dediler. Biz başta öyle başlamadığımız için ona dönemedik. Ama seneye ses temelli başlayacağım.” (Ö20).

“Mülakat” temasına göre bir öğretmen, öğretmenlerin psikolojik tahlilinin yapılması (f=1) konusunda fikir belirtmiştir. Öğretmenin mülakat temasına dair görüşleri aşağıda sunulmuştur.

“Din eğitimini yapan kişilerin ahlâk, kişilik bakımından olgun olmaları için geliştirici seminerler düzenledim. Mülakatta Kur’an okutuluyor, sonra dini bilgiler soruları soruluyor. Tamam, evet bunlar temel, sorulsun. Ama bir de psikolog, pedagog eşliğinde bizle sohbet edilse, günlük hayattan hayata dair şeyler. Bakalım o hoca ne kadar uygun bu iş için, ona göre sorular hazırlansa hocalara. Psikologlar, karakteri ortaya çıkaracak noktaları daha iyi bilirler.”(Ö12).

1.3.1 Öğretmenlerin Seminer Eğitimlerinde Önem Verilmesi Gereken Konulara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

Öğretmenlere seminer eğitiminde önem verilmesi gerek noktaları sorarken, öğretmenlerin aslında hangi bilgi ve donanımlara ihtiyaç hissettikleri ve bu ihtiyaçlarını karşılayacak bir eğitimin yol haritası da ortaya çıkmaktadır. Düzenlenen seminer eğitiminin, teorik bilgilerle hızlıca yapılıp sonlandırıldığı bir gerçektir. Bu eğitimi veren öğretmenlerin de, tatmin edici bilgilerle seminer eğitimini gerçekleştirdiği söylenememektedir. Öğretmenler, her dersi kendi branş öğretmeninden almak hususunda görüş beyan etmişlerdir: *Mesela, ayrı branşlardan hocalar gelse iyi olurdu. İlk yardım dersi varsa, o gün ilk yardımı bilen bir uzman gelseydi. Emekli bir anasınıfı öğretmeni verdi dersleri. Sadece slayttan okuyup geçtik.”(Ö13)*

4-6 yaş din eğitimi öğretmeni yetiştirme hususu, 4-6 yaş din eğitiminin en önemli noktasını oluşturmaktadır. Hızlıca yapılan eğitimlere ve bunların içeriklerine, olumlu anlamda müdahalede bulunmak gerekmektedir. Bundan sonraki süreçte, belli bir süre ile sınırlı ve formal bir eğitim planı olacaksa da; öğretmenlerin eğitimlerde bol bol uygulama yapma istekleri ortaya çıkmıştır. Çocuk eğitimi, uzaktan eğitim yöntemleriyle ya da anlatılanları dinleme ile öğrenilecek ve yapılacak bir alan değildir. Çocuk eğitimi, çocuklarla ne kadar temas halinde olunursa ve onlarla ne kadar çok günlük yaşamsal deneyimler paylaşırsa o kadar iyi kavranacak ve yararlı olacaktır. Öğretmenler, kendilerine ait sınıflarda öğretmenlik yapmaya başlamadan önce; çocuğu tanımak ve bir okul öncesi öğretmeni gözlemlemek istemektedirler (f=7). Öğretmen yetiştiren

bölümlerde staj uygulamaları önemsenmektedir ve önemli bir yere sahiptir. Bu uygulama, aynı zamanda usta-çırak ilişkisine de örnek olabilir. Çocuk eğitiminde profesyonel olan okul öncesi öğretmeninin yanında etkinliklere katılmak, din eğitimi öğretmenine de okul öncesi dönem çocuğunun öğretim ve eğitimi hakkında deneyim kazanmasına vesile olacaktır.

Öğretmenlerin en çok üzerinde durduğu konu ise çocuk psikolojisini daha iyi anlamak ve çocuk hakkında daha çok bilgi ile donanmış olmak istemeleridir (f=11). Görüşmeler sırasında bir öğretmen, çocukların birbirleriyle kavga ettiklerinden bahsetmiş ve onlara nasıl davranması gerektiğini bilmediğini dile getirmiştir. Öğretmenlerin öğrencilerdeki çatışma ve bunlara çözüm bulma stratejilerini bilmeleri ve uygulamaları çeşitli nedenlerden önemlidir. Bu bilgi, öncelikle çocukların kendi çatışmalarını çözme ve yönetme ihtiyacı duydukları becerileri kazandırmak için gereklidir. İkinci olarak, çocuklara çatışmalara çözüm bulmayı öğretmek, yetişkin olduklarında aynı becerileri kullanmalarını sağlar. Üçüncüsü, kişisel çatışmalara katkıda bulunan barışçıl çözümler uzun vadede huzurlu ev ve toplumlar demektir. Kişisel davranış problemlerini barışçıl ve sezgisel olarak çözmeye çabalayan çocuklar huzurun kendilerinden başladığını öğrenirler.⁴⁸ Öğretmenlerin çocuk psikolojisinin ve çocuk ilişkilerinin ortaya çıkaracağı durumları olumlu çözüm yoluna doğru yönlendirmeleri, çocuğun birey olma çabasında etkili olmaktadır. Öğretmenler, sınıfta çocuklarla geçirdikleri zaman içinde çocuk psikolojisinin yansımalarıyla sık karşılaşmaktadırlar. Çocuğu daha yakından tanımak, öğretmenlere, eğitim etkinlikleri sırasında çocuk karşısında daha kararlı ve özgüvenli bir tutum sergilemelerine yardımcı olacaktır. Çocuğu iyi tanıyan bir öğretmenin, oluşturduğu eğitim ortamının selâmeti ve eğitimin hedeflenen amacına ulaşması ve başarıya ulaşması kaçınılmaz olacaktır. Öğretmen tarafından anlaşıldığını ve kabul gördüğünü hisseden çocuk, kendisini bulunduğu yere daha çok ait hissedecektir. Çocukta oluşacak bu aidiyet duygusu, çocuğun eğitim etkinliklerini istekle karşılamasını sağlayacaktır. Çocuk ve sınıf arasındaki bu köprüyü olumlu yönde kurması gereken öğretmene düşen önemli görev, çocuğu tüm yönleriyle tanımak ve keşfetmektir.

⁴⁸ İbrahim H. Diken vd., *Erken Çocukluk Eğitimi*, 1. b., Ankara: Pegem Akademi Yayınevi, 2010, s. 504

Okul öncesi dönem çocuğunun öğrenmesinde, duyu ve semboller aktif rol oynamaktadır. Okul öncesi dönemdeki çocuk, Piaget'in işlem öncesi dönem gelişim basamağına denk gelmektedir. Piaget'e göre, okul öncesi dönem çocuğunun öğrenmesi beş aşamada gerçekleşmektedir. Bunlar; algısal öğrenme, ayırt edici-birleştirici öğrenme, özümleme, uyum ve sembolik öğrenmedir. Algısal öğrenme; beş duyuya ve harekete dayalı öğrenmeyi içermektedir. Ayırt edici-birleştirici öğrenme; kavramlar ve olaylar arasında benzerlik ve farklılıkları ayırt etme ve ilişkilendirmeye dayalı öğrenmedir. Özümleme; öğretim sürecinin özümlemesi ve gerektiği zaman kullanılmasına dayalı öğrenmedir. Uyumda ise; özümlenen bilginin kullanılması ve yeni durumlara aktarılması durumu söz konusudur. Sembolik öğrenmede ise, öğrenilenler sembolleştirilerek daha kalıcı bilgiler edinilir.⁴⁹ Görülmektedir ki, okul öncesi dönem çocuğunun öğrenmesinde etkili olan duyu eğitimi, somut materyaller üzerinden yapıldığı zaman başarı sağlanacaktır. Çocuklara sunulan öğretim materyalleri içerik olarak zengin, dayanıklı ve çocuğun ihtiyacına yönelik olmalıdır. Materyaller, çocukların ve ortamın ihtiyaçlarına göre düzenlenebilir ve çocuklara sunulabilir. Öğretmenliğin alan bilgisini oluşturan önemli konulardan biri de, etkinliklerde kullanılacak materyallerin nasıl oluşturulacağı ve bu materyallerin nasıl kullanılacağı hususudur. Öğretmenler, materyalleri nasıl kullanacakları konusunda bilgilenmek istediklerini belirtmişlerdir. Okul öncesinde materyal kullanımı, eğitimin önemli yardımcısı görevini görmektedir. Öğretmen, anlatmak istediği bir durumu bir kuklaya anlatabilir ya da öğretmek istediği bir kavramı hazırladığı materyal üzerinden kazanımının sağlanmasını gerçekleştirebilir. Öğretmen yetiştiren bölümlerde materyal tasarımı ve uygulamaları dersleri mevcuttur. Öğretmenler, bu dersler ile birlikte hazır bir materyali kendi ders ve konularına uygun bir şekilde kullanmayı ya da yeni bir materyal tasarlama ve uygulama bilgisini öğrenmektedirler. Okul öncesi dönem çocuğunun öğrenmesi öğretmenin amacını oluşturuyorsa, bu amacı gerçekleştirmek için öğretmene fayda sağlayacak materyal tasarımı ve kullanımı konusunda öğretmenlerin daha donanımlı olması gerekmektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz, öğretim yöntem birliği, öğretmenlere sene başında uygulamaları için verilen rotanın, sene içinde değişmesi konusuyula ilgilidir.

⁴⁹ Rengin Zembat vd., *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri*. 1. b., Ankara: Anı Yayıncılık, 2010, s. 103

Öğretmenler, bu durumun kafa karışıklığı oluşturduğunu ve sene içinde değişen rotaya ayak uyduramadıklarından bahsetmişlerdir. Okuma-yazma öğretme çalışmalarında, Milli Eğitim okullarında ses temelli öğretim yöntemi uygulanmaktadır. Ses temelli cümle yönteminde, ilk okuma-yazma öğretimine seslerle başlanmaktadır. Anlamli bütün oluşturacak birkaç ses verildikten sonra seslerden hecelere, kelimelere ve cümlelere ulaşılmaktadır. İlk okuma- yazma öğretimi, kısa sürede cümlelere ulaşacak şekilde düzenlenmektedir.⁵⁰ Öğretmenlerden Kur'an öğretimi sırasında ses temelli öğretim yapmaları talimatı sene ortasında verilmiştir. Öğretmenler, sene başında ses temelli öğretime başlamadıkları için, sene içinde ses temelli öğretime dönemediklerini, ancak sene yeni dönem başlarken, ses temelli öğretim ile başlayacaklarını ifade etmişlerdir.

Görüşmeler sırasında bir öğretmen, seminer eğitiminin dışında, öğretmenlerin bu kurumlara alımı sırasında gerçekleştirilen mülakat aşaması hakkında görüş belirtmiştir. Bu işi yapacak olan öğretmenlerin, gerçekten bu alana psikolojik olarak yatkın olup olmadıklarının testinin yapılması gerektiğinden bahsetmiştir. Çocuk ruhu ve eğitimi ince ve hassas bir iştir. Bu durum göz önüne alındığında öğretmenin şu önerisi dikkate değerdir: Öğretmen mülakatları sırasında orada bir psikolog ya da pedagog bulundurulmasını ve öğretmen hakkında yapılabilecek maximum değerlendirmenin yapılmasını istemektedir. Dini bilgiler ile donanmış olup olmadıklarının kontrolü ile birlikte, çocukla sağlıklı iletişim kurabilecek bir yapıya sahip olup olmadıklarının da kontrolünün yapılması mümkün olabilir. Tabii ki öğretmen yeterliliği, bir mülakat esnasında anlaşılabilir düzeyde basit ve kolay bir konu değildir. Fakat yine de belli başlı noktalara vurgu yapılacak sorularla öğretmenin psikolojisi ve karakteri hakkında ipuçları elde edilebilir. Yapılan bir mülakat esnasında bu bilgilerin psikologlarca daha kolay, gerçekçi ve bilimsel yolla elde edilmesi, konu hakkında uzmanların da görüşünün alınması uygun olabilir.

⁵⁰ “Raşit Koç, Okuma Yazma Öğretimi Yöntemleri ve “Ses Temelli Cümle Yöntemi” Uygulaması” Ankara-Turkey, s. 2264, (Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/4, Fall 2012, p. 2259-2268

1.4. Eğitim Müfredatını Uygulamadan Önce Nasıl Bir Planlama Yapıyorsunuz, Kılavuzdaki Plana Ne Gibi Katkılarınız Oluyor?

Branşında iyi yetişmiş mi? üst başlığı altındaki dördüncü sorumuz, “Eğitim müfredatını uygulamadan önce nasıl bir planlama yapıyorsunuz, kılavuzdaki plana ne gibi katkılarınız oluyor?” şeklinde olmuştur. Öğreticiler, kılavuzu olduğu gibi uyguladıklarını belirtmenin yanı sıra, müfredatın Kur’an öğretmeye ağırlık verdiğini, bunun yetişmesi noktasında zamansal bir problem yaşadıklarını kaydetmişlerdir. Bazı öğretmenler ise, müfredatın Kur’an öğretimi konusundan ziyade din ve ahlâk eğitimi konusuna daha çok önem verdiğini ve bu konu üzerinde durduklarını belirtmişlerdir. Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20 kodlu öğretmenler, müfredatın içerik olarak yetiştiğini, planlamaya uygun gittiklerini, herhangi bir katkıya ihtiyaç duymadıklarını belirtmişlerdir. Ö1, Ö2, Ö4, Ö9, Ö16 kodlu öğretmenler ise, müfredatı yetiştirmeye çalıştıklarını; kimisi Kur’an öğretimini, kimisi dini ve ahlâki boyutu öncelediğini belirtmişlerdir.

Tablo 4: Öğretmenlerin Din Eğitimi Müfredatına Dair Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Müfredatı uygulama biçimi	Kur’an öğretimine ağırlık (Ö1)	1
	Dini bilgiler ve ahlâk eğitimine ağırlık (Ö4, Ö7, Ö9, Ö12, Ö14, Ö16, Ö18, Ö19)	8
Müfredatı uygulama süresi	Müfredat yetişiyor (Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20)	15
	Müfredatı yetiştirmekte zorlanılıyor (Ö1, Ö2, Ö4, Ö9, Ö16)	5

Tablo 4’e göre, öğretmenlerin din eğitimi müfredatına dair görüşleri müfredatı uygulama biçimi ve müfredatı uygulama süresi teması altında toplanmıştır. Müfredatı uygulama biçimi temasına göre öğretmenler, Kur’an öğretimine ağırlık verme (f=1) ve dini bilgiler ve ahlâk eğitimine ağırlık verme (f=8) konularından bahsetmişlerdir. Öğretmenlerin müfredatı uygulama biçimi temasına dair görüşlerinden alıntılar aşağıda sunulmuştur.

“Dini bilgiler müfredatı esnek bir yapıda. Zaten bir ünitedeki bütün konuları işlemeniz mümkün değil, içerik dolu. Kur’an öğretimindeki müfredatın üzerine koyuyorum ben, çünkü onları bitirdi çocuklar. Sanırım sıbyan mekteplerinden gelen misyonu atamadık henüz, müfredattan fazla ezber yapıyoruz. Veliler Kur’an öğretimini

bekliyorlar, dini bilgiler eksik kalıyor. 18 saat dini bilgiler, 6 saat Kur'an öğretimi var, ama böyle olmuyor. Çocukları tek tek dinleme ile çok zaman harcıyoruz. Cuma günleri dinleme almıyorum, o zaman güzel geçiyor, birlikte vakit geçiriyoruz, oyunlar oynuyoruz. Kur'an öğretiminde ilk dönem yalnızca harfler vardı. Sonraki cezm, şedde gibi konulara bir haftalık bir süre vermişler; üstün, ötre, esre konularına daha uzun süre verilmiş. Burada bir ayarlama yapılabilir, yayılabilir.”(Ö1).

“Müfredattaki planın ahlâki boyutuna daha çok önem veriyorum. Biraz Kur'an'da geri kalmış olabiliriz bu yüzden, ama çocuklarda ahlâki davranışların kazanımı diğer sınıfın çocuklarıyla yan yana geldiklerinde gözüktüyor. Kur'an'ı her yaşta öğreniyor. Şimdi öğrense, tekrar etmeyerek yine unutacak. 1., 2. sınıfta tekrar öğrenme şansı var; ama saygı, ahlâk vermezsem hiçbir şeyin önemi kalmıyor. Müfredatı geriden takip ediyorum, ama çocuk dışarıda yere çöp atınca müfredatı zamanında takip etmemin de bir anlamı kalmaz.”(Ö16).

Müfredatı uygulama süresi temasına göre öğretmenler, müfredatın yetişiyor olduğu (f=15) ve müfredatı yetiştirmekte zorlanıldığından (f=5) bahsetmişlerdir. Öğretmenlerin müfredatı uygulama süresi temasına dair görüşlerinden alıntılar aşağıda sunulmuştur.

“Olan şeyleri uygulamaya çalışıyorum. İlk dönem müfredatı bitirdik, ikinci dönem yetiştirememe durumumuz oldu. Yaş farkı olan çocuklar çok, öğrencilerin öğrenme düzeyleri farklılık gösteriyor. İkinci dönem yoğunluk arttı.”(Ö2).

“Müfredat çok güzel, aynen gidiyorum. Her güne hikâye düşünüyor. Bunları baştan beri yaptıysanız eğer, devamı niteliğinde bir şey ekleye ekleye gidiyor. Bu yüzden de çocuklar çok zorlanmıyor, alıyor.” (Ö17).

“Müfredatı olduğu gibi zamanlamalara sadık kalarak ilerletiyorum. Herhangi bir planlamaya ya da ek bir şeylere (konu bazında) ihtiyaç duymuyorum.”(Ö20).

1.4.1. Öğretmenlerin Din Eğitimi Müfredatına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

Öğretmenler müfredatı biçim ve süre olarak değerlendirmektedirler. Öğretmenler müfredatın dini bilgiler boyutuna önem verdiklerini söylemektedirler. 4-6 yaş din eğitimi veren kurumları gezerken çoğu öğretmenin Kur'an derslerini başka bir odada aldıkları, diğer çocukların ise kurumda yardımcı personel varsa onun kontrol ve

nezaretinde zaman geçirdikleri, yoksa çocukların kendi başlarına kaldıkları gözlenmiştir.

Kur'an kursları öğretim planı incelendiğinde şu nokta dikkat çekmektedir: “ Söz konusu programla; çocukların kendi seviyelerinde sevgi, saygı, yardımlaşma, iyilik, adalet, sorumluluk, doğruluk ve sabır gibi İslâm dininin temel değerlerini insan hayatına anlam kazandıran unsurlardan biri olarak fark etmeleri yanında, dinimizin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'i ses ve şekil olarak kendi seviyelerinde tanımaları hedeflenmektedir.”⁵¹ Programın anlatım olarak ahlâki boyutuna önem verilmektedir. Kur'an-ı Kerim öğretiminde harfleri ses ve şekil olarak tanımalarının yeterli geleceği belirtilmektedir. Esasen okumak “düşüncenin grafik simgeler aracılığıyla yorumlanması” işidir.⁵² Kur'an-ı Kerim okumanın çocuktaki karşılığı belirli simgelerle belirli seslerin bağdaştırılmasıdır. Çocuk, gördüğü harf ve onun sesi arasındaki ilişkiyi kurduğunda, zaten bilişsel olarak yabancı bir dil öğrenmek için yeterli hazır bulunuşluğa sahip olduğu da⁵³ göz önünde bulundurulursa, Kur'an-ı Kerim'in harflerini tanımak ve onları birleştirmek okul öncesi dönem çocuğu için yapılması kolay bir öğretimdir. Burada öğretmenin dikkate alması gereken nokta, çocuğu bıktırmaması, baskı uygulamaması ve öğrenmeye karşı merak uyandırmasıdır. Etkinlik kitabı incelendiğinde, harflerin öğretiminde nokta birleştirme ve boyama etkinliklerinin kullanıldığı görülmektedir. Çocukların dokusal ve dokunsal olarak harfleri tanınması, öğrenmenin kâğıt üzerinde yazılı olan şeye odaklanmadan gerçekleştirilmesi daha etkin ve etkili bir yol olacaktır. Her öğretmen, zımpara kâğıdından ya da dokulu başka bir kâğıttan harfleri kesip kendisine materyal sağlayabilir. Yanında da o harfi çağrıştıracak bir oyuncak verildiği zaman, çocuğun dokunma, görme ve bunlar arasında zihinsel bir bağ kurmasına yardımcı olacaktır. Böylece çocuğun dokunarak, yaşayarak ve hissederek öğrenmesine fırsat verilmiş olacaktır. Öğretmenin, harf öğretiminde bu dokunmalı harfler üzerinden pek çok etkinlik düzenleme fırsatı olacaktır. Esnek yapıda hazırlanmış olan müfredatı çocukların durumuna göre ayarlayabilme yeteneğine sahip öğretmenlerin gerekliliği ve onlara duyulan ihtiyaç ortaya çıkmaktadır.

⁵¹ Kur'an Kursları Öğretim Planı (4-6 Yaş), 2018

⁵² Montessori, a.g.e., s. 267

⁵³ Ali Gücen, Ahmet Çakmak, M. Fatih Ay, “4-6 Yaş Kuran Kursu Öğretim Programının Öğretici Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Uluslar arası Erken Çocukluk Eğitimi Kongresi, İstanbul: Büyükşehir Belediyesi, 2016*, s. 768

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde görülmüştür ki; müfredatta planlanan saatlere göre 18 saat dini bilgiler, 6 saat Kur'an-ı Kerim öğretimi yer almaktadır. Fakat uygulama sürecinde durumun biraz farklı olduğu ve veli beklentisinin çocukların Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenmesi yönünde olduğu öğretmenler tarafından belirtilmiştir. (Ö1). Dersler başlamadan önce, üç gün ya da bir hafta boyunca velileri kurumda yapılacak eğitim ve etkinliklere dair uygulamalı bilgilendirmeler yapılması, hem velinin soru işaretlerini giderecek ve beklentilerinin ne olması gerektiğini öğrenecektir, hem de bilinçli veli ile öğretmenin işi kolaylaşmış olacaktır. Aynı zamanda müfredattaki konulara verilen sürelerin dengelenmesi konusunda fikir oluşacaktır. “*Kur'an öğretiminde ilk dönem yalnızca harfler vardı. Sonraki cezm, şedde gibi konulara bir haftalık bir süre vermişler; üstün, ötre, esre konularına daha uzun süre verilmiş. Burada bir ayarlama yapılabilir, yayılabilir*” (Ö1). Bu ifadeler, öğretmenlerin müfredatı uygulama biçimlerinin farklılık gösterdiğine işaret etmektedir. Bir öğretmen Kur'an-ı Kerim öğretimine ağırlık verirken; bir başka öğretmen dini bilgiler boyutuna ağırlık verdiğini söylemektedir. Burada her kurumda eğitim birliğine gidilmeli ve böylece velinin de kurum veya öğretmen karşılaştırması yapmasına fırsat vermesi ve kafa karışıklığına yol açması engellenmelidir.

1.5. Eğitim Materyal ve Yöntemlerinden En Çok Hangisinden Faydalanıyorsunuz?

Branşında iyi yetişmiş mi? üst başlığı altındaki beşinci sorumuz, “Eğitim materyal ya da yöntemlerinin (oyun, hikâye anlatma, sanat etkinlikleri, resim, müzik, drama vb.) en çok hangisinden faydalanıyorsunuz ve bunun sebebi nedir?” şeklindedir.

Tablo 5: Öğretmenlerin Çocuğun Din Eğitiminde Etkili Olan Etkinliklere Dair Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Eğitim Etkinlikleri	Drama (Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö8, Ö9, Ö10, Ö16, Ö17, Ö18)	10
	Oyun (Ö9, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö18, Ö19, Ö20)	9
	Sanat (Ö1, Ö2, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9)	6

Tablo 5'e göre, öğretmenlerin çocuğun din eğitiminde etkili olan etkinliklere dair görüşleri eğitim etkinlikleri teması altında toplanmıştır. Eğitim etkinlikleri temasına göre öğretmenler, drama (f=10), oyun (f=9), sanat (f=6) etkinliklerinin etkilerinden

bahsetmişlerdir. Öğretmenlerin eğitim etkinlikleri temasına dair görüşlerinden alıntılar aşağıda sunulmuştur.

“Sanat etkinlikleri bazı şeyleri çok güzel anlatıyor. Mesela, rızık zinciri vardı; birleştiriyor bir yandan da anlatıyorsunuz konuyu, kalıcı oluyor. Drama olmazsa olmaz, çünkü orada çocuk kendi merak ettiği şeyleri de canlandırıyor. Hikâyede de çocuklar önceden zorlanıyorlardı; şimdi fon müzik açıyorum, arkadan daha dikkatli dinliyorlar.”(Ö1).

“Hepsinden aynı oranda faydalaniyorum. Hikâye dinlemede biraz sıkıntı yaşıyorlar, dinlemek istemedikleri zaman da oluyor. Onun dışında sanat etkinliklerinden çok keyif alıyorlar.”(Ö2).

“Dramadan çok faydalaniyorum. Çünkü kendileri de oyunun içinde oldukları için kalıcılığı daha fazla oluyor. Anlatıyorsun, o an dinlemiyor, algılamıyor olabilir; ama dramanın böyle bir durumu yok. Dramanın içindeyken kendisi de var orada. Hikâyeler de 5-6 yaşa etkili oluyor, ama küçük yaşa etkili olmuyor.”(Ö3).

“Drama. Çok eğleniyorlar, canlandırıyorlar ve unutmuyorlar. Bir keresinde denedim, etkinlik yapıp bıraktım. Aradan zaman geçti. Dedim bu konuyu işlemiştik çocuklar, baktım kimse hatırlamıyor. Saygı konusu mesela, otobüs draması yaptık, akıllarında kalıyor. Çocuk gelip öğretmenim geçen otobüse bindim, yaşlı amca geldi, ona yer verdim diyor. Bu beni mutlu ediyor.”(Ö4).

“Dramadan çok faydalaniyorum, sanat etkinliklerini motor beceri gelişimi yönünden kullanıyorum.”(Ö5).

“Drama, olayı direkt canlandırılıyorsunuz. Tabiatı seviyorum ünitemiz vardı, baya canlandırma yaptık. Sadece dini eğitim vermemek lazım, 32 farz falan gibi. Tabii ki bunlar da önemli, ama ahlâk, sevgi, saygı, merhamet önemli.”(Ö8).

“Drama, oyun, sanat etkinliği. Duaları sanat etkinlikleriyle öğretiyoruz. Bilgiyi oyunlaştırmak çok faydalı oluyor.”(Ö9).

“Oyundan çok faydalandım. Oyunla her şeyi yapabildik, öğrendik, eğlendik. Mesela bir tavşanımız vardı. Harfleri içine attık, oyunla öğrendik. Dramayı başaramadım, onun eğitimini almadığım için sanırım.”(Ö11).

1.5.1. Öğretmenlerin Çocuğun Din Eğitiminde Etkili Olan Etkinliklere Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

Öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde, eğitim etkinliklerinde en çok drama etkinliğine yer verildiği ve bunun faydalarının dile getirildiği görülmektedir. Dramanın, çocuğun kendisini olayın içinde canlandırması, hissetmesi ve yaşaması yönüne vurgu yapmışlardır. Ayrıca dramanın çocuğun kendi merak ettiği şeyleri canlandırmasına imkân verdiği öğretmenler tarafından vurgulanmıştır (Ö1). Eğitimde drama, çocuğun öğrendiği şeyleri tamamen kendi akıl ve hayal gücü süzgecinden geçirmesini sağlar. Çocuk bu yolla, anladıklarını kendi kelimeleriyle, öğrendiği şeyin onda yarattığı çağrışımlara dayanarak ifade eder. Bu öğreti şeklinin bir insan hayatında yaratacağı etki çok açıktır. Kişi kendi duygu ve düşüncelerini fark edip tanıyarak, tıpkı üç boyutlu masal kitaplarının hikâyeyi gözümüzde canlandırması gibi, hayatı tüm duyularıyla algılayıp, her yönüyle görebilecek, her anını kendisi için yaşanır kılmayı bilecektir. ⁵⁴ Drama tekniği ile eğitim vermek, dramaya dair pek çok bilgiyi de bilmeyi gerektirir. Yapılan drama ile ne amaçlandığı, çocuğun hangi yönünü geliştirmek ya da çocuğun hangi özelliğinin ortaya çıkarılmak istendiğinin iyi bilinmesi; drama sürecinin iyi yönetilmesi gerekmektedir. Öğretmen tarafından dramaya başlarken ne bilindiği, drama sonlandığında ne bilindiği iyi takip edilmelidir. Öğretmenlerin en çok faydalandıkları alan olan drama, öğretmenlere verilmesi ve zaman ayrılması gereken önemli bir eğitim ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.

Drama tekniğinde bütün duyu organları etkin bir şekilde kullanıldığı için çocuğun dikkat, algılama, dinleme, konuşma, bedenini de kullanarak anlatma ve yorumlama gibi iletişim becerileri gelişir.⁵⁵ Anlatma ve yorumlama becerileri iyi olan bir çocuk, öğretmen tarafından verilecek eğitim girdilerini, daha iyi anlayıp kavrayabilecektir. Bu da, dramanın yan olumlu etkilerini oluşturmaktadır

Öğretmenler, dramadan sonra en çok kullandıkları eğitim etkinliklerine oyunu örnek vermişlerdir (f=9). Oyun, okul öncesi yaşlarının tek uğraşdır.⁵⁶ Çocuğun en iyi

⁵⁴Berrin Emran, *Eğitimde Drama*, Tc. Milli Eğitim Müdürlüğü Okul içi Beden Eğitimi Spor ve İzcilik Dairesi Başkanlığı İzmir İli İzci Kurulu, 2006, s. 17

⁵⁵ Emran, a.g.e., s. 16

⁵⁶ Yörükoğlu, a.g.e., s. 71

bildiği şey olan oyun üzerinden çocuk ile diyalog kurulması, öğretmenin eğitimin hedeflerine ulaşması konusunda avantaj sağlamasına yardımcı olmaktadır. İlk çocukluk döneminde çocukların en nitelikli eğitim-öğretim hayatı, oyun içinde değerlendirilmelidir. Oyun, çocuğun psikomotor, fiziksel, zihinsel, duygusal gelişimiyle beraber toplum hayatına ayak uydurmada ilk ahlâki değerler geliştirdiği bir öğrenme ortamıdır.⁵⁷ Eğitimde çocuğun tek bir yönünü geliştirmek diye bir durum söz konusu değildir. Çocuğun bir yönünü geliştirmek için faaliyetler yapılırken, diğer yönlerinin de gelişim göstereceği gerçeği açıktır. Çocuğa oyunla kazandırılan yetenekler, çocuğun ahlâki kazanımları edinmesinde de ona kolaylık sağlayacaktır. Oyun ve oyunlaştırma, öğretmen için ucu olmayan bir yöntemdir. Öğretmen çocuğa kazandırmak istediği her kazanımı, oyunla kazandırabilir. Burada önemli olan, çocuk gibi düşünebilmek ve çocuğun gözünden bakabilmeyi bilmektir. Örneğin; ineğin üzerindeki beneklerin çok çikolata yediği için çıktığı ya da turuncu renkli olan bir balığın mandalina yediği için turuncu olduğu gibi bakış açılarıyla olaylara yaklaşabilmek, öğretmenin, çocuklarla olan diyaloguna olumlu katkılar sağlayacaktır. Bu durum ise, 4-6 yaş din eğitimcisinin çocuk ruhu ile arkadaş olması gerektiği kuralını tekrar ortaya çıkarmaktadır.

Öğretmenler, din eğitiminde faydalandıkları eğitim etkinliklerinden üçüncüsünün ise, sanat etkinlikleri olduğunu belirtmişlerdir (f=6). Sanat etkinlikleri, kes, yapıştır, çiz, boya, katla, yırt, birleştir, dönüştür gibi fiillerden oluşmaktadır. Çocuk, bu fiilleri yerine getirirken motor becerilerini geliştirmektedir. Aynı zamanda sanat etkinlikleri, çocukların hayal gücünü geliştirici ve üretici bir durumda olmalarına da olanak sağlamaktadır. Din eğitimi verilen kurumlarda, çocukların sadece din ve ahlâk yönünü geliştirmek hedef olmamalıdır. Çocukların yaş itibarı ile gelişim göstermesi gereken, dil, motor, hareket, özbakım, sosyal becerilerinin gelişmesini sağlamaya da önem verilmelidir. Bütün bu beceriler ve hedeflenen din-ahlâk ve Kur'an eğitimi birbirinden bağımsız değildir; aksine birbirini besleyici unsurlardır. Din eğitiminde sanat etkinliğini "duaları öğretirken" kullandığını bir öğretmen dile getirmiştir (Ö9). Öğretmen, sanat etkinliklerini vakit geçirici olarak değil de, çocuğun yetenekleriyle aktif katılım sağlamasına olanak veren bir vasıta haline getirdiği sürece, sanat etkinliklerinden istediği verimi alabilir.

⁵⁷ Bilici, a.g.e., s. 167

Son olarak şunu da belirtmek gerekir ki; öğretmenler en çok faydalandıkları eğitim etkinliklerini aktarırken, hikâyelerin çocuklar tarafından dinlenilmekte zorlanıldığı ve etkili olmadığı yönünde görüşler dile getirmişlerdir. (Ö1, Ö3). Bu duruma iki şey sebep olabilir: Birincisi, öğretmenin hikâyeyi etkin ve etkili bir biçimde aktarmamasından kaynaklanabilir. İkincisi, hikâyelerin çocukların yaş dönemine göre ağır ve anlaşılmaz oluşundan kaynaklanabilir. Yapılan görüşmelerde sorulan diğer sorulara aldığımız cevaplardan, öğretmenlerin, çocuğa hikâye okuma yöntem ve tekniklerini bilmedikleri ortaya çıkmaktadır. Hikâyelerin okul öncesi dönem çocuğunun yaşına ağır geldiği yönünde görüşler dile getirilmektedir: Programın uygulanması amacıyla seçilen hikâyelerden bazılarının yaş seviyesinin üzerinde kavram, amaçlar ve ön bilgiler içerdiği tespit edilmiştir. Mesela “sahabe ikramı, uzun kaşıklar, sabırlı peygamberim” hikâyeleri bu duruma örnek olarak verilebilir. Sabırlı peygamberimde anlatılan konu (Mekke’de Müslümanların çektikleri sıkıntılar ve onlara yapılan boykot) pek çok tarihi ön bilgiyi gerektirdiği için, bu yaş çocuklarının bilgi düzeyinin üzerindedir.⁵⁸ Dolayısıyla öğretmenlere, etkin hikâye okuma yöntem ve teknikleri hakkında eğitimler verilmesi, bunun yanı sıra müfredatta yer alan hikâyeleri sadeleştirme yoluna gidilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır

1.6. Din Eğitiminde Müzik Etkinliklerinin Yeri Nedir ve Bundan Nasıl Faydalanıyorsunuz?

Branşında iyi yetişmiş mi? üst başlığı altındaki altıncı sorumuz, “Sizce din eğitiminde müzik etkinliklerinin yeri nedir ve bundan nasıl faydalanıyorsunuz?” olmuştur. Burada öğretmenlerin, okul öncesi dönem çocuğunun eğitiminde önemli bir yere sahip olan müziğe bakış açılarının nasıl olduğunun cevapları aranmıştır.

Tablo 6: Öğretmenlerin Çocuğun Din Eğitiminde Müziğin Yerine Dair Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Müzikle Eğitim	Eğitimde yardımcı öge olarak kullanma (Ö1, Ö2.....Ö20) Eğitimde sesi tercih etmeme (Ö11)	19 1

⁵⁸ Gücen, Çakmak, Ay, a.g.e., s. 715

Tablo 6'ya göre, öğretmenlerin çocuğun din eğitiminde müziğin yerine dair görüşleri müzikle eğitim teması altında toplanmıştır. Müzikle eğitim temasına göre öğretmenler, müziği eğitimde yardımcı öge olarak kullanma (f=19), eğitimde sesi tercih etmeme (f=1) konusunda fikir belirtmişlerdir. Öğretmenlerin müzikle eğitim temasına dair görüşlerinden alıntılar aşağıda sunulmuştur.

“Müziği şöyle kullanıyorum; bir taraftan etkinlik yapıyorlar; arkada da yapmaları gereken ezber tekrar ediyor, onu dinliyorlar. Etkinlikleri ilahilerle de yaptırıyorum. Hikâye okurken fon müziği kullanıyorum. Dramada da çok etkili müzik, canlandırma efektlerini kullanıyorum. Müzik çocukların sevdiği ve rahatladığı bir alan, insanın ruhunda o ritim var. Ritmi seviyor çocuklar, bazen müzik bazen şiir.” (Ö1)

“İlahi tarzında müzikler kullanıyorum. Dini bilgi içeren bir müzikle oynatıyorum oyunları. Başka müziklere karşıym, içinde Allah geçsin, sevgi geçsin.” (Ö5)

“Yetişkinlere hitap eden müzikleri değil, çocuk şarkıları ve ilahileri kullanıyorum.” (Ö8)

“İlahi tarzında, bilgi içeren ilahileri dinletiyorum. Çocuklar işitsel ve görsel öğrendikleri için müziği kullanıyorum.” (Ö9)

“Görselliği kullandığım için kulağa hiç ihtiyaç duymadım. Kur'an dinlemelerinden yanayım, boyama yaparken bile arkadan açıyorum, dinlesinler diye.” (Ö11)

“Güzel ses çocuğa iyi gelir. Güzel sese insanın bir aşinalığı vardır. Her zaman ilahi açmıyorum. Güncel şarkılar da açıyorum. Çocuk, motor gelişimi için durduğu yerde hareket edemez; ama müzik geldiğinde hareketleniyor ve böylece motor gelişimine katkı oluyor.” (Ö12)

“Müziği kullanıyorum. Çocuk şarkılarını da, ilahileri de kullanıyorum. Mesela dağıldıklarında elma kurdu şarkısı var, onu çok seviyorlar. Müziği duyunca hemen toparlanıyor, işimi kolaylaştırıyor.” (Ö15)

“Temel dini bilgileri öğretmek için ilahileri kullanıyorum. İlahideki müzikle birlikte bilginin canlandırmasını da yapınca öğrenilmiş ve kalıcı oluyor.” (Ö18)

“İlahi türü müziği kullanıyorum. İslam'ın şartı, imanın şartı, farzlar, onları oradan kolay ezberledik. Müziği çocukların bir şey öğrenmeleri için kullanıyorum.” (Ö19)

1.6.1. Öğretmenlerin Çocuğun Din Eğitiminde Müziğin Yerine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

Öğretmenlerin din eğitiminde müziği yardımcı öge olarak kullandıkları görülmektedir. Yardımcı öge olarak müziğin; ilahilerden dini bilgi öğrenme, sınıf yönetimini sağlama, çocuğun hareket gelişimine katkı sağlama ve yapılacak Kur'an ezberini sanat etkinliği sırasında dinletip ezberlemeye yardımcı olma gibi faydalar sağladığı söylenebilir. Ö11 hariç bütün öğretmenler, eğitimde müzikten faydalandıklarını belirtmektedir. Ö12 hariç diğer öğretmenler, güncel müzikleri tercih etmediğini söylemektedir.

Müziğin estetik ile bağının olduğu ve estetik duyguları harekete geçirdiği, estetik duygusu kazanmanın da evreni anlama ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bununla birlikte yapılan görüşmelerde öğretmenlerden alınan cevaplar, “müzikle öğretim” yönteminin bir eğitim yöntemi olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Okul öncesi din eğitimi kurumlarında müzik ya da enstrüman eğitimi verme olanağı olmadığından, müziği eğitim-öğretim aşamasında etkili kullanmak yerinde olacaktır. Öğretmenlerin çoğunlukla müziği, dini bilgi öğretme aşamasında tercih ettiklerini görmekteyiz. Müzik, kavram öğrenme, davranış geliştirme alanlarında öğretim yöntemi olarak kullanılmaktadır.

Müzik etkinliklerinin çocukta hangi davranışları kazandırmada etkili olabileceği ve bu etkinliklerin amaçları şöyle sıralanmaktadır:

“1-İletişim, farkında olma ve dil gelişimi ile ilgili amaçlar:

Şarkı söyleme sırasında veya enstrüman kullanılan durumlarda göz kontağı kurabilme; dikkatini müziğin ritmine yoğunlaştırabilme; şarkı dinleyebilme; isimlerin geçtiği şarkılar ile kendinin ve diğer kişilerin farkına varabilme; yardımlaşma ve paylaşmayı öğrenebilme; dili kullanabilme yeteneğini geliştirebilme; yeni sözcükler kazanabilme; ritim aracılığıyla konuşmadaki ses iniş-çıkışlarını doğru zamanda yapabilme.

2-Motor gelişim ile ilgili amaçlar

Enstrümanları kullanarak el-göz koordinasyonunu sağlayabilme; aynı anda iki elin birlikte koordinasyonunu sağlayabilme (örneğin davula aynı anda iki eldeki sopalarla vurabilme); müzik eşliğinde vücudu koordineli bir şekilde kullanabilme (baş, omuzlar, kollar, bel, kalça, bacaklar, ayaklar ve vücudun tüm kısımlarının hareketini geliştirebilme); müziğin ritmine uygun hareketler üretebilme.

3-Zihinsel gelişim ile ilgili amaçlar

Vücudunun farkına varabilme; vücut kısımlarını tanıyabilme; çevreyi, diğer insanları, doğayı ve doğa olaylarını tanıyabilme; renk, sayı, hızlı-yavaş, yüksek-alçak, uzun-kısa gibi kavramları kazanabilme; şarkı yolu ile giyecekler, mevsimler, hayvanlar, trafik, bir günlük yaşantı ve daha pek çok konuyu algılayabilme.

4-Yaratıcı ve duygusal amaçlar

Müzik sevgisini kazanabilme; duygularını müzik aracılığı ile ifade edebilme; bir gruba ait olma bilincini kazanabilme; güven duygusu geliştirebilme; sesini kullanma ve kontrol etme becerisini geliştirebilme.⁵⁹

Müziğin çocuğun gelişimi ve oluşumu üzerinde oldukça etkili olduğu görülmektedir. Yukarıdaki bilgiler okul öncesi eğitim kaynaklarından alındığı için herhangi bir din eğitimi bahsi geçmemektedir. Fakat çocuk şarkılarının, enstrümental ezgilerin ve dini musikinin okul öncesi dönem din eğitiminde, öğretmene büyük kolaylıklar sağlayacağı ortaya çıkmaktadır. Van Beethoven'ın “*Musiki, insanı Allah'a en ziyade yaklaştıran bir unsurdur ve bu anlamda bütün felsefelerden üstündür.*”⁶⁰ sözünden, Allah ile bağı kurmasında yardımcı olunan okul öncesi dönem çocuklarının din eğitiminde müziğin etkili olduğunu çıkarabiliriz. Çocuğun hareketleri incelendiğinde ritimsel hareketler yaptıkları gözlenmektedir. Bazen sallanır, müzik varmış gibi dans eder, oyun oynarken ritimli hareketler yapar, koşarken ya da yürürken hareketleriyle ritim tutar. Zihniyle ve bedeniyle müziği, ritmi kullanır. Müzik, ona bu kadar aşına olan çocuğun dikkatini çekmenin en kolay yollarından biridir. Çocuk

⁵⁹ Zembat vd., a.g.e., s. 392

⁶⁰ Nuri Özcan, *Türk Din Müsikisi, İslâm Sanatları Tarihi*, 4. b., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012, ss. 215-216.

müzikle birlikte konsantrasyonunu sağlar, eğlenir, bilgileri daha kalıcı öğrenir. Öğretmenin çocuk ilahilerinin yanında çocuk şarkılarını iyi bilmesi gerekmektedir.

“Müzikle birlikte dans edebilir, müzikli drama yapılabilir, taklit etme çalışmaları yapılabilir ve iyi seçildiği takdirde şarkılardaki konular çocuklarla tartışılabilir. Müzik aynı zamanda oyun süreci gibi de kullanılabilir. Bütün bu özellikleri nedeni ile öğretilmesi istenen kavram veya davranışları, müzik yoluyla zevkli bir süreç içerisinde ve çoğunluğun katılımı ile vermek mümkündür. Bu da, müziği kaçınılmaz olarak çocukların eğitiminde bir öğretim yöntemi olarak kullanabileceğimizi göstermektedir. Burada önemli olan, çocukları sıkmadan ve anlaşılır bir etkinlik planlamaktır.”⁶¹ Anlaşıldığı üzere okul öncesi dönem çocuklarının eğitiminde müzik önemli bir araçtır. Din eğitimi veren öğretmenlerin de bu konu üzerine eğilmeleri ve müziği eğitim etkinliklerini çeşitlendirmede bir araç ya da eğitim etkinliklerinin hedeflerine ulaşmak için müziği bir yöntem olarak görmeleri gerekmektedir. Bir tıp doktoru olan Süheyl Ünver Hoca'nın, “*Musiki aşığın aşkını, fasığın fışkını arttırır*” sözü müziğe karşı yaklaşımımızın ne ve nasıl olması gerektiği konusunda bir yol gösterici nitelikte olduğu söylenebilir.

1.7. Din Eğitiminde Oyun Etkinliklerinin Yeri Nedir ve Bundan Nasıl Faydalanıyorsunuz?

Branşında iyi yetişmiş mi? üst başlığı altındaki yedinci sorumuz, “Sizce din eğitiminde oyun etkinliklerinin yeri nedir ve bundan nasıl faydalanıyorsunuz?” sorusu olmuştur. 20 öğretmenin hepsinin eğitimde oyunun önemine inanmış ve uyguluyor durumda olduğu görülmüştür.

Tablo 7: Öğretmenlerin Çocuğun Din Eğitiminde Oyunun Yerine Dair Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Oyunla Eğitim	Öğretilecek her şeyi kolay öğretme (Ö1, Ö2.....Ö20)	20

Tablo 7'ye göre, öğretmenlerin çocuğun din eğitiminde oyunun yerine dair görüşleri oyunla eğitim teması altında toplanmıştır. Oyunla eğitim temasına göre öğretmenler, öğretilecek her şeyi kolay öğretmeyi sağladığı (f=20) konusunda ortak

⁶¹Zembat vd., a.g.e., s. 375

görüş belirtmişlerdir. Öğretmenlerin oyunla eğitim temasına dair görüşlerinden alıntılar aşağıda sunulmuştur.

“Oyun çağında çocuk, dikkati dağılıyor zaten, oyunla öğrenecek. Mesela bir oyun vardı, sandalyeleri dizip Kur’an sesi açıyorum. Ayakta dinliyorlar sessizce, kapatınca oturuyorlar, sandalye kapmaya çalışıyorlar. Burada ben Kur’an okunurken konuşulmaz deseydim kısa süreli bir etki olacaktı. Oyun oynayarak bunu deneyimlemiş oldular ve Kur’an okunurken susulup dinlenmesi gerektiğini öğrenmiş oldular.” (Ö8)

“Konulara oyunu katmak önemli, küçücük bir davranışı bile oyunla vermek gerekir. Mesela “Haksız Hakkı” diye bir oyunumuz vardı. Bizim çocuklar bir şey dağıtırken hemen atarlardı, aceleyle almaya çalışırlardı. Bu oyundan sonra, sıra beklemeyi ve saygıyı öğrendiler. Oyunda şöyle ilerliyordu: Bir çocuk gelip herkese şeker dağıtıyor, ama herkese farklı sayılarda. Çocuklar şaşırıyor, bu böyle olmaz; herkesin şeker sayısı farklı diye hayıflanıyorlar. Sonra arkadan başka bir çocuk geliyor; bu işte bir haksızlık var diye ve eşit dağıtım yapıyor, böylece tüm çocuklar sevinmiş oluyor.” (Ö10)

“Çocuklara dini eğitim konusunda, harf öğretiminde, kuralların öğretiminde oyunun faydasını çok gördüm. Çünkü oyun çocuğu onlar, oyunla olunca hoşlarına gidiyor.” (Ö13)

1.7.1. Öğretmenlerin Çocuğun Din Eğitiminde Oyunun Yerine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

Çocuk, bu dönemde kendisini her şeyin merkezi olarak görmekte, yetişkinleri de kendisi için var olan ve kendisine hizmet eden varlıklar olarak kabul etmektedir. Çocuk, bu dönemde en iyi kendisini tanır ve çevresindeki her şeyi kendisinden yola çıkarak anlamlandırmaya çalışır. Çocuğun doğal olarak kendisini ve çevresini tanıma ve anlamlandırma yöntemlerinden biri de oyundur. Oyun, çocuğun hayatıdır ve her olayı oyun ile çözer, öğrenir, uygular ve içselleştirir. Oyun tanımlamaları çok genel geçer olduğu için, tanımlamaları aynen aktarıyoruz:

“Oyun, çocuğun kendisini ifade etmesidir. Oyun, çocuğa hiç kimsenin öğretemeyeceği konuları kendi deneyimleri ile öğrenmesi yöntemidir. Oyun çocuğun işidir, uyumdur ve sosyal bir kuruluştur. Oyun, hayal ile gerçeklik arasında bir

köprüdür. Oyun, çocuğu iç dünyasına götüren bir etkinliktir. Oyun, çocuğun iç dünyasının aynasıdır. Oyun, yaratıcı düşünce ile beraber gider. Oyun, yenilik ve değişiklik arzusunun olumlu bir cevaptır. Oyun, çocuğun kişiliğinin gelişimini sağlayan en ideal ortamdır. Oyun, çocuğun deney yoluyla düşünmesidir. Oyun, yalnızca eğlenmek amacıyla yapılan bir faaliyetten çok, ciddi bir faaliyettir. Oyun, gelişimi sağlayan fonksiyonel bir haldir. Oyun, çocuğun sosyal ve etik değerleri öğrendiği arenadır. Oyun, çocuğun zekâ, beden ve kişilik gelişimini sağlayan bir faaliyettir. Oyun, geniş anlamda çocuğun kişiliğini bütünü ile etkileyen bir faaliyettir.”⁶² Öğretmenlerin hepsinin, oyunu çocuğun eğitimi konusunda çok önemli bir yol olarak anlattıklarını görmekteyiz. (f=20). Çocuğun tek uğraşı ve en iyi bildiği şey olarak düşünülen oyun ve oyunlaştırma, din eğitimcisine fayda sağlayacaktır. Din eğitimcisinin, nesnelere ve dış dünyaya çocuk gözüyle bakması, çocuk zihnine uygun olarak eğitim faaliyetlerini düzenlemesi gerekmektedir. Öğretmenin durumlara her zaman farklı bir bakış açısı getirmesi ve çocuğun ilgisini olumlu yönetmesi gerekmektedir. Düz, eğlencesiz, bilgi odaklı, hayal gücü olmayan bir iletişim hangi çocuk ile başarı getirmektedir?

Yörükoğlu, oyunu, çocuğun gelişmesi ve kişilik kazanması için sevgiden sonra gelen ikinci en önemli ruhsal besin olarak tanımlamaktadır.⁶³ Çocukta olan sevme istidadı ve oyun oynama kabiliyeti, beni büyütün, beni yetiştirin, bana öğretin diyen çocuğun bize verdiği en önemli ipuçları olduğunu söylemek mümkündür. Çocuk beni sevin ve benimle oyun oynayın demektedir. Yukarıda bahsi geçen kişilik kazanımına dini kişilik kazanımı da dahildir.

Ö8'in etkinlik kitabından bizimle örnek olarak paylaştığı bir oyun dikkatimizi çekmektedir: “*Mesela bir oyun vardı, sandalyeleri dizip Kur'an sesi açıyorum. Ayakta dinliyorlar sessizce, kapatınca oturuyorlar, sandalye kapmaya çalışıyorlar.*” Bu oyuna şöyle bir eleştiri getirilmektedir: “*Kur'an okunurken oturup dinlemesi gerektiği söylenen çocuklar sandalye kapamadığında ayakta kalmaktadırlar. Bu durumda başarısız olmanın verdiği bir suçluluk duygusu hissetmeleri mümkündür. Zira bu yaş dönemi Erikson'un psiko-sosyal gelişim kuramına göre girişimciliğe karşılık suçluluk dönemindedir. Üstelik saygı duyulması gereken, kutsal kitabın kendisidir. Oyunda,*

⁶² Emran, a.g.e., s.6

⁶³ Yörükoğlu, a.g.e., s.72

*saygı davranışı olarak Kur'an okunurken oturup dinleme gerektiği öğretilmektedir. Geride kaldığı için sandalyeye oturamayan çocukların bu başarısızlığı Kur'an'a saygısızlık olarak değerlendirilecektir. Çocuktaki bu suçluluk duygusu, sadece bir başarısızlık olarak değil aynı zamanda günah işlenilmiş olabileceği düşüncesini de beraberinde getirebilir. Bu durum ise sağlıklı bir kişilik algısına ve dini gelişime neden olabilecektir.”*⁶⁴ Bu yorumun biraz zorlama bir yorum olduğunu belirtmek gerekir. Kazanılması istenen olumlu davranışın, çocuğun Kur'an'a karşı saygı duyması olduğudur. Ancak bu oyunda Kur'an okunurken sessiz olunmasının saygı davranışı olarak nitelendirildiği anlatılmaktadır. Fakat bu yaş çocuğunda kutsal kitap algısını direkt oluşturmak mümkün olmamaktadır. Çocuğa, Kur'an'ın sözüne ve sesine saygı duyulması gerektiğinin hissettirilmesi, Kur'an'a saygı duyması gerektiği gerçeğine en yakın gerçektir. Bu yaş çocuğu için yeterli bir kazanım olmasının yanı sıra, Kur'an okunurken sessiz olunması gerektiğini öğrenen çocukta Kur'an'a karşı kutsallık fikri de oluşmaya başlayacaktır. Erikson'un girişimcilğe karşı suçluluk duygusu döneminde anlatmak istediği şey, çocuğun bu dönemde bir şeyler denemek için atılım gösterirken bu atılımlarına ebeveynin ya da öğretmenlerin doğru tepki ve tutumlarına göre kendisinde girişimcilik, girişkenlik ve özgüven duygularının uyanacağı, yanlış ve abartılı tepkileri karşısında suçluluk duygusunun gelişeceği. Çocuğun oyun sırasında ayakta kalması, onun herhangi bir girişimine karşılık aldığı olumsuz bir tepki değildir. Ebeveynden ya da öğretmenden gelen onu örseleyecek ya da baskılayacak olumsuz bir geri dönüt yoktur. Burada işin zor kısmı öğretmene düşmektedir. Çocuğa, ayakta kalmanın başarısızlık olarak hissettirilmemesi gerekmektedir. Öğretmenin oynanan bu oyunda çocuğa kaybetme duygusunu hissettirmeden “şimdi seni dinlenmek için kenara alıyorum” diyerek oyunu devam ettirmesi durumunda, oyun herhangi bir olumsuz sonuç meydana getirmeyecektir.

⁶⁴ Cemal Tosun, Fatma Çapcıoğlu, “4-6 yaş Kur'an kursları öğretim programının dini gelişim kuramları çerçevesinde incelenmesi”, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5(5), 2015, 705-720, s. 716

1.8. Çocuğun Daha Sonraki Yıllarda Dini Kavramları Daha İyi Anlayabilmesi İçin Siz Eğitimcilere Düşen -Temel Görev ve Sorumluluklar- Nelerdir?

Branşında iyi yetişmiş mi? üst başlığı altındaki sekizinci ve son sorumuz, “Sizce, çocuğun daha sonraki yıllarda dini kavramları daha iyi anlayabilmesi için siz eğitimcilere düşen -temel görev ve sorumluluklar- nelerdir?” sorusu olmuştur.

Tablo 8: Öğretmenlerin Çocuğun Olumlu Din Algısına Etki Eden Noktalara Dair Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Zihin Şekillendirme	Konuşulan kelimelere dikkat etme (Ö2, Ö8, Ö14, Ö16)	4
	Davranışlarla örnek olma (Ö3, Ö5, Ö6, Ö11, Ö12)	5
Duygu Şekillendirme	Sevdirme ile eğitim (Ö1, Ö4, Ö7, Ö10, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20)	10
	Zorlama ve ısrardan kaçınma (Ö2, Ö7, Ö8, Ö9, Ö13, Ö14)	6

Tablo 8’e göre, öğretmenlerin çocuğun olumlu din algısına etki eden noktalara dair görüşleri zihin şekillendirme ve duygu şekillendirme temaları altında toplanmıştır. Zihin şekillendirme temasına göre öğretmenler, çocukla konuşulan kelimelere dikkat etmenin (f=4), davranışlarla örnek olmanın (f=5) önem ve gereğinden bahsetmişlerdir. Öğretmenlerin zihin şekillendirme temasına dair görüşlerinden alıntılar aşağıda sunulmuştur.

“Görsellik çok önemli. Bir suyun üç yudumda oturarak içildiğini anlatırken sen ayakta içersen, zaten çocuk hemen farkına varır. Çocuklar çok gözlemliyor. Öğretmeye çalıştığının kalıcı olması için o bilgiyi kendin yaşamalısın. Bazı veliler kursta kamera olduğunu söylemişler, biraz kullanmışlar maalesef. Çocuklar kursta kamera olup olmadığını soruyorlar. Yok diyorum, kameraya ihtiyacımız var mı? Zaten bütün hareketlerimizin Allah tarafından kontrol edildiğini söylüyorum. O bilinci oturtmaya çalışıyorum.” (Ö3)

“Tamamen sevdirme boyutuyla, çocuğa istesem Kur’an okumasını ileri seviyede öğretebilirim; ama sevmezse, ben onu zorlarsam, çocuk öğrenmiş olsa bile kitabı kapatacak ve açmayacak. Namaz kılmaya gidiyoruz haftada 2 kere. Kendi başlarına 2 rekât namaz kılar durumdadılar. Namazdan sonra dua ediyoruz: Allah’ım sen bizi daha

çok sev diye, bol rızık ver diye, biz namaz kıldık senin için diyoruz. Allah seni sevmez gibi asla olumsuz cümleler kullanmıyorum. Sevgi üzerinden ilerlememiz gerekir.” (Ö8)

“Çocuklar sizin ayak izlerinizi takip eder. Ben olumsuz davranış yapmayacağım, örnek olacağım. Konuşmamı, oturup kalkmamı İslâm üzerine yaptığım zaman sıkıntı kalmayacak. Ben yaşarsam çocukta yaşar ve kalıcı olur.” (Ö11)

“Önce sevgi vermeliyiz. Bir şeye başlamadan önce Mevlâna’yı, Yunus’u anlatmalıyız. Bir çocuk severse gerisi gelir. Sevgiyi ve ilgiyi çocuktan eksik etmememiz gerekiyor.” (Ö12)

Duygu şekillendirme temasına göre öğretmenler, sevdirmeye ile eğitimden (f=10), zorlama ve ısrardan kaçınmaktan (f=6) bahsetmişlerdir. Öğretmenlerin duygu şekillendirme temasına dair görüşlerinden alıntılar aşağıda sunulmuştur.

“Çocuğu çok sıkılamaya çalışıyorum. Bir şeyi illâki bunu yapacaksın diye diretmiyorum. Çocuklar aralarında kavga ediyorlar, biri diğerine vuruyor. Vurmadığını söylüyor, bu sefer diğer arkadaşları görmüş olduğu için onu yalancılıkla suçluyor. Yalancılıkla itham ettiğin zaman zihnine onu yerleştirip, normalleştiriyorsun. O yüzden böyle hassas ve çocuğun geleceğini oluşturacak konularda konuşurken kelimelerime dikkat etmeye çalışırım her zaman.” (Ö2)

“Dini tek tek anlatmak yerine, önce harfleri tanısin çocuk diye değil, sevdirmeye çalışıyorum. Benim buradaki bir hatam onun geleceğini etkileyebilir. Mesela o gün konumuz şedde, ama çocuk yere çöp atıyor, görüyorum. Şedde dersini bırakıp bütün günü neden yere çöp atmamalıyız durumuna çeviriyorum. Ahlâki davranışları kazandırmak temel görevim.” (Ö4)

“Bir çocuk bir şeyi yapacaksa önce sevecek. Kurum olarak burayı bir sevsin gerisi geliyor. Bir öğrencimin velisi gelmişti; çocuğum artık okula gitmek istemiyor, öğretmeni çok ödev veriyor diye. Zorlama yapmadan, sevgiyle verdik mi her şeyi öğrenirler.” (Ö7)

“Öncelikle çocukları zorlamamak gerekiyor. Özellikle Kur’an öğretiminde çocukları yormamız bu sene yasaklandı. Bir Hocamız anlatmıştı: Sene sonu gösterisi bitince çocuk Kur’an-ı Kerim’i yere atıp –oh be kurtuldum- demiş. O çocuk Kur’an-ı Kerim’i bir daha eline alır mı? Önce onu sevecek, neden okuyoruz, neden dua öğreniyoruz, bunları bilecek. Allah bize neler vermiş? Şeker, çikolata, oyuncak, annemizi, babamızı... Bizim ne yapmamız lazım? Ona karşı teşekkür etmek için, namaz

kılalım, Kur'an okuyalım diyebiliriz. Yetişkinlerde olumsuz din algısı okul öncesi dönemden kalan bir şeymiş. Bir subay anlatmıştı, camiden nefret edermiş. Çocuk yaşlarda camiye götürüldüğünde onu hep ayakkabılığın orda tutarlarmış. Cami onun için ayakkabı kokusundan ibaretmiş, o yüzden camilerden nefret edermiş. Olumsuz din algısını yerleştirmemek için önce her şeyin sevgi yönüne ağırlık veriyorum.” (Ö9)

“Sürekli Allah sevgisi üzerine vurgu yapıyorum. Allah bizi ne güzel yaratmış, kâinatı ne güzel yaratmış. Sevmeyi öğrenirlerse, misal doğayı, birbirlerini; bu inanç içlerine yerleşir diye düşünüyorum. Şimdi çocuk bazen bizim bu anlattıklarımızı dinlemiyor gibi görünebilir; ama başka yerde başka durumda ortaya çıkıyor.” (Ö10)

1.8.1. Öğretmenlerin Çocuğun Olumlu Din Algısına Etki Eden Noktalara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

Öğretmenlerin bahsetmiş oldukları “sevdirme ile eğitim” kavramı, çocuk eğitiminde başta olmak üzere eğitimin her kademesinde öne çıkan bir değerdir. (f=10). Duygusal ve duyuşsal gelişiminin temelinde sevgi kavramı yer almaktadır. Sevgi, çocuğun duygusal gelişiminin en temel kademesidir; aynı zamanda dinin de temelini oluşturan bir basamaktır. Sevgi, çocukların ilk doğdukları zaman ona bakanlar tarafından ilk hissettiği ve ilk öğrendiği duygudur. Bir çocuk sevgi unsuru barındıran muamelelerle ne kadar çok karşılaşır, bir şeylere sevgi duymaya o kadar çok yetenekli olacaktır. Sevgi tek bir duygudur, fakat bunun göstergeleri çok çeşitlidir. Kişilik sevgisi, anne sevgisi, arkadaş sevgisi, doğa sevgisi, Allah sevgisi gibi birçok canlı ve cansız varlıklara sevgi duyulabilir. Ancak bunlardan bizi hakikate götürecek yegâne sevgi Allah sevgisidir. Piaget’in görüşüne göre bu yaşlarda çocukta “*rasyonel görüşe*” rastlanmaz.⁶⁵ Çocuk bu dönemde duygularının ve onları nasıl yönetmesi gerektiğini öğrenmenin peşindedir. Yani çocuk gelişiminin duygu gelişimiyle başladığını ve ilk önce duygu gelişimine sahne olduğunu söyleyebiliriz. Bu—Yüce Allah’ın insana bahşettiği bir nimettir. Zira duygular, çevreyi ve evreni anlamlandırmak için hayata başlamanın en güvenli vasıtası ve ilk basamağıdır. Bu yüzden çocuğun bu evresinde duygusuna hitap ederek din eğitimi yapmak, hem çocuğun doğasıyla uyum içinde olan, hem de öğretmenin işini epey kolaylaştıracak bir unsurdur.

⁶⁵ Yavuz, a.g.e., s. 141

Çocuklarımıza din eğitiminde kazandıracığımız en büyük değer; Allah sevgisidir. Çünkü O’nu seven yarattıklarını da sever. Yüce Allah’ın yaratma sebeplerini çocuklarımıza hissettirebilir ve kavratabilirsek, çocuğun Allah sevgisini içselleştirmesine yardımcı olabiliriz. Yüce Allah varlığa duyduğu sevgi dolayısıyla bu görünen âlemi yaratmıştır.⁶⁶ Yaratılan her şeyde Allah’ın varlığını ve sevgisini görmek mümkündür. Öğretmen çocuğa, yaratılan her şeyin bir sevginin eseri olduğunu hissettirmeye çalışmalıdır. 4-5 yaş çocuğunun “ben merkezli” olması ve sadece kendi tecrübe ettiği şeyleri var kabul etmesi özelliği avantaja dönüşebilir. Çocuk düşüncesiyle; “Allah benim için şunları yaratmıştır ve bu yaratılanlar benim çok işime yarayan şeylerdir”. Çocuğun bu düşüncesi, görmek, dokunmak, hissetmek gibi duyuşsal özelliklerle geliştirilirse; deneyimlerini zihnine kaydetmesi ve benimsemesi daha kolay olacaktır.

Din eğitiminde çocuğun “ben merkezli” olmasının ona fayda sağlayacağını düşündüğümüz nokta doğa sevgisidir. Çünkü doğada olup biten her şey, çocuğun ilgisini fazlasıyla çekip merak uyandırmaktadır ve doğa onun en kolay iletişim kurabildiği dünyadır. Bu durum, eğitimci tarafından avantaja dönüştürülmelidir. Sınıflara kapanıp harf öğretimi yapmaya çalışmak yerine, bol bol doğa gezileri, doğa ile iç içe sohbetler ve çocuğun keşfine fırsat oluşturacak aktiviteler ile çocuğu meşgul etmek gerekmektedir. Doğa da, yapılacak gelişim etkinliklerinin, doğal süreci içerisinde eğitimciye, Yaratıcı’ya işaret eder mahiyette fırsatlar sunacaktır. Tabiat, çocuğu sorular sormaya yöneltecektir. Basit bir doğa etkinliğini örnekle nitelendirelim: Çocuklarla dışarıda bir taş toplama etkinliği yapılabilir. Toplanan bu taşlarla hayal gücü tasarımları ya da çeşitli kavramlar üzerine çalışıldıktan sonra (bu örneği birçok etkinlik ile zenginleştirebilirdik, fakat değerlendirmede bulunduğumuz müfredat din eğitimi müfredatı olduğu için kısa tutmayı uygun görmekteyiz) çocukların dikkatini taşların güzelliğine ve çeşitliliğine çekebiliriz. -Böyle güzel ve çeşitli taşları bizler için yaratmış biri olmalı, acaba bizi bu kadar seven kim olabilir?- diyerek çocuğun dikkatini çekip, düşünmeye yöneltmek isabetli olacaktır. Bunun gibi, doğadaki birçok malzeme, yaprak, toprak, su, kar, ağaçlar, bulutlar, güneş, doğa olayları çocuğu –bunları yapan biri olmalı- fikrine yöneltip, ilgi ve merak uyandırıcı, düşündürücü olacaktır. Çocuğu doğa ile

⁶⁶ Hökelekli, *a.g.e.*, s. 259

buluştururken illaki bir şeyler öğretmek hedef olmamalıdır. Doğa ile iletişimde olmasını sağlamak ve onu çevresinde olup bitenlere karşı diri tutmak, sorular sormasına imkân sağlamak; ona oldukça iyi hissettirecektir. Burada önemli olan his kavramıdır, zoraki öğretim çocuğun içinde yaşadığı güzelliklere olumsuz bir yaklaşım olacaktır.

Okul öncesinde Allah tasavvuruna yönelik eğitim uygulanırken, Allah sevgisi esas alınmalıdır.⁶⁷ Çocuğu Allah ile korkutarak ona istediğimiz davranışları yaptırmak, çocuğun Allah tasavvurunda tahribata yol açar. Bir kız öğrencinin; “Öğretmenim pantolon giyersek Allah bacaklarımızı yakar” sözlerini duyduğumuzu belirtmek isteriz. Maalesef çocuklar, bu ve bunun gibi, yakar, taş eder, keser, cehenneme atar gibi, korku ve nefrete yol açan cezai söylem ve kavramlarla muhatap olmaktadırlar. Allah’ın yakan birisi olması çocukta olumsuz bir etki uyandırmış olacak ki, durumun ve konunun böyle bir şeyle ilgisi yokken bunu bizimle paylaşmaktadır. Bu soruya karşılık “Allah insanları, hele ki çocukları çok sever.” dedikten sonra, çocuğun başka hiçbir şey demeden, 2-3 saniye düşünüp oyununa geri döndüğü gözlemlenmiştir. Aile büyüklerinin kendi isteklerini çocuğa kabul ettirmeye çalışırken, ortaya koyduğu dil ve üslup, çocuğun Allah ile kuracağı olumlu bağı sekteye uğratacak nitelikte olabilmektedir. Büyüklerin çocuğun yapmasını istedikleri davranışları “Allah ile korkutarak” yaptırmaya çalışmaları, çocukta tamamen dışsal bir baskı oluşturmakta ve çocukta istenmeyen hırçınlaşma, kurallara uymama, vurma, itme, dürtüsel davranma gibi birçok olumsuz durumlara yol açabilmektedir. Eğitimcilerin görevi, çocuğun yapması ve yapmaması gereken davranışların nedenlerini, çocuğun duygusal ve zihinsel gelişim düzeyine uygun düşecek şekilde açıklamak ve çocuğa kendisini karşısındakinin yerine koymayı (empati) öğretmektir. Böylece çocuk karşısındakinin üzüntüsüne kendisinin sebep olduğunu anlayıp pişmanlık duyabilir. Pişmanlık duygusu da vicdani-ahlaki gelişimine katkı sağlamakla birlikte kontrol mekanizmasını da güçlendirir.⁶⁸

Çocuk, bu yaş döneminde günahı-sevabı değil, iyiyi-kötüyü yaparak yaşayarak öğrenmelidir. Korku eğitimi, buyurgan söylemler, çocukta davranış geliştirmeye yaramamakta, aksine onu korkutulan şeyden uzaklaştırmaktadır. Çocuğun vicdani

⁶⁷ Mehmet Emin Ay, “Ailede Verilecek Din Eğitiminde Genel Prensipler”, İslâm da Aile ve Çocuk Terbiyesi, İstanbul 1996, s. 321

⁶⁸ Mehmet Zeki Aydın, “Ailede Ahlak Eğitimi”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt: VII /2, s. 125-158, ARALIK-2003-SİVAS, s. 150

yönüne yumuşak söylemlerle nüfuz etmeye çalışmak, okul öncesi dönem çocuğunda çok daha faydalı bir yaklaşım olacaktır. (f=6)

Çocukların tecrübelerinin artırılması, sonraki yaşlarında alacağı ahlâk eğitimine ön hazırlık teşkil etmesi açısından önem arz etmektedir. Çocuklar, ebeveynlerinin dini davranış ve uygulamalarını önce taklit ederler, sonra özümseyip benimserler. Dolayısıyla bu konuda olumlu örnekler oluşturacak ortamlarda sık sık bulunmaları onların gelişimlerine önemli katkılar sağlayacaktır. Çünkü çocuk, anlatılanları dinleyerek değil, daha çok görerek ve yaparak öğrenmektedir.

Kur'an-ı Kerim'in varlığı çocuk için soyut bir nitelik taşımaktadır. Ebeveynlerin ya da eğitimcilerin çocuğa hissettirmesi gereken ilk şey Kur'an-ı Kerim'in, Yüce Allah'ın sözleri olduğudur. Onun dışında yapılacak baskıcı ve cezacı yaklaşımlar, Ö9'un anlattığı örnekte de olduğu gibi, çocukta olumsuz duygulara yol açabilmektedir. Gelişimi normal seyreden bir çocuğun en kolay yapacağı şey Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenmektir. Bu, çocuk için zor bir kazanım değildir. Kur'an okuma öğretimi üzerine gereğinden fazla gidip din eğitimini bununla sınırlı görmek, çocuğun din algısını bozmaktadır. Din eğitimcilerinin müfredattaki kazanımları yumuşak, esnek ve sevdirci yaklaşım ve yöntemlerle ele almaları ve işlemeleri gerekmektedir. Kur'an okumayı öğrenmek, zihinsel süreçlerle ilgilidir ve harf-yazı farkındalığı ve tanıma yeteneği gelişen, okuma-yazmaya hazır bütün çocukların kolaylıkla becerebilecekleri bir şeydir. Okuma-yazmayı öğrenme çağında olan bir çocuk kolaylıkla Kur'an okumayı öğrenmektedir.

Yüce Allah'ın yaratmalarının hepsi birbiriyle uyum içindedir. Bir şey doğar ya da oluşur; sonra şekil alır ve gelişir ve son olarak da pasif döneme geçer. Çocuk, şekil almak, sağlıklı, imanlı ve sağlam bir birey olmak için bu dönemi yaşamaktadır. Ne duyarsa ileride onu söyleyecektir; ne görürse ileride onu arayacaktır; ne hissettirilse ileride onu yaşamaya çalışacaktır. Salzman'n dediği gibi, *çocuğun büyüklerinde gördüklerinin tam tersini yapmalarını beklemek, Almancadan başka bir dil bilmeyen çocuktan Fransızca konuşmasını istemek kadar mantıksız bir şeydir.*⁶⁹ Öyleyse çocuğa çevresinde göreceği, duyacağı ya da hissedebileceği güzel örnekler sunmak ya da güzel

⁶⁹ Bilgili, a.g.e., s. 138

örneklerle bir arada bulunmasını sağlamak, çocuğun eğitimiyle ilgilenen kişilerin (ebeveynlerin ya da öğretmenlerin) mutlak görevi olmalıdır. Aslında bu eğiten için de bir eğitim aşamasıdır. Çünkü çocuğa örnek olmam gerekir düşüncesiyle hareket eden bir yetişkinin, kendi davranışlarını ve hayatını bu ekseninde düzenlemesi ve yaşaması gerekmektedir. Çocuklar, onların yakınında olan insanların yaşam tarzlarına ve beklentilerine uymaya eğilimlidir. Yetişkin bireylerin bunu bir avantaja çevirmeleri gerekmektedir. Çocuklara dini öğretirken, bunları çocuklarla birlikte yaşamak, yaşayışıyla ve davranışlarıyla güzel modeller ortaya koymak çocuğun zihninde olumlu ve kalıcı bir etki meydana getirir. Çocuk; duyduğundan çok, gördüğünden etkilenme ve öğrenme eğilimindedir. Bir de gördüğünü yapmaya ve yaşamaya teşvik edilmesi çocuğun davranış ve alışkanlık kazanmasında ve kişilik gelişiminde etkili olacaktır. (f=5)

Taklit, çocuk için doğal bir süreçtir. Çocuklar, yetişkinlerin davranışlarını, tutumlarını, hal ve tavırlarını taklit ederek, önce davranışa dönüştürürler. Sonra bu davranışlar tekrar edilerek alışkanlık haline dönüşürler. Bu alışkanlıklar, zaman içerisinde kalıcı hale gelir, benimsenir ve onların kendi tutumları ve davranışları haline gelirler. Bu konuda Bilgili de benzer görüşü ifade etmektedir.⁷⁰ Dini ritüeller ve inanmanın getirdiği sorumluluklar bir alışkanlık neticesinde anlamlı davranışlar ve fikirler haline almaktadır. Bu, ilk önce çocuğun ailesinde gelişir. Çocuğun, özellikle anne ve babanın yansıması olduğunu sınıflarımızda çokça gözlemleme imkânı bulmaktayız. Erken dönem çocukların eğitiminden sorumlu olan eğitimcilerin çocukla bir arada bulunduğu zaman zarfında ona sözle söylediği şeyleri model olarak yaşaması gerekmektedir ki, çocuğun taklit etme ve model alma duygusuna hitap edebilsin. Doğru rol modelleri takip etmesini sağlamak, çocuğun din eğitiminde kullanılacak önemli bir yaklaşımı teşkil etmektedir.

Ö9'un söz ettiği ve bizi oldukça etkileyen ve içinde birçok duyguyu ve pedagojik unsuru bulunduran, Kur'an'ı gösteriden sonra yere atan kız çocuğunun durumu ile ilgili olarak şu paragrafı aynen aktarmak istemekteyiz: *Altı yaşına kadar çocuklar, Kur'an'ın içeriğinden çok fazla haberdar olmamakla birlikte, onun kutsallığı ve farklılığını anlarlar. Ancak bu farkındalık aile ve yakın çevrenin tutumlarıyla ilişkili olduğu için*

⁷⁰ a.g.e., s. 138

*çocuklar bu konuda soyut olgulardan ziyade somut açıklamalara ihtiyaç duyabilirler. Burada asıl vurgulanması gereken, Kur'an'ın Allah kelamı olmasıdır. Diğer ayrıntılara yer verilmesi bu dönemlerdeki çocuğa bir kazanım sağlamayacağı gibi, gereksiz bir ısrar da çocuğu belki kutsal kitaptan uzaklaştırabilir.*⁷¹ Çocuğa yapılan bu baskı, gösteriye çıkacak olması, ailesine güzel gözükme, izleyicilerin ne güzel öğrenmiş demelerinin istenmesi gibi pek çok pedagojik olmayan dışsal faktörleri içerebilir. Dikkat edilmelidir ki, burada ne çocuğun duyguları, ne de onun yapabilecekleri dikkate alınmadığı ve neticede çocuğun esasen sevmesi gereken şeye karşı nefretle dolmasına sebep olunduğu görülmektedir. Bu sürecin zorla ve çocuğun doğasına aykırı, baskıcı ve zorlayıcı tavırlarla işletildiği açıktır. Öğretmenin, çocuğu gösteri ve gösteriş unsuru faaliyetlere yer vermesi; çocuğun olumsuz hisler ve yaşantılar içine girmesine sebep olmuştur. Çocuğun doğasını anlayan ve bunu olumsuz dış faktörlere maruz bırakmadan din eğitimini gerçekleştirecek anlayış ve duyarlılıkta öğretmenlerin bu alanda olması gerekmektedir. Okul öncesi dönem din eğitimcisinin, ne derece önem teşkil ettiği bu örnekle görülmektedir.

2. ÖĞRETİCİLERİN ÇOCUĞUN GELİŞİM ALANLARI HAKKINDAKİ BİLGİLERİ

Öğretmenlerin çocuğun gelişim alanlarında yeterli bilgiye sahip olup olmadıkları konusunda ipuçları elde etmek amacıyla, bu başlık altında altı soru sorulmuştur.

2.1. Okul Öncesi Çocuğuna Dini ve Dinî Konuları Anlatırken/Öğretirken Nelere Dikkat Edilmelidir?

Çocuğun gelişim alanlarında yeterli bilgiye sahip mi? üst başlığındaki ilk sorumuz, “Okul öncesi çocuğuna dini ve dinî konuları anlatırken/öğretirken nelere dikkat edilmelidir?” olmuştur. Öğreticiler, yaşına, gelişim özelliklerine ve öğrenme yöntemlerine göre hareket edilmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır.

⁷¹ Köylü, Oruç, a.g.e., ss. 72-73.

Tablo 9: Öğretmenlerin Çocuğa Dini Anlatırken Dikkat Ettikleri Noktalara Dair Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Çocuk Merkezli Eğitim	Çocuğun karakter özelliği (Ö2, Ö7,Ö8,Ö9, Ö13, Ö14, Ö19)	7
	Çocuğun yaş özelliği (Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö12, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18)	10
	Çocuğun öğrenme yöntemi (Ö10, Ö11,Ö19, Ö20)	4

Tablo 9'a göre öğretmenlerin çocuğa dini anlatırken dikkat ettikleri noktalara dair görüşleri çocuk merkezli eğitim teması altında toplanmıştır. Çocuk merkezli eğitim temasına göre öğretmenler, çocuğun karakter özellikleri (f=7), çocuğun yaş özelliği (f=10), çocuğun öğrenme yöntemi (f=4) konularından bahsetmişlerdir. Öğretmenlerin çocuk merkezli eğitim temasına dair görüşlerinden alıntılar aşağıda sunulmuştur.

“Tohum olarak başlıyorlar. Düzgün yetiştirirseniz çiçek olur, bakmazsanız solup gider, bizim amacımız soldurmamak. Geldiğim ilk zaman geçmez bu sene diyordum. Ama sonra çocuklardan geri dönüşler aldıkça az da olsa bir şeyler yapabiliyorum diyorum. Bu işin formasyon boyutunu okusaydım daha iyisini yapabilirdim, ama şimdi de elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışıyorum.” (Ö11)

“Öğrenciyi önce tanımaya çalışıyorum. Çocuklar birbirinden farklılıklar gösteriyor çünkü. Çocuğun anlayacağı dili bulmaya çalışıyorum. Mesela uzatılacak bir harfi bir çocuk çabuk anlarken, bir diğeri hemen anlamıyor ve ona bazı oyunlar yapıyorum. Şimdi bu harfi çekmemiz lazım, çekip kurtarmamız lazım, çek kurtar onu oradan diyorum.” (Ö19)

“Çocuklar bu dönemde gördükleri kadar var. Alabileceklerini düşündüğüm bilgileri somutlaştırma yoluna giderek onlara sunuyorum.” (Ö20)

“Çocukların seviyesine ve kapasitesine inebilmek için, özellikle nasıl anlatacağımı bilmediğim bir konu ise kendime zaman tanıyorum araştırıyorum ve öyle anlatıyorum.” (Ö16)

2.1.1. Öğretmenlerin Çocuğa Dini Anlatırken Dikkat Ettikleri Noktalara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

Burada çocuk merkezli temada kastedilen şey, çocuğun özelliklerini dikkate alarak eğitim vermektir. Bu bağlamda çocuğun özelliklerini merkeze alarak yaş, karakter ve öğrenme yöntemi özellikleri ortaya çıkmaktadır. Öğretmenlerin

“seviyelerine inmek” olarak belirttikleri husus, eğitim sürecinde yaş ve gelişim özelliklerini göz önünde bulundurarak hareket etmektir.

Goldman, erken çocukluk dönemi din eğitimi metodları konusunda yapılması gerekenleri şöyle özetler: “Eğer mümkünse, din eğitimcileri için günlük yaşam içinde kendi öğrencilerini birkaç gün izleyerek geçirmek iyi olur. Şayet öğretmenler, eğittikleri çocukların tecrübelerini, dilini, kavramlarını, meraklarını, ihtiyaçlarını, ilgilerini, sevinçlerini, zevklerini, ruhsal durumlarını ve tutumlarını algılayabilirlerse, din öğretiminin, öğrencilerin yaşamları ile daha yakından temas halinde olabileceğini düşünüyorum.”⁷² Goldman’ın öğretmene, çocuğu bütünüyle yaşamayı tavsiye ettiği bu görüşü etkili ve kalıcı bir din eğitimi için fayda sağlayacaktır. Öğretmenlerin görüşlerinden çıkan çocuk merkezli eğitim teması ile Goldman’ın tavsiyeleri uygunluk göstermektedir. Çocuğu bütün hali ve özellikleriyle tanıyan bir öğretmen, çocuğun neye ihtiyacı olduğunu ve onu hangi yöntemle daha kolay alacağını anlayabilecektir.

Bir kelebeğin bir yerde kanat çırparken başka bir yerde kasırgaya yol açabileceği metaforunda olduğu gibi; okul öncesi dönemde din eğitimini veren öğretmenin olumlu ya da olumsuz her davranışı çocuğun geleceğine yapılan bir etkidir. Okul öncesi dönemde din eğitimi veren öğretmenin, çocuk dilinden konuşmayı bilmesi gerekmektedir. Öğretmenlerin en çok yaş faktörü (f=7) üzerinde durdukları gözlenmektedir. Bu da, çocuğun gelişim özelliklerinin ve kapasitesinin bilinmesiyle doğrudan ilişkilidir.

Çocuğun öğrenme yöntemini belirlemek, her çocuğun nasıl daha kolay öğrendiğini belirlemektir. “Öğrenme stillerinin belirlenmesinin temel amacı, öğretmenlerin çocukların öğrenme süreçlerinin özelliklerine uygun düzenlemeleri yapmalarına olanak tanımasıdır.”⁷³ Çocuğun öğrenme tercihlerini öğrenmek öğretmenin yolunu aydınlatacaktır. Öğretmen, her çocuğun ilgisini öğrenme sürecinde doğru yönlendirmesi gerekmektedir. Çocuğun nasıl öğrendiğini öğrenmek, öğretmenin nasıl öğrettiğinden daha önemlidir. Her çocuğun mutlaka bir öğrenme tarzı vardır. Bu

⁷² Elias, *Ronald Goldman: Dini anlayış Psikoloğu*, s. 94, akt. Cemil Oruç, “Erken Çocukluk Dini Gelişim Teorileri Bağlamında Din Eğitimi”, *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/8 Summer 2013, ss. 971-987 (982)

⁷³ Zembat vd., a.g.e., s. 197

öğrenme yöntemlerini, iyi öğrenme yöntemi ya da kötü öğrenme yöntemi olarak değerlendirmeden; çocuğa özgü bireyselleştirilmiş yöntemi eğitim-öğretim boyunca uygulamak gerekmektedir. Bunu yapabilmeleri için öğretmenlerin çocuğu iyi tanıyan ve öğrenim yöntemlerini iyi bilen donanımlı bireyler olması gerekmektedir. (f=4)

Comenius'un çocuğun öğrenmesi için, öğrenme yönteminin belirlenmesinin önemli bir isabet olacağına dair fikirleri vardır. Comenius, eğitimin tabiatın yolunu izlemesi gereğinden bahseder. Tabiatdaki düzen, büyüme ve öğrenme için bir sıra oluşturur. Bu sıranın iyi gözlenmesi (çocuğun yapabileceğinden fazla zorlanmaması) veya öğrenme için gerekli olanlar öğretilmeden bir sonraki basamağa geçmekten kaçınılması gerektiğini söyler. Bir başka görüşünde ise, erken çocuklukta en iyi öğrenmenin duyular yoluyla olduğunu ve ilk çocukluk yıllarında somut ve duyulara dayalı bir eğitimin gerekliliğine inandığını belirtir.”⁷⁴ Görüldüğü gibi burada kilit nokta öğretmendir. Öğretmen ne kadar iyi ve çocuktan yana yetiştirilebilirse, öğrenme ortamları bu öğretmenler tarafından tam isabetli oluşturulacaktır. Çocukla birlikte akan bir öğretim ortamında çocuğun için öğrenmesi doğal olarak gerçekleşecektir. Öğretmen tarafından çocuğun yaş, gelişim ve öğrenme özelliklerinin iyi bilinmesi gerekmektedir.

2.2. Okul Öncesi Dönemde Her Dini Bilgi Çocuğa Anlatılır Mı?

Çocuğun gelişim alanlarında yeterli bilgiye sahip mi? üst başlığı altındaki ikinci sorumuz, “Okul öncesi dönemde her dini bilgi çocuğa anlatılır mı? Nedenini açıklar mısınız” olmuştur.

Tablo 10: Öğretmenlerin Çocuğa Hangi Dini Bilgilerin Öğretilir Olduğuna Dair Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Somut Öğrenmeler	Allah'ın varlığına dair konular (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö10, Ö11, Ö14, Ö16, Ö18)	9
Soyut Öğrenmeler	Ölüm, şeytan, ahiret, günah konuları (Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö17, Ö19, Ö20)	13

Tablo 10'a göre öğretmenlerin çocuğa anlatılacak bilgilere dair görüşleri, somut öğrenmeler ve soyut öğrenmeler temaları altında toplanmıştır. Somut öğrenmeler

⁷⁴ Ayla Oktay, *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*, 6. b., İstanbul: Epsilon Yayınevi, 2007, s. 46

temasına göre; öğretmenler, çocuklar tarafından Allah'ın varlığına dair sorular aldıklarından ve bunu da somut olarak anlatabilme imkânlarından ve yöntemlerinden bahsetmişlerdir. (f=9). Öğretmenlerin somut öğrenmeler teması altındaki görüşlerinden birebir alıntılar aşağıda sunulmuştur.

“Çocuğa direkt bilgi ile gitmiyorum. Mesela, Allah'ın görünmezliği ile ilgili somut örnekler veriyorum. Çayın içine şeker karıştırıyorsun; tadı şekerli ama görmüyor musun? Parfüm sıkıyorsun, koku var, ama görüntü var mı? Ölüm, ahiret konularına girmiyorum; mesela hayatın içinde olabileceğini söyleyip geçiyorum. Soyut dönemde değiller, anlamakta zorlanıyorlar. O alanlara girmiyorum, ama yeri gelince de orası tabu bir alanmış gibi davranmıyorum. Cevaplıyorum, ama daha yüzeysel.” (Ö1)

“Mesela, Peygamberlerin hayatlarından Hz. Yunus'un hikâyesini anlattığımızda çocuklar inanmamıştı. Balık nasıl yutabilir ki insanı diye şaşırılmışlardı. Bunun mucize olduğunu anlattık, ama ne kadar anlayabilirler bilmiyorum. Çocuklar zihinlerinde çok canlandırıyorlar, her şeyi görebilmek istiyorlar.” (Ö2)

“Çocuklar bazen derin konuları içeren sorularla geliyorlar. Ne diyeceğimi bilemediğim zamanlarda –ben bu sorunun cevabını bilmiyorum öğrenip sana söyleyeyim- diyorum. Yanlış bir şey yaparsam kalıcı olabilir. Özellikle nasıl anlatacağımı bilmediğim bir şeyi sonra anlatıyorum. Hocam Allah nerede oturuyor? diye sordu çocuk. Allah'ın evi var mıydı ki? diye soruyla cevap verdim. Bilmem ki, yok muydu diyor, onun da kafası karışık. O yüzden net cevaplar verebilmeliyim çocuğa.” (Ö3).

“Bilgiler yetişkine anlatıldığı gibi anlatıldığında çocuğun kafasının karışmasına sebep oluyor. Bu daha çok hasar bırakıyor. Bilgiyi çocuğa uyarlıyorum” (Ö4).

“Damarına girmek lazım, gittiği yolu bulmak lazım. Dini bilgiler çocuğun seviyesine göre anlatılır. Daha Allah ne bilmiyor ki, Allah baba diyor veya dede kavramıyla bakıyor. Sen öyle olmadığını anlatmaya çalışıyorsun. Bu çocuklar bencillik çağında olduğu için hep görmek, dokunmak istiyorlar. Onlara göre bir yol çiziyorum.” (Ö11)

Soyut öğrenmeler teması, genelde öğretmenlerin “anlatılamaz, anlatılsa da yanlış etki bırakabilir” olarak nitelendirdikleri konuları kapsamaktadır. Ölüm, şeytan, ahiret, günah gibi çocuklara anlatılmasının ya da hissettirilmesinden çekindiklerine dair fikirler

ortaya çıkmıştır. (f=13) Öğretmenlerin soyut öğrenmeler konusuyla ilgili görüşlerinden birebir alınan alıntılar aşağıda sunulmuştur.

“Mesela Ruhani konulara girmiyorum. Bir öğretmen arkadaşımız mezarlığa götürmüş çocukları, bence yanlış. O an çocuk çiçek suladık, toprağı suladık diye sevinir; ama içine atar. O an yansıtmasa da, ileriki hayatında ya da birkaç saat sonra bile ortaya çıkabilir. O yüzden bu kısım biraz sıkıntılı, anlatmamayı tercih ediyorum.” (Ö5)

“Çocukların yaş grubuna göre 5-6 yaş daha iyi anlıyor. 4 yaş grubu o kadar düşünemiyor. Her şeyi anlatmıyoruz; korku, şeytan, günah gibi unsurları mesela. Sevgi, sevap, güzellik yönüne vurgu yapıyorum.” (Ö9)

“Her bilgi anlatılmaz, anlatılsa bile çocuğun yaş grubuna göre anlatılır. Örnek veriyorum bir ölüm konusu bütün açıklığıyla anlatılmaz. Onu ne kadar somutlaştırıp keskin çizgilerle anlatırsan, net cevaplar verirsen çocukta daha çok etki eder ve bir süre orayı kurcalamayı bırakır.” (Ö14)

2.2.1. Öğretmenlerin Çocuğa Anlatılır-Anlatılamaz Buldukları Konulara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

Öğretmenlere sorduğumuz sorunun sonucunda oluşan somut öğrenmeler teması incelendiğinde, çocukların Allah'ın varlığı, neye benzediği, nerede yaşadığı, evinin olup olmadığı gibi kendi yaşamlarından yola çıkan doğal meraklarının olduğu görülmektedir. (f=9). Çocuğun eğitim ve öğretiminde, çocuğun doğasının getirdiği inanma, kabullenme ve çabuk algılama gibi özellikleri kullanılarak fazlaca bilgi yüklemek yanlış sonuçlar ortaya çıkarabilir. Çocuk, dini terimleri sadece anlatılan hali ile anladığı, sebepten sonuca varıp çıkarımlarda bulunamadığı için çocuğun dünyasında karışıklıklara sebep olabilir. Burada öğretmene düşen, onun tabii dindarlığını bozmadan, köreltmeden, saptırmadan dini gelişimine yardımcı olmaktır.⁷⁵

Çocukların Allah'ın varlığına dair bilgileri zihinlerinde somutlaştırma yolları daha geniş olduğu için buraya somut öğrenmeler denilmiştir. Yoksa tabî ki Allah kavramı da çocuk için soyut bir kavramdır. “Allah hakkında somut simgeler sunumunda temel

⁷⁵ Selçuk, a.g.e., s. 75

hareket noktası ödünç imajlar kavramıdır.”⁷⁶ Dinî ilkeler, dini yaşatmak ve hissettirebilmek için yeterli içerikleri sunmamaktadır. Çocuk açısından dinin duygu ve düşünce boyutunu birlikte hissedebileceği doğal ortamlar sunmak, çocuğa dini yaşatmak ve meraklarını cezp etmek için yapılacak yöntemlerdendir. Çocuğun Allah hakkında sorduğu kendince somut veriler elde etmeye çalıştığı zihnini berraklaştırma, öğretmende beceri olarak bulunması gerekmektedir. Yetişkinler için Kur’an-ı Kerim’de Allah’ın gücü ve kudreti konusu bazı imgelerle birlikte anlatılmaktadır. Çocuğun zihninin yüzeyselliğini düşünürsek, ona daha basit, göz ve zihin yoluyla anlamlandırabileceği basit imgeler sunmak gerekmektedir. Buna yardımcı olacak öğeler, camiler, kutsal mekânlar, Kâbe, seccade gibi şeyler olmakla birlikte; hayvanların doğal yaşamlarına tanıklık etmek de çocukta bir dini uyanış ve yaratıcının varlığını hissetmesinde etkili olacaktır. Bir öğrencimiz caminin Allah olduğunu bizimle paylaşmıştı. Bu durum, çocuğun Allah ile ilgili olumsuz bir fikrinin olmasını değil, zihnine kutsal olarak kaydettiği cami ile Allah kavramını bütünleştirdiğini göstermektedir.

Öğretmenlerin cevap vermekte zorlandıkları bir alan olan soyut öğrenmeler temasının ortaya çıktığı görülmektedir. Soyut öğrenmelerden kast etmeye çalıştığımız nokta, çocuğun bu dönemde zihninde kabul etmesi oldukça zor olan ve bilmesinin/öğrenmesinin onda olumsuz sonuçlar doğuracağına inanılan konulardır. Çocuklar, yaşadıkları hayatın içinde zamanla tecrübe ederek, çevrelerinden duyarak ve genellikle korkutma aracı olarak ölüm, şeytan, günah gibi kavram ve olgularla karşılaşmaktadırlar. Maalesef ebeveynler çocukların bu fitrî korku duygularını bir terbiye aracı olarak kullanmakta, çocukların algılarıyla oynamaktadırlar. Bir öğrencimiz, doğruyu söylemezse ağzından yılanlar çıkacağına annesi tarafından o kadar inandırılmış ki, buna bizi ikna etmek için uzunca bir diyalog yaşanmıştır. Ahlâk alanında ders veren anne babalar, anaokulu öğretmenleri veya yaz kurslarında, mabetlerde ders verenlerin, çocukların zihinlerinde derin izler bırakabilecek korku ve endişe duygularını kullanmamaları ve tehdit edici atmosferden kaçınmaları, olumsuz olmayan bir dinî gelişim için olmazsa olmaz bir husustur.⁷⁷ Din eğitimi veren kişinin anlattıkları ve din eğitimi için oluşturduğu ortam çocuk açısından onu tedirgin edecek

⁷⁶ Köylü, Oruç, a.g.e., s. 171

⁷⁷ Bilici, a.g.e., s. 139

bilgilerle donanmaması gerekmektedir. (f=13). Ö5'in bizimle paylaştığı örnekte geçen "mezarlık ziyareti" çocuklarla yapılmasının olumsuz etkiler doğurabileceği öğretmen tarafından öngörülür olması gerekmektedir. Ölüm ve mezarlık bahsi çocuk açısından bakıldığında oldukça korkunç ve anlamlandırması güç bir olaydır. Böyle bir eğitim etkinliği yerine öğretmenin yapacağı çok daha güzel duygular uyandıracak etkinlikler oluşturmak mümkündür. Çocuğun ölüm bahsini kavrayabilecek düzeyde olmadığı, örnekte geçen öğretmen tarafından bilinmesi ve pedagojik açıdan değerlendirilmesi gerekmektedir. Görüşme yapılan öğretmenlerin cevap vermekte zorlandıkları bu alan ile ilgili çekincelerini ortadan kaldıracak daha fazla bilgi edinmeleri gerektiği ortaya çıkmaktadır.

2.3. Okul Öncesi Dönemde Dini Öğretir ve Anlatırken, İnsanın Hangi Yönünün (Duygu, Zihin) Temel Alınması Gerektiğini Düşünüyorsunuz?

Çocuğun gelişim alanlarında yeterli bilgiye sahip mi? üst başlığı altındaki üçüncü, "Okul öncesi dönemde dini öğretir ve anlatırken, insanın hangi yönünün (duygu, zihin) temel alınması gerektiğini düşünüyorsunuz?" sorusu olmuştur. Öğretmenler dinin, çocuğun duygu dünyasına hitap ettiğini ve oraya işlemler yapılması gerektiğini vurgulamışlardır. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri aşağıda sunulmuştur.

Tablo 11: Öğretmenlerin Çocuğa Dini Anlatırken Hitap Ettikleri Yönüne (duygu, zihin) Dair Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Duygu Yönü	Sevgiyi aşılama (Allah, Peygamber, Kur'an-ı Kerim, Öğretmen) (Ö1,Ö2, Ö3...Ö19,Ö20)	20

Tablo 11'e göre öğretmenlerin çocuğa dini anlatırken hitap ettikleri yönüne (duygu, zihin) dair görüşleri; duygu yönü teması altında toplanmıştır. Buna göre; öğretmenlerin, dinin sevgi boyutunu çocuğa aşılama gerektiği konusunda, aynı görüşleri savundukları (f=20) görülmektedir. Öğretmenlerin sevgi boyutu altında; Allah sevgisi, Peygamber sevgisi, Kur'an-ı Kerim sevgisi, öğretmen sevgisi gibi konulardan bahsettikleri görüşleri aşağıda verilmiştir.

"Duygu yönü. Bizim amacımız sevdirmek. Zaten müfredatımızda Kur'an öğretimi 1 seneye yayılmış. 2 ayda geçin diye bir şey dememişler. Hizmet içi eğitimlerde de

üstüne basa basa söylediler. Önce Allah'ı, Peygamberi sevecek, bir Müslüman'ın davranışları nasıl olmalı? Ahlâki eğitim önce, Kur'an öğretimi sonra." (Ö7)

"Duygu yönüne daha çok hitap etmeli. Temel amaç Allah'ı ve dini sevdirmek." (Ö8)

"Duygu yönü. İslâm'ın şartının 5 olduğunu zaten öğreniyor çocuk. Ama bilinçaltı yapıları bu dönemde oluştuğu için duygu yönüne hitap etmeliyiz." (Ö17)

"Sevgi, saygı, ahlâk; bunları aşılsak ileride fiziksel olarak kendisini gösterecek. Biz önce kalbine, duygusuna hitap ediyoruz. Güzel örnekleri, Peygamberimizin hayatını, hikâyeleri anlatırken bakıyorum çocuk gülümsüyor. Diyorum ki, o zaman demek ki biz kalbine işliyoruz. Şimdi çocuklar, ama birkaç zaman sonra eli kötü bir şeye uzandığında belki bunlar aklına gelecek ve yapmayacak." (Ö14)

"Duygu yönü temel alınmalı. İyi bir insan olursak Allah'ın bizi daha çok seveceğini söylediğimde, çocuklar, daha iyi bir insan olmam lazım, arkadaşlarımla iyi geçinemem lazım diye düşünüp, onları uyarıyor." (Ö15)

"Bu yaş grubunda duygu yönü temel alınmalı, sevgiyle eğitim. Beni sevmezlerse dersi de sevmezler. Birazcık bile sinirlenip bağırsam kendini kapatıyor, dersle alakasını kesiyor. Peygamber Efendimizin torunları sırtına çıktığında hiçbir şey söylemezmiş namaz kılarken. Günümüz insanı sert çıkıyor, ne yapıyoruz? Çocuğu namazdan soğutuyoruz. Sen belki Allah'ın huzurundasın; ama çocuk da seninle iletişime geçmek istiyor. Bekleyebilirsin oğlum-kızım demeyi bilmiyoruz, sabırsızlıkla sevgisini azaltıyoruz. Severse, yapar çocuk." (Ö18)

"Duygu yönü. Korkutmadan, günah, Allah yakar gibi cümleler kesinlikle kullanmadan. Korku zaten ileriki yaşlarda oturacak. Bu yaşta sadece duygularına hitap etmemiz istendi bizden." (Ö19)

2.3.1. Öğretmenlerin Çocuğun Öğrenmesinde Dinin Sevgi Boyutunun Önemine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

Bireyler, yetişkinlik döneminde yaşayacakları dini yaşantının temelini çocukluk çağında oluşturmaktadırlar. Çocuk, genelde duygularıyla hareket ettikleri için, duygu dünyaları hayatlarında önemli bir yer tutmaktadır. Dini duygu ve düşüncelerin harekete geçmesi için duyguları yolu ile çocuğa dini uyanış yaşatmak, onda daha kalıcı etkiler bırakacak ve gelecekteki dini yaşamına olumlu katkılar sağlayacaktır.

Öğretmenler, sorumlusunun duygu boyutunu “sevgi eğitimi” ile bağdaştırıp cevaplar vermişlerdir. Çocukla iletişim kuracak olan kişinin ilk olarak atması gereken adım kendisini sevdirmektir. Cüceloğlu'nun dediği gibi, *insanın sevmediği birinin davranışlarına verdiği anlam ve algılama biçimi aynı değildir.*⁷⁸ Bunun için öğretmen önce kendisini sevdirmelidir ki, sevilecek başka şeyler anlattığında çocuk onun fikrine ve duygusuna değer versin. Öğretmenin önce kendisini sevdirmesi, anlatacağı dini öğretilerin çocuk tarafından dikkate değer öğretiler olarak algılanmasını sağlayacaktır. Çocuk, kendisini seven, koruyan ve önemseyen kişiye sevgi duyar. Daha sonra sevgi gerçek sahibine, Allah'a doğru yönelir. Çocuk, sevdiği ve güvendiği kişi tarafından verilmek istenen her şeyi almaya hazırdır. Bunun sağlıklı gelişebilmesi için iki temel tutumun oluşması ve var olması gerekir. Bunlar pozitif öz saygı ve diğerlerine uyum sağlamadır.⁷⁹ Bu sevgi faktörünün sınıf ortamında yer alan kişiler arasındaki ilişkiler zincirindeki etkisini belirtecek olursak; öğretmeni tarafından sevilen ve onu hisseden bir çocuğun kendisine olan saygısı artacaktır. Sevgiyi ve güveni hisseden çocuk bu ortamda arkadaşlarını da sevecektir. Bu sevgi ve güven zinciri, Allah sevgisine kadar uzanacaktır. Gazali'ye göre, sevginin zirvesini Allah sevgisi oluşturur.⁸⁰ Görüldüğü gibi sevgi zincirini ilk başlatan kişi, dini anlatan ve dini öğretmeye çalışan öğretmendir. Öğretmen, en baştan zinciri sağlam halkayla başlatırsa, gerisi çocuğun yaratılış doğasının da yardımıyla gelecektir.

Yaşayışını her alanda kendimize örnek aldığımız Hz. Peygamber'in, dini öğretirken izlediği yol ve takındığı tavrı şu ayetlerden çıkarmak mümkün olmaktadır: *“Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır. Onlarla en güzel biçimde mücadele et. Doğrusu Rabbin, kendi yolundan sapanları daha iyi bilir”*⁸¹ *“Allah'ın rahmetinden dolayı sen onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı yürekli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılır, giderlerdi. Onları affet, onların bağışlanmalarını dile...”*⁸² Öğretmenler için ipuçları barındıran bu ayetler *“güzel öğüt, yumuşak davranma, kaba ve katı yürekli olmama”* gibi tavsiye ve yaklaşımlarla yol gösterici olmaktadır.

⁷⁸ Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999, s. 264

⁷⁹ Köylü, Oruç, a.g.e., s. 55

⁸⁰ Cemil Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, 2. b., İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014, s. 165

⁸¹ Nahl, 16/125

⁸² Âl-i İmran, 3/159

Okullarda çocukların hem duygularını doyurmak, hem de vatandaşlık eğitimi açısından din eğitimi yapmak lazımdır.⁸³ Görüşme yapılan öğretmenler, dinin sevgi ve sevdirmeye boyutunun öğretim yaklaşımı olarak öncelik arz ettiğini bilmektedirler. Dini kavramları ve terimleri çocukla ilişkilendirerek, çocuğun en sevdiği şeyle, duygusunu harekete geçirecek, çocuğa verilecek bilgilerin, duygusuyla harmanlamasına olanak sağlayacak şekilde çocuğun duygusunu merkeze almamız gerekmektedir. Selçuk, “*okul öncesi dönemde dinin duygu yönü asıl malzememizi oluşturacaktır. Çocuğun zihnine yüklenilmeyecektir. Çocuk bu çağda dini açıklamalar üzerinde düşünmek durumunda bırakılırsa; eksik, yalın, olgun olmayan fikirler, düşünceler geliştirir. Oysa dini terimler, çocuklar tarafından duygusal seviyede bazı faaliyetlerle yaşanır, tasavvurlar gittikçe olgunlaşır, gerçek manasını alır. Sözle ifade çalışmaları adı verilen şiir, hikâye, masal, şarkı gibi yaratıcı faaliyetler sayesinde çocuk dini kavramlar üzerinde daha az maddi düşünür*”.⁸⁴ diyerek konuya güzel bir özet getirmektedir.

2.4. Çocukların Dini Konulardaki Merakını Yansıtan Herhangi Bir Sorusuna Cevap Verirken Nasıl Bir Yöntem İzliyorsunuz / Neleri Dikkate Alıyorsunuz?

Çocuğun gelişim alanlarında yeterli bilgiye sahip mi? üst başlığı altındaki dördüncü sorumuz “Çocukların Dini Konulardaki Merakını Yansıtan Herhangi Bir Sorusuna Cevap Verirken Nasıl Bir Yöntem İzliyorsunuz / Neleri Dikkate Alıyorsunuz?” olmuştur.

Tablo 12: Öğretmenlerin Çocuğun Sorularına Cevap Verirken İzledikleri Yöntemlere Dair Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Pedagojik Yöntemler	Çocukların anlayabileceği seviyeye inme(Ö1, Ö2.....Ö19, Ö20)	20
	Çocuklara gerçekçi cevaplar verme (Ö2, Ö3, Ö6, Ö14, Ö16, Ö17)	7
	Kısa ve basit cümlelerle cevap verme (Ö4, Ö7, Ö11)	3
	Sorduğu soru kadar cevap verme (Ö5, Ö15, Ö18, Ö19)	4
	İlgisini başka yöne çekme (Ö8, Ö12, Ö13)	3
	Dinin sevgi ve sevdirmeye yönüne ağırlık verme (Ö1, Ö9, Ö10, Ö20)	4

Tablo 12’ye göre, öğretmenlerin çocuğun sorularına cevap verirken izledikleri yöntemlere dair görüşleri pedagojik yöntemler teması altında toplanmıştır. Pedagojik

⁸³ Ayhan, a.g.e., s. 300

⁸⁴ Selçuk, a.g.e., s. 87

yöntemler temasına göre öğretmenler, çocukların anlayabileceği seviyeye inme (f=20), çocuklara gerçekçi cevaplar verme (f= 7), kısa ve basit cümlelerle cevap verme (f= 3), sorduğu soru kadar cevap verme (f= 4), ilgisini başka yöne çekme (f=3), dinin sevgi ve sevdirmeye yönüne ağırlık verme (f=4) yöntemlerinden bahsetmişlerdir. Öğretmenlerin pedagojik yöntemler temasına dair görüşlerinden alıntılar aşağıda sunulmuştur.

“Allah’ın nerede olduğunu soruyor çocuk, çocuğa soyut değil de somut kavramlarla yani onun anlayabileceği seviyeye inerek cevap vermek gerekiyor. Ona şöyle diyorum, her zaman her yerde bizimle. Allah nerede diye sene başında ilk sorduğumda çocuklar yukarda diye cevap veriyorlardı. Somutlaştırmak için mesela kek yapıyoruz birlikte, içine yumurta, un, şeker koyuyoruz sonrasında bunların hiçbirini ayrı ayrı göremiyoruz. İşte bunun gibi etraftaki kuştan, böcekten, ağaçtan her şeyden Allah’ın varlığını hissediyoruz ama göremiyoruz. Böyle faaliyetlerle, hikâyelerle sorulara cevap vermeye çalışıyorum.” (Ö3)

“Çocukların anlayabileceği seviyelere inmeye çalışıyorum. Daha somut olarak nasıl anlarlar ya da zihinlerinde nasıl soru işareti bırakmadan anlatabilirim diye düşünüyorum. Mesela ölüm konusunda bir çocuğum, Peygamber efendimiz niye ölmüş, ben onu çok seviyorum. Keşke ölmeseydi, biz onu niye göremedik diye ağladı. Onun güzel bir yere gittiğini, bizim de zamanımız geldiğinde onun yanına gideceğimizi, onun şu an çok güzel bir yerde, çok mutlu olduğunu söyledim. Biz de güzel şeyler yaparsak, onun gibi iyi insan olursak, onun yanına gideceğiz diye söyledim. İkna oldu ve daha sonra böyle bir soruyla bana gelmedi.”(Ö2)

“Çocuklara gerçekçi cevaplar veriyorum. O anlamaz diyerek geçiştirmiyorum ya da olmayan bir şeyi söylemiyorum. Çocuğun sorusuna göre anlayabileceği gerçekleri süzerek onda bir hasar bırakmayacak şekilde cevap vermeye çalışıyorum.” (Ö16)

“Gerçek cevaplar vererek onun zihninde yeni sorular oluşturmaya imkân sağlamadan, sorusunun tam karşılığı şeklinde cevaplamaya çalışıyorum. Bu tabii çok kolay olmuyor ama sorular geldikçe ben de kendimi çocuklara cevap verme konusunda geliştirdiğimi fark ediyorum.” (Ö17)

“Geçen sene daha çok zorlanıyordum, ilk yılımdı çünkü. Genelde kısa ve basit cümlelerle cevap veriyorum. Babası vefat etmiş bir öğrencim var. Babam beni görüyor mu? Cennet nerede? Ben de gidebilir miyim? diye soruyor. Ona sadece hepimiz

öldükten sonra aynı yere gideceğiz, orada göreceğiz diye kısa bir cevap vermem yeterli oldu.” (Ö4)

“Sorduğu soru kadar cevap veriyorum. Ne eksik, ne fazla. Çocuk o an ağzından ne çıkacak diye bekliyor. Biraz çocuklara yönelik değil de üst seviyede konuşsan, bu sefer daha fazla soru soruyorlar. Ama geçiştirmiyorum, ufak cevaplarla yanıtlıyorum.” (Ö5)

“Açıklıyorum, bugün geçiştirince yarın daha büyük bir sorun olarak karşımıza çıkar. Mesela, Allah’ı neden göremiyoruz? sorusunu cevaplarken onlara şöyle dedim: Ben sizi seviyorum, ama sevgimi göremiyorsunuz, sadece hissediyorsunuz. Aynı onun gibi, Allah’ın var olduğunu da çevremizdekilerden, yarattıklarından anlıyoruz, diye cevapladım.” (Ö11)

“Onun da bir karakteri olduğunu unutmadan, bazen yetişkin bazen çocuk gibi davranıyorum. Çocuk bir şey sorarken ya da anlatırken ne yapıyorsam bırakıp sabırla dinliyorum. Eğer soru cevaplayamayacağım bir soru ise zaman kazanmaya çalışıyorum, ama asla geçiştirmiyorum.” (Ö12)

“Çok fazla derine inmiyorum, her soruya illâ cevap vermiyorum. Bazı soruların cevapları var, ama bazı soruların cevapları gerçekten çok derin. Böyle konularda konuyu değiştirmek gibi bir yolu tercih ediyorum.” (Ö8)

“Çocuk cevaplayamayacağım bir soru sorduğunda, meselâ meleklerle ya da ahiretle ilgili, susarak ya da onun ilgisini başka yöne dağıtarak bir çıkış yolu buluyorum.” (Ö13)

“Ölüm, şeytan, cehennem bunlar uzak durduğum sorular. Çocuklarda çok fazla günah kavramı vardı, onu yapma Allah yakar gibi. Bizim amacımız Allah korkusu aşılammamak, cehennemi anlatmıyoruz. Sadece Allah sürekli sever, iyidir, ödül olarak cenneti yaratmıştır, cennetin bile ayrıntısına girmemek gerekiyor. Sadece cennet diye güzel bir yer vardır, iyi olan insanları Allah orada Peygamberimizle buluşturacak diyorum, Allah’ı olumsuz tasvir etmemeleri için.” (Ö9)

“Sorularla başa çıkmak zor oluyor, bazen hiç ummadık yerden tahmin etmediğim sorular geliyor. Bazı konular var, mesela 4-6 yaşa uygun olmayan, o konular zorluyor, cevap verirken dolaylı yoldan cevap veriyorum. Mesela cehennem konusuna hiç girmiyorum. Cennet konusunda Allah’ın çocukları çok sevdiğini, bizi cennetine alacağını söylüyorum. Olumlu ve iyi şeyleri söylemeye çalışıyorum.” (Ö10)

2.4.1. Öğretmenlerin Çocuğun Sorularına Cevap Verirken İzledikleri Yöntemler Üzerine Değerlendirmeler

Görüşmeler incelendiğinde, öğretmenlerin doğru bildikleri pedagojik yöntemleri uygulamaya çalıştıkları görülmektedir. Öğretmenlerin bilimsel ve dini verileri birlikte kullanmaları gerekmektedir. Ö3'ün doğru bilgiyi çocuğun seviyesine indirme noktasında başarılı bir yöntem izlediğini söylemek mümkündür. Allah'ın varlığı, neye benzediği, nerde oturduğu, ne iş yaptığı gibi insana ait özellikler taşıyan soruları çocuklardan sıkça duymaktayız. Allah'ın yaratmalarını, varlığını kabul ettiğimiz nokta olarak almaktayız. Çocuklar içinde, Yüce Allah'ın yaratmalarına vurgu yapmak ve onları fark ettirmek, Allah'ın varlığına inanma noktasında çıkış basamağımızı oluşturmaktadır. Metaforlar ve benzetmeler okul öncesi dönemde bize yardımcı olmaktadır. Ancak bunu yaparken çocuğun günlük yaşamında birebir ilişkide olduğu olaylardan ve kişilerden bağımsız olmamasına dikkat etmek gerekmektedir. Allah hakkında konuşabilmek için öğretmenin kek yapımı benzetmesinden yola çıkması, Allah'ın varlığını çocuğun zihin şemasına yerleşebilir duruma getirmiştir. Yapılan araştırmalarda çocukların metaforlar yoluyla bazı soyut konuları daha iyi anladığı gözlenmiştir.⁸⁵ Yaprak döken ağaçlar, göç eden hayvanlar, gece çıkan ay, kelebeğe dönüşen tırtıl, süt veren inek, çiçek açan toprak gibi daha birçok konu, Allah hakkında teolojik konuşmalar yapmak için bize bilimsel veriler sunmaktadır. Allah'ın yaratmalarının yanı sıra, çocuk tarafından bilinmesini, en azından kulak aşinalığının olmasını istediğimiz sıfatlar Kur'an-ı Kerim'de, İhlâs suresinde şöyle sıralanmıştır: “- Allah birdir. –Herkes Allah'a muhtaçtır, ancak Allah hiçbir şeye muhtaç değildir. – Allah doğurmamış ve doğrulmamıştır. –Hiçbir şey Allah'a eş ya da denk değildir.”⁸⁶ Allah'ın sıfatları ve yaratmaları, birbirinden ayrı öğretilebilecek bilgiler içermemektedir. Bu yüzden Allah'ın sıfatlarının da çocuğa net aktarımı önem arz etmektedir. Ö2'nin çocuklarda olumsuz duygular oluşturabilecek hassas bir konu olan ölüm ile ilgili verdiği cevap, İslâm dininin bizlere bir ilaç gibi sunduğu ölümden sonraki hayat ve dirilme gibi öğretilerin yararlarındandır. Yok olma fikri biz yetişkinler için bile korkunç addedilirken, bir çocuk için de içinden çıkılmaz bir durumdur. Çocukların bu

⁸⁵ Mustafa Köylü, Cemil Oruç, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*, 1.b., Ankara: Nobel Yayıncılık, 2017, s. 150

⁸⁶ İhlâs, 112/1-4.

tür sorularına her insanın bir gün öleceğini söyleyerek, insana yakışanın iyi bir hayat yaşayıp her daim iyi bir şekilde anılmak olduğu ve asıl ölüm ve yok oluşun kötü bir şekilde hatırlanmak olduğunun belirtilmesi gerekir.⁸⁷ Böylece çocuğun ahlâki gelişimi zihni ile desteklenmiş olur. Aynı zamanda çocuğun bu sorusu öğreticiye çok güzel bir öğretim fırsatının kapısını da açmıştır. Ölüm konusu, çocuğun iyi-kötü davranışlarla ilişki kurarak ahlâk gelişimine yardımcı olmalıdır. Yani ölüm olayı öleni yüceltmek, onu cennete ulaştırmak olarak değil, çocuğun ruh sağlığı çerçevesinde ona ahlâki ilkeler sunmak olarak değerlendirilmelidir.⁸⁸ Ölen insanların cennete gittiği, sanki oraya gitmek için ölmüşlercesine cenneti övmek çocuğa tatmin edici bir bilgi sunmaz. Ö10'un "Allah'ın çocukları çok sevdiğini, bizi cennetine alacağını söylüyorum" sözü, çocukta cennetin ölünce gidilen ve Allah'ın sevdiklerinin gideceği bir yer olduğu fikrini oluşturabilir ve bu, çocuğa korku verebilir. Bu dönem çocuğu, bu bilgilerle, Allah'ın onu sevmemesini isteyebilir ya da cennette olduğunu düşündüğü sevdiğine kavuşmak için ölüm algısını zihnine zarar verecek şekilde oturabilir. Burada öğretmenin, Allah'ın çocukları çok sevmesi ile cennet arasında bir bağ kurması yanlış ve olumsuz bir algıya yol açabilir. Öğretmen, cehennemden yani korku unsuru oluşturacağını düşündüğü konudan bahsetmemek için cenneti fazlaca ön plana çıkarmıştır. Burada çocuğa verilmesi gereken mesajın, Allah'ın bütün çocukları ve iyi olan bütün insanları sevdiği ve iyi bir insan olursak cennetin bizim için bir ödül olacağı şeklinde olması daha uygun olacaktır.

Ö17'nin bahsettiği "yeni sorular sormasına imkân sağlamadan" kısmı çocuk eğitiminde olmasını istemediğimiz bir durumdur. Öğretmenin esas amacı, çocuğa başka sorular sordurabilecek merakı uyandırmaktır. Cevaplar önemlidir, fakat sorular daha önemlidir. Çocuk ne kadar çok görür ve duyarsa, o kadar çok görmek ve duymak ister. Çocuk soru sorduğu sürece öğrenmeye açıktır. Çocuğun yaş dönemi özelliği itibari ile korkuları, endişeleri ve kaygıları zaten bulunmaktadır. Çocuğu rahatlatmak, ona yön gösterebilmek için sorularını ve meraklarını öğrenmek gerekmektedir. Bu dönemde en iyi eğitim yolu çocuğu sorar hale getirmektir.⁸⁹ Çocuk için dinî uyaran niteliğinde olan soru sorma davranışı, çocuğun arayışlarının ve öğrenme merakının bir göstergesidir.

⁸⁷ Köylü, Oruç, a.g.e., s. 107

⁸⁸ a.g.e., s. 107

⁸⁹ Ay, a.g.e., s. 107

Öğretmen çocuğun soru kaynaklarını beslemelidir. Bu sayede çocuğun zihninde oluşturduğu din algısına dair ipuçlarını ortaya çıkarabilir ve çocuğun yolunu aydınlatabilir.

Burada Ö4'ün çocuğa pedagojik açıdan uygun bir cevap vermediğini görmekteyiz. *“Babası vefat etmiş bir öğrencim var. Babam beni görüyor mu? Cennet nerede? Ben de gidebilir miyim? diye soruyor. Ona sadece, hepimiz öldükten sonra aynı yere gideceğiz, orada göreceğiz, diye kısa bir cevap vermem yeterli oldu.”* Öğretmen çocuğa net bir cevap vermek isterken, aslında çocuk din dilini yanlış uyguladığı görülmüştür. Çocuğun merak ettiği cennet ve ölüm kavramları hakkında doğru bilgi verilmemiştir. Kısa ve basit cümlelerle cevap vereyim derken, çocukta yanlış anlaşılma müsait bir diyalog yaşanmıştır. Çocuğun çok sevdiği babasının öldükten sonra cennete gittiğini ve nasıl olsa hepimizin oraya gideceği fikrini düşünmesi, onda şu duyguyu uyandırabilir: *“Ölüm, babama giden bir yol olabilir, hem orada babamı da görmüş olurum.”* Bu durum çocuğun ruh sağlığına ve ölüm algısına zarar verebilir.

Öğretmenlerin cevabını nasıl vereceklerini bilememekten kaynaklı olan bazı çelişkilerinin olduğu görülmektedir. Her sorunun çocuk diline ve çocuğa göre bir cevabı vardır, öğretmenin onu bulması gerekmektedir. Bu da çocuk zihnini ve çocuk pedagojisini iyi bilmekle mümkündür. İlgiyi dağıtmak bu tür konularda pedagojik bir yöntem değildir, aksine çocukta eksik bilginin oluşmasına sebep olabilmektedir. *“Çocuk cevaplayamayacağı bir soru sorduğunda, meselâ meleklerle ya da ahiretle, susarak ya da onun ilgisini başka yöne dağıtarak bir çıkış yolu buluyorum.”* Ö13, iyi niyetle hareket etmiş olabilir. Ancak bu konu üzeri örtülecek veya geçiştirilebilecek bir konu değildir.⁹⁰ Zaten korkuya ve hayale açık olan zihinleri, cevaplanmayan sorularıyla daha da karıştırır. Burada aslında öğreticiye de bir alan açılmıştır, çocuk zihninde bazı kavramları oturtmaya çalışmalıdır. Öğretmen çocuğa, uygun yönlendirmelerle, bu alanı kullanarak çocuğun zihnini ve hayal dünyasını zenginleştirmesine yardımcı olması gerekmektedir. Cevabını alamadığı, geçiştirilen sorusunu çocuk, bu sefer çeşitli medya araçlarında karşısına çıkan durumlarla ilişkilendirebilir. Melekleri, sihir-büyü odaklı varlıklarla, ahireti elleri kılıçlı zebanilerle, ya da hayaletlerle eşleştirebilir. Bu da, onun

⁹⁰ Köylü, Oruç, a.g.e., s. 83

ileriye dönük yanlış bir inanç sistemi kurmasına neden olabilir ki, bir din eğitimi açısından olumsuz ve amaca uygun olmayan bir sonucu ifade eder.

2.5. Çocukların En Çok Sorduğu Sorular Hangi Konular İle İlgilidir?

Çocuğun gelişim alanlarında yeterli bilgiye sahip mi? üst başlığı altındaki beşinci sorumuz, “Çocukların en çok sorduğu sorular hangi konular ile ilgilidir? Bir örnek verir misiniz?” olmuştur. Çocukların soruları, öğretmenlerin yetkin eğitimciler olmasının gerektiğini ortaya koymuştur.

Tablo 13: Öğretmenlerin Çocukların Sık Sordukları Sorulara Dair Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Soyut Meraklar	Yaratıcı ile ilgili sorular (Ö1, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9, Ö11, Ö14, Ö15 Ö16, Ö17, Ö19, Ö20)	13
	Cennet-Cehennem ile ilgili sorular (Ö2, Ö4, Ö8, Ö10, Ö12, Ö13, Ö18)	7

Tablo 13'e göre, öğretmenlerin çocukların sık sık sordukları sorulara dair görüşleri soyut meraklar teması altında toplanmıştır. Soyut meraklar temasına göre öğretmenler, yaratıcı ile ilgili sorular (f=13) ve cennet, cehennem ile ilgili sorular (f=7) konusunda fikir belirtmişlerdir. Öğretmenlerin soyut meraklar temasına dair görüşleri aşağıda sunulmuştur.

“Çocuklar daha çok; Allah nerede? Allah bizi görüyor mu? Allah'ın evi var mı? gibi genelde Allah ile ilgili sorular soruyorlar. Allah'ın evi cami diyoruz, Allah'ın varlığını anlatmak içinse şekerli su deneyimiz var, onu yapıyoruz. Suyun içine şeker atıyoruz, karıştırdıktan sonra, şekeri görebiliyor musunuz? diye soruyorum. Hayır diyorlar. Tadına baktırıyorum, şekeri göremiyoruz, ama şeker tadını alabiliyoruz. İşte bunun gibi, Allah var, ama biz onu göremiyoruz, kalbimizle hissedebiliyoruz, diyorum.”
Ö19.

“Allah nerede yaşıyor? diye soruyorlar. Allah her yerde diyoruz. Şu örneği veriyorum, karıncalar bir şey yaratmak istese kendinden büyük bir şey yaratabilir mi, yaratamaz. İnsan bir şey yaratsa kendinden büyük mü bir şey yaratırdı, yoksa küçük mü?, mantık olarak küçük yaratırdı. Allah'da çok büyük olduğu için insana benzemeyen bir yapıdadır ve kendinden küçük şeyler yaratmıştır. Meselâ; Allah'ı camiye benzeten

oluyor, kötü bir şeye benzetmesindense cami olarak aklında kalması daha iyi diye düşünüyorum.” Ö14.

“Genelde Allah’ın doğması ile ilgili soru sordular. Peygamberimizle karıştırıyorlar. Bizim din algımızda Peygamberimizi anlatmak için çok yüceltmek vardır. Bu, çocuğun kafasını karıştırıyor, Peygamberimiz ile Allah’ı eşitliyor, ona da yaratma özelliği veriyor.” Ö20.

“Mesela; Allah nerede? Mezarlıktakiler kalkıyor mu? Orada ne yapıyorlar? Yemek yiyorlar mı? Cevaplarken biraz kalıyorum. Allah nerede? diye sorunca, Allah her yerde diye cevap veriyorum. Çocuk; nasıl, yani masanın üstünde de altında da mı Allah var? diye soruyor. Allah’ın anne-babasını soruyorlar. Allah yaratılmamış, yaratmıştır, o tektir diyorum. Doğru ve net olan bilgiyi veriyorum. Cami Allah’ın evi dediğimde, Allah camide o yüksek yerde (minberde) mi oturuyor? diyorlar.” Ö15.

“Mesela bir öğrencimin dayısı askerde şehit olmuş, çocuğu dayısının mezarına götürmüşler. Sürekli dayım öldü, cennete gitti, oradan bizi görüyor gibi şeyler söylüyor. Burada ölümü çocuğa şöyle açıklamalı; o artık yok, elleri tutmuyor, ayakları yürümüyor, gözleri görmüyor, burnu koku almıyor gibi somut kavramlarla.” Ö8.

“Çocuk, bir gün bana hiç ölüp ölmediğimi sordu. Yakın zamanda dedesini kaybetmiş, dedem öldü ama birazcık öldü dedi. Sonradan geri geleceğine inanıyor sanırım. Ailesi şimdi deden uykuda gibi şeyler söylediyse.” Ö18.

2.5.1 Öğretmenlerin Çocukların Sık Sordukları Sorulara Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

Allah kavramı, çocukların en çok merak ettikleri ve üzerine sorular sordukları bir konudur. (f=13). Görüldüğü gibi, çocuklar hep somut veri isteyerek ve kendi deneyimlerinden, kendi özelliklerinden yola çıkarak sorular sormuşlardır. Dini inancın temelini oluşturan Allah inancı ve olumlu Allah tasavvuru, çocuk dindarlığında öncelikle üzerinde durulması gereken bir konudur. Allah tasavvurunun, bu yaş dönemine hitap edecek somut anlatımlarla ilişkilendirilip öğretilmesine olanak sağlayacak pek çok örnek mevcuttur. Temel olan bu dini bilginin kolaylıkla işlenebilir olması, Allah’ın insanlara bahsettiği bir kolaylıktır. Öğretmenlerin verdikleri örnek soru-cevap diyaloglarına bakılırsa, Allah tasavvurunu çocuklara aktarmakta çok zorlanmadıklarını görmekteyiz. Çocuğun Allah’ı diğer varlıklardan ayırarak tasavvur

etme çabaları 4-5 yaşlarından itibaren başlar.⁹¹ Soruları bu düşünce yapılarından dolayı antropomorfik (Allah'ı insana ait özelliklerle tanımlama) özellikler taşımaktadır. Çocuklar, Allah tasavvuru konusunda yardıma ve yönlendirilmeye ihtiyaç duyarlar. Özellikle Allah'ın rolü ve evrendeki olayların Allah ile olan ilişkisi konusunda soyut anlatımlardan ziyade, O'nun yaratmaları üzerinde yoğunlaşmak dini gelişim açısından daha doğru bir yaklaşım olacaktır.⁹² Öğretmen, Kur'an'da da biçim olarak geçtiği gibi, Allah'ın nasıl olduğundan çok, O'nun yaratmaları üzerinde durup çocuğa bir ufuk açmalıdır. Çünkü "biz Allah'ı doğrudan göremeyiz, ancak onun yaratmalarını hissederiz."⁹³ Dağlar, denizler, çeşit çeşit hayvan ve bitkiler, gökyüzü, uzay gibi çocukların çok ilgisini çeken ve okul öncesi eğitimde fen-doğa etkinlikleri olarak işlenen kavramlar, öğreticiye Allah'ın varlığını hissettirmek noktasında en yararlandığı alan olmalıdır. Okul öncesi eğitimde sık geçen "Doğa da Eğitim" ya da "Doğa ile Eğitim" yaklaşımları, din eğitimi kurslarında da uygulanmalıdır. Din eğitimi sadece bilgi ile eğitime değildir, aynı zamanda temel "sevgi" eğitimidir. Öğretmen için doğa, müthiş bir din eğitimi kaynağıdır. Ama önemli olan bu doğayı yaşatmasıdır, dört duvar arasında anlatı yaparak istediği etkiye ulaşamaz. Doğa sevgisi, doğanın faaliyetlerinin sevgisi ve farkındalığı (yağmur, kar, gökkuşağı, ağaçlar, meyveler, denizler...) çocukta Allah sevgisini oluşturabilir ve Allah tasavvurunun olumlu şekillenmesini sağlar. "Herkesten fazla çocuklar, doğayı içten gelen bir şekilde gözlemler ve kesinlikle üzerinde çalışabilecekleri materyallere ihtiyaç duyarlar."⁹⁴ Pedagojide de bir ilke olan somuttan-soyuta ilkesi yani çocuğu, burada olandan burada olmayana götürme noktasında tabiatta meydana gelenlerin ve tezahür eden olayların, aslında Allah'ın izni ile olduğu ve O'nun var olduğuna ulaşma noktasında yardımcı büyük olacaktır.

Ailelerin disiplin anlayışları ile birlikte çocuklara yaptıkları muameleler onların his ve zihin dünyasını şekillendirir. Katı bir disiplin anlayışı ve fiziki cezaların olduğu ortamda yetişen bir çocuk için Allah tasavvuru; katı, korumasız ve her an ceza vermeye hazır bir güç olarak oluşur. Bunun tam tersi kayıtsız anne-baba tutumu olan bir ailede

⁹¹Fatih Menderes Bilgili, *Çocuğun Din Eğitimi ve Karşılaşılan Güçlükler*, 1. b., İstanbul: Beyan Yayınları, 2005, s. 80

⁹² Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1990, s. 63

⁹³ Mustafa Öcal, "Okulöncesi ve İlköğretim Çağı Çocuklarının Allah Tasavvurları Üzerine Bir Araştırma" *Bursa, U.Ü.İ.F.D.*, C.13, S. 2 (2004), s. 73

⁹⁴ Maria Montessori, *Çocuğun Keşfi*, Çev. Okhan Gündüz, 1. b., İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2016, s. 88

yetişen çocuk uzak ve ilgisiz bir Allah tasavvuru geliştirir. Tutarsız bir disiplin anlayışına sahip olan bir ailede yetişen çocuk açısından Allah tasavvuru; adil olmayan ve ne zaman ne ceza vereceği belli olmayan bir anlayış şeklinde gelişir. Sevgi ve saygının olduğu bir aile ortamında yetişen çocuk, seven, koruyan ve her türlü hastalıklara şifa veren bir Allah anlayışı geliştirir.⁹⁵ Öğretmenlerin düzenlenecek program ve toplantılar yoluyla ebeveynleri bu konu hakkında bilgilendirmeleri gerekmektedir. Çocuk, kişiliğine, zihinsel ve duygusal gelişimine dair temellerini aile ortamında almakta, devamındaki yapılanma ve gelişmesi ise bu konuda ehil kişiler tarafından eğitim kurumlarında sürdürülmektedir. Her iki ortamı da düzenlemeye çalışmak öğretmenin hedefleri arasında olmalıdır. Sınıf ortamındaki iletişimi sevgi ve saygıya dayalı olarak kurmalıdır ki, çocuğun Allah tasavvuruna, söylemlerinin yanında kurduğu olumlu iletişim ve etkileşim yoluyla da destek verebilsin.

Çocukların en merak ettikleri ikinci konu olarak ise ölüm, cennet/cehennem algısı gelmektedir. (f=7). Ö18'in "*Yakın zamanda dedesini kaybetmiş, dedem öldü, ama birazcık öldü dedi.*"; Ö8'in "*Sürekli dayım öldü cennete gitti, oradan bizi görüyor gibi şeyler söylüyor*" ifadeleri çocukların ölüm algısına dair ipuçlarını vermektedir. Çocuklarda ölüm algısı yaş düzeyine bağlı olarak değişmekle birlikte, okul öncesi dönem çocuğu için ölüm algısı "uykudan uyanır gibi geri dönme" şeklinde genellenebilir.⁹⁶ Dört yaş çocuğu için ölüm, ilaçlarla tedavi edilebilecek ve tekrar ayağa kaldırılabilir bir durum olarak görülür. Beş ve altı yaş çocukları ölümü hastalıklarla ve yaşlılıkla bağdaştırırlar. Ölümün, Dünya ile bağlantıyı kestiğini kavramakta güçlük çekerler. Ö18'in verdiği örnekte çocuk dedesinin geri geleceğine inanmaktadır. Ö8'in verdiği örnekte çocuğa öğretilen bir durum çocuk tarafından aktarılmaktadır. Çocuğu avutmak için, dayısının cennetten onları izlediğini söylemek; çocuğa iyilik değil, bozuk bir ölüm, cennet-cehennem algısının oluşmasına sebep olabilir. Cenneti, iyi insanların gittiği yer olarak tanımlamak ve daha ötesine bir yorum ya da bir tanımlama yapmamak gerekir. Ö8'in ölüm konusu için çocuğa yaptığı açıklama gerçekçi ve doyurucu bir açıklamadır. Öğretmenler, çocukların yaş düzeylerine bağlı gelişen ölüm, cennet-cehennem algısını iyi bilmeli ve çocuğun çokça merak ettiği bu konuya iyi yön vermeleri gerekmektedir. Ölümün, hastalık, kaza veya yaşlılık dolayısıyla doğal bir

⁹⁵ Köylü, Oruç, a.g.e, s. 123

⁹⁶ Yörükoğlu, a.g.e., s. 258

süreç olarak geliştiği çocuklara anlatılmalıdır. Öldükten sonra bir yerde bekliyor olmak, bir yere gidiyor olmak çocuğu ölüm hakkında rahatlatabilecek bir durum olabilir. Sevdiğimiz ve bu dünyada iyilik yapan bütün insanların cennete gideceği, Allah'ın iyi insanları ödüllendireceği şeklinde bir anlatım çocuğu rahatlatılabilir. Cehennem'in bir ceza vasıtası olarak okul öncesi çocuklarına anlatılması, yaş itibariyle gerekli ve uygun olmayan bir konudur. İyi ve güzel olan üzerinden çocuğu ferahlatmak gerekir ve çocuğu ölüm üzerinden Allah'ın ceza verici olduğu fikri çocuğa hissettirilmemelidir.

2.6. Yeni Bir Konuya Geçerken Çocuğun İçinde Bulunduğu Duygu Durumları Sizi Nasıl Yönlendiriyor? Çocuğun Duygu Durumuna Göre Hareket Ediyor Musunuz?

Çocuğun gelişim alanlarında yeterli bilgiye sahip mi? üst başlığı altındaki altıncı sorumuz, “Yeni bir konuya geçerken çocuğun içinde bulunduğu duygu durumları sizi nasıl yönlendiriyor? Çocuğun duygu durumuna göre hareket ediyor musunuz?” olmuştur. Bu maddenin iki soru içermesi, öğretmenlerin duygu durumlarını eğitim ortamında yönetebilme becerisi üzerine düşünmek için sorulmuştur. Öğretmenler, çocukların duygu durumları ile yakından ilgilendiklerini ve onları anlamlandırmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 14: Öğretmenlerin Çocukların Duygu Durumlarını Eğitim-Öğretim Süreci İçinde Yönetebilme Becerilerine Dair Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Gözlem	Çocukların tavır, konuşma ve hareketlerini değerlendirme (Ö1, Ö2... ...Ö17, Ö18, Ö19, Ö20)	20

Tablo 14'e göre, öğretmenlerin çocukların duygu durumlarını eğitim-öğretim süreci içinde yönetebilme becerilerine dair görüşleri gözlem teması altında toplanmıştır. Gözlem temasına göre öğretmenler, çocukların tavır, konuşma ve hareketlerini değerlendirdikleri konusunda (f=20) fikir belirtmişlerdir. Öğretmenlerin gözlem temasına dair görüşleri aşağıda sunulmuştur.

“O gün etkinliklere çok katılmak istemeyeni zorlamıyorum. Mesela; bir öğrencim vardı, ders vermiyordu, herkese tepkiliydi. Şunu anladım; çok üzerine düşmeyeceksin, kendi haline bırakacaksın, ama iletişimi de koparmayacaksın. Çocuk sonra

kendiliğinden geliyor, zorlama ile bir şey değişmeyeceğini gördüm. Bunu rahat uygulayabilmek için de sınıfların kalabalık olmaması lazım.” (Ö1).

“Çocukla birebir konuşuyorum, onun göz hizasına iniyorum. İkna etmeye çalışıyorum, kesinlikle es geçmiyorum, ama zorlamada da bulunmuyorum.” (Ö3).

“Genelde dikkatini dağıtmaya çalışıyorum konuyu (onu üzen şeyi) anlatmaya başlayınca. Oyuna başlayınca kısa bir süre unutuyor. Günün sonunda ders alırken çocuk derdini illâki anlatıyor; dinliyorum, konuşuyorum.” (Ö7).

“Çocukla konuşuyorum. Mesela; anne-baba ayrı bir çocuğum var, sürekli babasından bahsetmek istiyor. Travmalı, trafik kazası geçirmiş bir öğrencim daha vardı. En ufak bir şeyde kilitlenip kalıyordu çocuk ve ağlıyordu. İlk başlarda biraz korktum, ama şu an çocuk kendini aştı, kilitlenmesi kesildi. Şimdi ihtiyacını söyler durumda. O anlarda üstüne çok gittim, -ne oldu oğlum, neyin var- diye. Sonra o durumdayken rahat bırakmayı denedim, ben onun üzerine gitmedikçe zamanla kendisini açtı.” (Ö9).

“Ailesinin tartışmasını yansıtan çocuk bile var. Bir tane babası hapiste olan bir öğrencim var. Sabah gelir elimi tutar, hep anlatmak ister. Biraz çocuğu kendi haline bırakıyorum, arkadaşları ile çağırıyoruz, müzik açıp spor yapıyoruz, dikkatini başka yöne çekiyoruz.” (Ö10).

“Sözünü kesmiyorum, dinliyorum derdini. Çocuk ya çok mutlu olduğu için anlatır ya da çok mutsuzdur anlatır; bu duruma önem verip dinliyorum. Çocukla istişare yaparak sorunu çözmeye çalışıyoruz.” (Ö12).

2.6.1. Öğretmenlerin Çocukların Duygu Durumlarını Eğitim-Öğretim Süreci İçinde Yönetebilmelerine Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

Öğretmenlerin tamamı çocuğun duygu durumlarına önem verdiklerini, oluşan durumlara göre tutum takındıklarını söylemişlerdir. Çocuk, yaşayan ve akan-gelişen bir varlıktır. Yaşayan ve akan bir varlık, durağan ya da mekanik olmaması nedeniyle, eğitimciden de bu akışa uyum sağlaması, bazen de çocuğu, doğru bir akışa çekmesi beklenmektedir. Çocukların evlerinden ya da çevrelerinden sınıfa getirdikleri olumsuz duygusal özellikler, onların gün içinde yapılan etkinliklerden, verim almalarını engelleyebilir. Çocuğu dinlemek, ona sevgi göstermek, arkadaşlarıyla kaynaşmasına öncülük etmek, davranışlarını olağan süreçte gözlemlemek onun sınıfta geçireceği

zamandan alacağı verimi arttırması için kullanılacak birkaç yol olabilir. Öğretmenlerin çeşitli yöntemler deneyerek, çocuğun içinde bulunduğu duygusal şartlarda gününü olumsuz etkileyebilecek unsurlara müdahale ettikleri görülmektedir: “Biraz çocuğu kendi haline bırakıyorum, arkadaşları ile çağırıyoruz, müzik açıp spor yapıyoruz, dikkatini başka yöne çekiyoruz.” (Ö10). “Şunu anladım çok üzerine düşmeyeceksin, kendi haline bırakacaksın, ama iletişimi de koparmayacaksın.” (Ö1). “Sonra o durumdayken rahat bırakmayı denedim, ben onun üzerine gitmedikçe zamanla kendisini açtı.” (Ö9). “Çocukla birebir konuşuyorum, onun göz hizasına iniyorum.” (Ö3). Görülmektedir ki; öğretmenler, çocuğun dikkatini başka bir şeye odaklayarak onu rahatsız eden duygusal yaşantılardan uzaklaştırmaya çalışmaktadırlar. Öğretmenler, çocuğun içinde bulunduğu olumsuz duygusal durumlarının, gün içi etkinliklere katılmama isteğini ortaya çıkardığını aktarmışlardır.

Çocuklar duyguları ile kimliklerini ortaya koymaktadırlar ve çocuklara göre “Dünyanın kendisini bizzat hisler oluşturur.”⁹⁷ Çocuklar, yemeğini bitirebildiği zaman tabağa “mutlu tabak”; yemeğini bitiremediği zamanki tabağına ise “mutsuz tabak” gibi duygu betimlemeleri yapabilirler. Duygularını ön planda tutan 4-6 yaş dönem çocuklarına karşı da öğretmen olarak, algılarımızı açık tutmamız ve onlara hassas yaklaşmamız gerekmektedir. Maalesef her çocuğun, sınıfa gelmeden önce ailesinde yaşadığı olaylar ve ailesinden getirdiği özellikler olumlu olmamaktadır. Ailesinden istediği ve ihtiyacı olan sevgiyi göremeyen ya da farklı olaylara şahit olup duygusal travmalar yaşayan çocuklar eğitim ortamlarımızda bulunmaktadır. Eksik kalan yaşantılar ve ihtiyaç duydukları durumlar, bazen davranış bozuklukları veya ilgi çekme isteği ile farklı şekillerde ortaya çıkarmaktadırlar. Öğretmenin, çocuğu iyi gözlemlemesi, neyi, hangi sebeple yaptığının farkına varması ve çocuğun eğitim ortamında verimli zaman geçirmesini sağlayacak koşulları oluşturması gerekmektedir. Öğretmenin dikkati, özellikle bu yaş çocuğunun duyguları ve duygusal davranışları üzerinde olmalıdır. Öğretmen, çocuğun neye ihtiyacını olduğunu ancak bu şekilde anlayabilir. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, öğretmenlerin, çocukların yaşantıları sonucunda duygularında oluşan değişimler ve gelişmelerle yakından

⁹⁷ Louise Boyd Cadwell, *Reggio Emilia Yöntemiyle Harika Çocuk Yetiştirmek*, Çev. Aslıhan Akman, Hande Yavuz Topaç, 1. b., İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2011, s. 125

ilgilendikleri ve bu duygusal gelişme ve değişmelerin eğitim ortamına olumsuz yansımaması için çaba gösterdikleri gözlenmiştir.

3. ÖĞRETİCİLERİN EĞİTİM YÖNTEM VE YAKLAŞIMLARI HAKKINDAKİ BİLGİLERİ

Öğretmenlerin eğitim yöntem ve yaklaşımları hakkındaki bilgileri konusunda ipuçları elde etmek amacıyla, bu başlık altında dört soru sorulmuştur.

3.1. Çocuğun Din Eğitiminde Ceza ve Mükâfat Kavramlarını Nasıl Değerlendiriyorsunuz?

Eğitim yöntem ve yaklaşımları hakkında yeterli bilgiyi edinmiş mi? üst başlığı altında sorduğumuz ilk soru “Çocuğun din eğitiminde ceza ve mükâfat kavramlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?” şeklinde olmuştur. Öğreticilerin çoğunun birleştiği nokta aşağıda verilmiştir:

Tablo 15: Öğretmenlerin Ceza ve Mükâfat Kavramlarına Dair Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Pozitif Disiplin	Olumlu davranışı pekiştirme (Ö1, Ö2.....Ö17, Ö18, Ö19, Ö20)	20

Tablo 15'e göre, öğretmenlerin ceza ve mükâfat kavramlarına dair görüşleri pozitif disiplin teması altında toplanmıştır. Pozitif disiplin temasına göre öğretmenler, olumlu davranışı pekiştirdikleri konusunda (f=20) fikir belirtmişlerdir. Öğretmenler, ceza uygulamadıkları ve cezaya sıcak bakmadıklarını da sözlerine eklemişlerdir. Öğretmenlerin pozitif disiplin temasına dair görüşleri aşağıda sunulmuştur.

“Yapmaması gereken bir şeyi çok yapıyorsa oyun saatinden 10 dakika mahrum bırakıyorum. Aslında tamamen oynama diyorum ama kıyamıyorum, sonra 10 dakika diyorum. Mükâfat olarak da yıldız veriyordum, ama onu bırakmaya karar verdim. Çünkü çocuklar arasında şöyle bir durum yaşanıyor. Genelde birinciler belli öğrenciler oluyor, çocuklar dış motivasyonla değil de iç motivasyon ile davranış geliştirmeli. Yıldız tablosunu elime aldığımda çocuklar süre okumazken okuyor hale geliyor. Tabi bu dış motivasyon olduğu için bir yere kadar etkili oluyor.” Ö1.

“Cezaya çok sıcak bakmıyorum. Çocukla konuşup yaptığının yanlış olduğunu söylüyorum. Sınıfta güzel davranış yapan gülen yüz kazanıyor, kötü davranış yapan üzgün yüz alıyor. Her hafta uyguladık, ama evde ağlayanlar olmuş ben neden gülen yüz kazanamıyorum diye. Diğer veliler uygulamayı bıraktırmaktansa, annelerin çocuklarla konuşmalarını söylediler. Veliler arasında biraz uyumsuzluğa yol açtı.” Ö18.

“Mükâfatı çok sık kullanıyorum. Mahrum bırakmayı kullanıyorum, bunu yaptığın için 1-2 dakika şundan mahrumsun gibi.” Ö5.

“Cezayı kullanmıyorum. Mükâfat olarak yiyecekleri kullanıyorum; bir de verdiğim etkinlikleri bitirirseniz oyun odasına çıkarız, tarzında bir uygulama yapıyorum.” Ö6.

“İlk görev yaptığım sene ceza ve ödül olmalı diyordum, sonra cezadan vazgeçtim. Mesela git yan sınıfta davranışını 5 dakika düşün diyorum, çocuk gidiyor, geliyor, sarılıyor, özür diliyor, ama dürterek yapıyor. Çocuk öfkeli dönüyor, yaptığı şeyin yanlış olduğunu da anlamadan, daha çok biriktirerek. Empati kurmasını sağlıyorum genelde ya da tercih hakkı sunuyorum; ya oyun odasına çıkmamayı tercih edeceksin bugün ya da sınıf kurallarına uyacaksın, tercih senin diyorum, etkisini görüyorum.” Ö8.

“Ceza kullanmıyorum, çünkü davranışı değiştirmiyor, sadece çocuğu olumsuz ve ayrışmış hissettiriyor. Sadece istediği bir şeyden mahrum bırakarak, oyun saatinde dışarıya çıkacaksa geç çıkarıyorum mesela. Mükâfatta arada verilmeli, ama sınıfı topladı ya da masasını sildi diye ben ona ödül veremem, çünkü onun sorumluluğunda. Dini eğitimde oruçla ilgili, namaz kıldığında rozet, taç gibi hediyeler veriyorum. Sadece maddi olarak ödüllendirmek değil, bir dondurma yemek, birlikte vakit geçirmek gibi, bunun tavsiyesini de veriyorum velilere.” Ö9.

“Ceza hiç uygulamadım, şunu yapmazsan şunu yaparım tarzında bir şey konuşmadım. Şöyle diyorum, oyuncaklarınızı toplamadınız, oyun saatimiz beş dakika erken bitiyor. Mükâfatta da şunu fark ettim, diğer çocukların çok boynu bükülüyor, alkışlamak bile istemiyor, bakmıyor. Ben ödülü hepsine aynı anda vermeye çalışıyorum. Bir çocuğu önceleyince diğerlerine zarar veriyor. Mesela üç gün veriyorum, kimler ezberlerse ödül kazanacak diyorum. Zaten üç günde hepsinin ezberleyeceğini biliyorum hepsine vermiş oluyorum.” Ö10.

“Mükâfatı yerine göre veriyorum. Sorumluluğu dâhilindeyse sonunda bir ödül vermem, bugün bu ödevi yapmazsa yarın yine karşısına çıkar. Ceza konusunda ise mola

paspası diye bir şey var, mesela onu doğru bulmuyorum. Çocuk ne düşünecek ki orada, hadi düşün gel diyoruz. Bunları hiç kullanmadım, olumlu olan davranışı söylüyorum, ona alıştıyorum.” Ö14.

3.1.1. Öğretmenlerin Ceza ve Mükâfat Kavramlarına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

Öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde ceza ve mükâfat konusunda deneme-yanılma yolu ile kendilerine sonuçlar çıkardıklarını ve düşüncelerinin net olmadığını görmekteyiz. Ö18’in uyguladığı yöntem pedagojiye uygun olmayan bir yöntemdir ki; sonuçları da anlatılana göre olumsuz olarak yansımıştır. “Çocuk iyiyi iyi olduğu için yapmaya alıştırılmalıdır. Yoksa faydacı/çıkarıcı bir anlayış gelişebilir. Okul öncesi çocukluk döneminde güzel bir şey yaptığında çocuğun başını okşayarak takdir edilmesi, çocukta davranışın yerleşmesini sağlar.”⁹⁸ Ö14’ün, doğru olanı söyleyip ona alıştırmaya çalıştığını ifade etmesiyle doğru bir yol izlediğini belirtmek, yerinde olacaktır. Eğitimcilerin, çocukların davranışlarını gerçekleştirirken sahip olmalarını istedikleri, “içsel motivasyon” becerisidir. Bu da çocuğun dışarıdan bir müdahaleye gerek kalmadan, onun doğruluğuna inandığı için içsel bir inançla yaptığı davranışlardır. Ö1’in bahsettiği yıldız tablosunu bırakmak istemesinin sebebi, çocukları dışsal olarak, bir dış uyaran yoluyla motive ederek doğru davranışı yaptırmaya çalışmasıdır. Böyle bir uygulama başlarda etkili olsa bile bir süre sonra öğreticinin verdiği yıldız, çocuğu tatmin etmeyecek ve kalıcı izli bir davranış kazandırmayacaktır. Bunun yerine çocuğa başarıma duygusunun verdiği güç ve haz hissettirilmeli ve yaşatılmalıdır. Çocuğa güzel ve yüreklendirici sözler, başardığına ya da başarabileceğine dair yönlendirmeler, hissel temaslar çocuk üzerinde daha etkili ve kalıcı bir güdülenme oluşturacaktır. Böyle bir yöntem, öğretici için yıldız vermekten daha zor, uzun ve sabır isteyen bir süreçtir. Ancak, böyle bir yöntem, çocuğun kişiliğini oluşturmasında daha olumlu bir etki oluşturabilir. Ödül almak için yapılan bir davranış, ödülü aldıktan sonra ortadan kaybolur, çünkü çocuğun esas amacı ödüldür. Hedef ödüle ulaşmak olduğu için, öğreticinin kazandırmaya çalıştığı davranışın kalıcılığı ve içselleştirilmesi hedefi

⁹⁸ Mustafa Çoban, *Okul Öncesi (3-6 Yaş) Din ve Ahlak Eğitimi*, 1. b. Konya: Hüner Yayınevi, 2016, s. 264

gerçekleşmez. Okul öncesi eğitimin öncülerinden olan Maria Montessori şöyle anlatıyor:

“Bildik eğitimin en saçma yöntemlerinden birine kanmışım ve başkaları gibi ben de çocuğun dış ödülle teşvik edilmesi gerektiğini, çocukta çalışma ruhunu ve iç huzuru güçlendirmek için aç gözlülük, kibir ya da kendine hayranlık gibi aşağı duygularının pohpohlanması gerektiğini düşünüyordum. Kendi kendini eğitmesine izin verilen çocuğun bu alt düzeydeki içgüdülerden vazgeçtiğini öğrenmek beni çok şaşırttı. İşte o zaman öğretmenlerden bizim çocuklarımız için artık uygun olmayan sıradan ödülleri ve cezaları bir kenara bırakmalarını ve yalnızca onları çalışmalarında nazikçe yönlendirmelerini istedim.”⁹⁹

Öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde mükâfat olarak maddi mükâfatlardan bahsettikleri, eğitimciler tarafından asıl etkili olduğu düşünülen manevi mükâfatlardan bahsetmedikleri görülmektedir. Başarı veya ortaya konan güzel faaliyetler neticesinde verilen hediyeler, kupalar, madalyonlar vb. mükâfat ve taltifi ifade eden maddi karşılıklardır. Eğitimciler, daima manevi mükâfatların, maddi mükâfatlardan daha değerli ve tesirli olduğunu ifade etmişlerdir.¹⁰⁰ Çocuğa verilen bir mükâfat onun bir ihtiyacını karşıladığı için değil, onu amacına götürdüğüne delil olduğunu anladığı ve bunu pekiştirmeye yardımcı olduğu için önemlidir. Manevi mükâfatların en tesirlisi takdir etme ve çocuğa onaylandığını, beğenildiğini hissettirmedir. Bir çocuk öğretmeninden aferin pekiştirecini duyunca, diğer çocuklar da onun gibi yapmaya başlarlar ve aynı övgüyü beklerler. Fakat bir ödülü hak eden bir çocuğa maddi olarak bir karşılık verildiğinde; diğer çocukların suratı asılır, kızgın ve öfkeli olurlar. Ödülü almasını sağlayan davranışı fark etmezler. Bu iki yaşantı arasında büyük farklar vardır. İlkinde istenen olumlu davranış çocuk tarafından kendiliğinden yapılır hale gelmiştir; ikincisinde ise, olumlu davranış çocuk tarafından fark edilmediği gibi, bir de kızgınlık, kıskançlık gibi olumsuz duygular ortaya çıkmıştır. Doğru ve güzel bir davranış ve üstün bir meziyet ortaya koyan kimsenin taltif edilmesi, sevindirici şeylerle

⁹⁹ Montessori, a.g.e., ss. 74-75

¹⁰⁰ Şakir Gözütok, *Hız. Peygamberin (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) Hadislerinde Eğitim Metodları*, 1. b., İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016, s. 154

mükâfatlandırılması ve insanların gözü önünde övülmesi daha uygun bir hareket olarak görülmektedir. ¹⁰¹ Resulullah (s.a.v)'in de güzel davranışları övdüğü, kişileri ayıplamaktan kaçındığı bize aktarılanlar arasında. Hz. Ebubekir (r.a.)'in, bütün hayatı boyunca yaptığı olgun davranışları karşısında: “*Şayet bir dost edinecek olsaydım Ebubekir'i edinirdim*” buyurmuştur. Peygambere dost olmak her insana nasip olmayan bir bahtiyarlık olduğundan, Hz. Ebubekir'e dindeki samimiyetinin bir mükâfatı olarak bu ifade edilmiştir.¹⁰² Öğretmen, mükâfatlardan yararlanırken dozunu mutlaka iyi ayarlamalıdır. Gereğinden fazla yapılan mükâfatlandırmalar da çocukta duyarsızlaşma, egoistlik gibi olumsuz davranışlara yol açabilir.

Ceza ise, eğitimciler tarafından pek tavsiye edilmeyen, çocuğun kişiliğine ve şahsiyetine zarar verdiği inanan bir yöntemdir. Ö1, Ö5, Ö10, mahrum bırakma yöntemini kullandıklarını söylemektedirler. Öğretmen burada neyi yaptığı için neyden mahrum bıraktığını ve çocuğun davranışı ile yaptırım arasında geçen zamanı çok iyi ayarlamalıdır. Uygulanan yöntem, suçu, kabul edilmez davranışı hatırlatmalıdır. Çocuk, kabul edilmez davranışının olumsuz sonucunu yaşarken, davranışın üzerinde düşünebilmelidir.¹⁰³ Eğitimcilerin istenmeyen her davranışta, kolaylıkla başvuracağı bir yöntem olarak mahrum bırakmayı tercih etmeleri yöntemin etkisini azaltır. Çocuğun zaten görevi olan davranışları ya da uygulamaları yapmadığında onu sevdiği şeylerden mahrum bırakmak da ona ceza gibi gelecektir. Çocuğa doğru olan anlatıldıktan sonra davranışını düzeltmesi için zaman verilmesi gerekmektedir.

Öğretmenlerin, çocukların çok sevdiği oyun odasını mahrum bırakılan bir bölüm olarak engellemeleri; öğretmenlerin ceza-mükâfat hususunda daha iyi bilgi sahibi olmaları gerektiğini göstermektedir. Oyuncaklarınızı toplamadığınız için oyun saatimizi erken bitiriyoruz ya da oyuncaklarını toplamadığınız için oyun odasına geç çıkacaksınız gibi yaptırımlar yerine, oyuncakların toplanması bitmeden oyun odasına çıkılamayacağı söylenerek, çocuğa oyuncakları toplamanın onun bir görevi olduğu ve mutlaka yapılmasının gerektiği hissettirilir. Çocukların oyuncakları toplamamaya devam ettiği sürece oyun odasına daha geç kalınacağı ve daha az oyun saatinin kalacağı söylenerek

¹⁰¹ Gazali, *İhyau Ulumi'd-Din*, Çev. Ali Arslan, 6. Cilt, İstanbul: Arslan Yayınları, 1979, s.176

¹⁰² Gözütok, a.g.e., s.157

¹⁰³ Leyla Navaro, *Gerçekten Beni Duyuyor Musun?*, 32. b., İstanbul: Remzi Kitabevi, 2017, s.66

çocuğa herhangi bir ceza içeren bir ifade kullanmadan, onun bu davranışı kazanması sağlanmalıdır.

Ö8'in, öğrenciden istediği “yan sınıfta davranışını düşün gel” diyerek sınıftan ayırması, ancak öğrencinin daha öfkeli dönmüş olduğunu görmesi olumlu bir gelişmedir. Uygulanan bu yöntemde çocuğun doğrudan kişiliğine yönelik bir yalnızlaştırma ve ayırıştırma vardır. Çocuğa arkadaşlarının içinde açıktan yapılacak bir uyarı (davranışın ve uyarının derecesine bağlı olarak) onun “perdesinin yırtılmasına sebep olabilir.”¹⁰⁴ Ortamdan uzaklaştırma yerine Montessori'nin anlattığı, arkadaşlarının içinde, fakat onlarla birlikte zaman geçirmesine olanak tanımayan bir yöntem daha etkili olabilir. Problemleri davranışlara sahip çocuklar sınıfın bir köşesinde başka bir masada tek başına etkinliklerini gerçekleştirir, fakat bunu yaparken diğer arkadaşlarıyla ilişkisi kesilmez. Çocuk oturduğu yerden diğer arkadaşlarının davranışlarını gözlemler ve bu, uyarıdan ya da öğretmenin sözlerinden daha etkili olur.¹⁰⁵ Çocukta duygu tahribatına yol açmadan, çocuğun davranışının getireceği olumsuz sonuçların ona ve çevresine zarar vereceği çocuğa hissettirilmelidir. Çünkü verilen bir cezadan sonra “çocuğun odaklandığı nokta artık işlenen suç veya kabul edilmeyen davranışın neticeleri değil, o anın getirdiği duygulardır. Dolayısıyla ceza vererek, çocuğun kendi kabul edilmez davranışıyla yüzleşmesine, davranışının neticelerini düşünmesine engel olmaktayız”.¹⁰⁶ Çocukta davranış yönetimi ve eğitimi çok ince bir çizgi üzerinde gitmelidir. Eğitimci olan bireyin, bir şeyi fazla ya da az yaparak çocuğu o çizgiden çıkarması, çocuğun kişiliğinde yalpalanmalara yol açabilir. Her şeyi dozunda ve kararında, davranışa ve ortama göre ayarlamak eğitimcinin görevidir.

3.2. Ders Etkinlik Kitabında Yer Alan Etkinlikleri Doğrudan Mı Uyguluyorsunuz? Çeşitlendirmeye Dönük Önceden Bir Hazırlık Yapıyor Musunuz?

Eğitim yöntem ve yaklaşımları hakkında yeterli bilgiyi edinmiş mi? üst başlığı altında sorduğumuz ikinci soru, “Ders etkinlik kitabında yer alan etkinlikleri doğrudan mı uyguluyorsunuz, yoksa çeşitlendirmeye dönük önceden bir hazırlık yapıyor

¹⁰⁴ Gazali, *İhyau Ulumi'd-Din*, Çev. Ali Arslan, 6. Cilt, İstanbul: Arslan Yayınları, 1979, s.176

¹⁰⁵ Montessori, a.g.e., s.76

¹⁰⁶ Navaro, a.g.e., s.55

musunuz?” şeklinde olmuştur. Burada etkinlik kitaplarının öğretmenlere ne kadar yeterli geldiği ve öğretmenin kitaba kanalize olmadan süreci yönetebilme yetisi üzerinde düşünölmek istenmiştir. Ö2, etkinlikleri yeterli bulduğunu ve doğrudan uyguladığını belirtirken; Ö6, ilk yılı olduğunu ve bu konu hakkında bir fikri olmadığını söylemiştir. Öğretmenlerin etkinlik kitaplarında yer alan etkinlik uygulamalarına dair görüşleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 16: Öğretmenlerin Etkinlik Kitabına Dair Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Biçim	Kur'an öğretiminde resim ve anlatım eksikliği (Ö2, Ö18, Ö19, Ö20)	4
	Hikâyelerin resimleriyle anlatılmaya olanak tanınamaması(Ö5)	1
İçerik	Hikâyelerin ağır olması (Ö13)	1
	Oyun eksikliği (Ö11, Ö12, Ö14, Ö15, Ö16)	5
	Etkinlik eksikliği (Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö17)	8
	Hikâyelerde sık sık tema tekrarı (Ö1)	1
	Kitap yeterli (Ö2)	1
	Fikrim yok (Ö6)	1

Tablo 16'ya göre öğretmenlerin etkinlik kitabına dair görüşleri biçim ve içerik temaları altında toplanmıştır. Biçim temasına göre etkinlik kitapları, Kur'an öğretiminde resim ve anlatım eksikliği olduğu (f=4), hikâyelerin resimlerle anlatmaya imkan tanımadığı (f=1) eleştirilerine konu olmuştur. Öğretmenlerin, etkinlik kitaplarının içerik ve biçimine dair görüşleri aşağıda sunulmuştur.

“Kitabı yeterli buluyorum, içinden ödevler veriyorum gerekirse sınıfta yapıyoruz. İçindeki dramaları uygulamaya çalışıyoruz. Kur'an öğretimi kitapları daha resimli ve uzun anlatımlı olabilir, o bana biraz yeterli gelmedi.” (Ö2)

“Kur'an harfleri konusunda resimlendirme ile çoğalttım görselleri. Kitaptaki hikâye kısmı ile resim kısmı aynı kitapta olsaydı daha iyi olurdu. Her çocuğa bu kitaptan verin diyorlar; ama biz okuyacağız, çocuk önündeki kitaba mı bakacak, bize mi? Etkinliklere de internetten eklemeler yapıyorum.” (Ö5)

Öğretmen görüşlerinden içerik temasına göre etkinlik kitapları, hikayelerin ağır olması (f=1), oyun eksikliği (f=5), etkinlik eksikliği (f=8), hikayelerde sık sık tema tekrarı (f=1) fikirlerini ortaya çıkarmıştır. Öğretmenlerin, etkinlik kitaplarının içeriğine dair görüşleri aşağıda sunulmaktadır.

“Aynı temayı çok kere işlemişler. Meselâ; birçok hikâye var, ama aynı temayı devamlı anlatıyor bunlar. Allah’ı seviyorum ünitesinde, Allah’ın bir olduğunu, yanına birkaç kişi olursa kargaşanın olacağından bahsediyor. Allah’ın böyle bir boyutu var, evet ama başka boyutları üzerinde durmamış. Etkinliklerin görsellerini arttırıyorum, aslında güzel hazırlanmış. Özellikle hikâyeler kısmında bakış açıları zenginleştirilip farklılaştırılabilir.” (Ö1)

“Etkinlikler genelde yeterli gelmiyor, sadece konuyu anlatıyor. Tek bir etkinlik oluyor, çeşitlendirmek için internetten faydalaniyorum. Peygamberimizin hayvan sevgisi mesela konu, bir etkinlik var. Karınca yuvasının etrafına çadır kurmuşlar, Peygamberimiz oraya kurmayın demiş. Sanat etkinliği olarak yaptık, ama sonra çeşitlendirmeyi kendimiz yaptık. Mesela bir haftamızı onlarla geçirdik.” (Ö4)

“4-6 yaş hikâyeleri biraz ağır, hemen unutuluyor çocuklar tarafından. Kitap tek başına yeterli değil, tabi kendim de eklemeler yapıyorum etkinlik noktasında.” (Ö13)

“Sürekli eklemeler yapıyorum. Oyun araştırıyorum, kendim materyal tasarlıyorum. Ezber etkinliklerinde daha çok ekleme yapıyorum. Mesela Fil sûresini öğretirken fil yaptırarak öğretebiliyorum.” (Ö16)

“Etkinlik kitabına çok bağlı kalmadım, kendim eklemeler yaptım. Oradaki etkinlikleri uygularken de çocuğun durumuna göre ayarladım.” (Ö17)

3.2.1. Öğretmenlerin Etkinlik Kitabına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

Diyanet İşleri Başkanlığı, öğretmenlere iki adet öğretici kitabı, bunlara bağlı olarak iki adet etkinlik kitabı ve üç adet Kur’an-ı öğreniyorum serisi kitapları hazırlamıştır. Bizim sorumlumuzda geçen etkinlik kitabının içeriğine dair bilgiler aşağıda verilmiştir.

Bu kitaplarda drama, eğitsel oyun, örnek olay inceleme, analogi, hikâye, şiir, şarkı, sanat etkinlikleri vb. yöntemlerle oluşturulmuş etkinlikler bulunmaktadır.



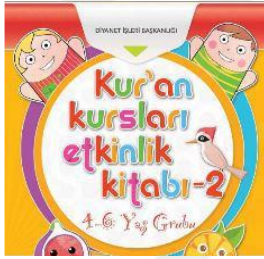
Kur'an Kursları Etkinlik Kitabı - 2 (4-6 Yaş Grubu), Kur'an Kursları Öğretici Kitabı - 2 (4-6 Yaş Grubu)'nın çocuklarında kullanabileceği ek kitabıdır. İki bölümden oluşmaktadır:

1. Bölüm: Dini Bilgiler-2

- 1- Allah' Seviyorum Ünitesi Etkinlikleri
- 2-Peygamberimi Seviyorum Ünitesi Etkinlikleri
- 3-Dinimi Seviyorum Ünitesi Etkinlikleri
- 4- Kitabımı Seviyorum Ünitesi Etkinlikleri
- 5- Kâinatı Seviyorum Ünitesi Etkinlikleri
- 6- İnsanları Seviyorum Ünitesi Etkinlikleri
- 7- Vatanımı Seviyorum Ünitesi Etkinlikleri
- 8- Bayramlarımızı Seviyorum Ünitesi Etkinlikleri
- 9- Dinî Mekânlarımızı Seviyorum Ünitesi Etkinlikleri

2. Bölüm: Kur'an-ı Kerim-2

- 1- Kur'an Harflerini Tanıma ve Ezber Ünitesi Etkinlikleri
- 2- Lafzatullah'ı Tanıma ve Ezber Ünitesi Etkinlikleri



Kur'an Kursları Etkinlik Kitabı (4-6 Yaş Grubu), Kur'an Kursları Öğretici Kitabı (4-6 Yaş Grubu)'nın çocuklarında kullanabileceği ek kitabıdır. İki bölümden oluşmaktadır:

1. Bölüm: Dini Bilgiler-I

- 1- Sevgi ve Merhamet
- 2-Saygı
- 3-Görev ve Sorumluluk
- 4-Adalet
- 5-Yardımlaşma ve Paylaşma
- 6-Sabır
- 7-Güvenilirlik ve Doğruluk
- 8-İyilik
- 9-Dua Şükür ve Özür Dileme

2. Bölüm: Kur'an'ı Kerim-I

- 1-Kur'an-ı Kerim'i Tanıma
- 2-ا, ب, ث, ت, ج, ح, خ Harflerini Tanıma ve Ezber,
- 3-ز, ر, د, ذ, ر, ز Harflerini Tanıma ve Ezber
- 4-ص, ض, ط, ظ Harflerini Tanıma ve Ezber
- 5-ع, غ Harflerini Tanıma ve Ezber,
- 6-ل, ك, ق, ف, ه, و, ن, م Harflerini Tanıma ve Ezber

Öğretmenlerin bizimle paylaştıkları düşüncelerinden, etkinlik kitaplarını aktif bir yol gösterici olarak kullandıklarını, bu kitaptaki etkinliklere kendilerinin eklemeler yaptıklarını anlamak mümkün olmaktadır. Etkinlikleri arttırmak için internete başvurduklarını söylemektedirler. Bir öğretmen duruma ve plandaki kazanıma uygun etkinlik üretebilecek yetkinlikte olmalıdır. Henüz bu yetkinlikte öğretmenlerin yetiştirilmediği görülmektedir. Burada Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, öğretmenlere yol gösterecek yazılı materyal dokümanlarını arttırması gerekmektedir. Okul öncesi dönem eğitiminde, Milli Eğitim bünyesindeki Okul Öncesi Öğretmenleri de şu yolu izlemektedir. Öğretmenler, kendi planlarını kazanım-göstergeler çevresinde kendileri yazarlar ve etkinliklerini kendileri planlarlar. Bu aşamada öğretmenlerden yaratıcı fikirlerle ilerlemeleri beklenmektedir, çünkü bunun eğitimini dört yıl boyunca almaktadırlar. Milli Eğitim'in bu sene revize ettiği 1'den 3'e kadar seviyelendirilmiş üç adet etkinlik kitabı bulunmaktadır. Ancak bu kitaplar sadece yardımcı niteliğindedir.

Öğretmen, bu kitapları hangi aşamada ya da hangi yaşa uygulayabileceğine kendisi karar verebilmektedir.

Görüşme yapılan öğretmenler, etkinlik kitaplarını aktif bir şekilde kullanmaktadırlar. Oyun, drama, sanat, hikâye etkinliklerine eklemeler yaptıklarını söylemektedirler. Ö16'nın bahsettiği, “*Meselâ Fil sûresini öğretirken fil yaptırarak öğretebiliyorum.*” cümlesindeki öğretim yöntemi, bu sûreyi çocuğa öğretebilmek ve yaşatabilmek yani somutlaştırma noktasında eksik kalmaktadır. Bu, kolay bir düşünme/düşündürme yöntemidir. Öğretmenin çocuğun kalbine ve zihnine girebilmesi ve dikkat çekici olması için daha aktif, yaratıcı fikirlerle donanmış olması gerekmektedir. Bunun da ancak bu yaş dönemi çocuğuna yatkın ve eğitilmiş öğretmenlerle mümkün olacağı düşünülmektedir.

Ö5, biçim olarak hikâyelerin resim ve anlatım kısmının ayrı kitaplarda olduğuna değinmektedir. Hikâyeyi okurken çocukların öğretmene mi, yoksa hikâyenin resmi olan önlerindeki etkinlik kitabına mı bakacaklarının sistemini oturtamadığını söylemektedir. Okul öncesi öğretmeni olduğumuzu öğrenen Ö5, çocuklara sınıfta hikâye okuma yöntemini soru olarak bize yöneltmiştir. Yöntem bilgisi eksikliği ortaya çıkmaktadır. Ö5'in bahsettiği kısımlar incelendiğinde, hikâyelerin öğretici kitabında, resimlerin etkinlik kitabında yer aldığı görülmektedir. Çocukların dikkatini çekebilmek ve dikkatini sabitleyebilmek için görselin önemli olduğunu düşünürsek; çocukların, öğretmenin okuduğu hikâyeyi yine öğretmenin tuttuğu resimli kitaba bakarak dinlemeleri gerekmektedir. Hikâyenin ve resimlerin ayrı kitaplarda olması öğretmen açısından problem oluşturmaktadır. Hikâyeler ile ilgili resimlerin, görselin eksik olduğu gözlenmektedir. Öğretmenin hikâye seçme, hikâye anlatma, hikâye teknikleri hazırlama ve teknikleri uygun şekilde kullanma konularında yeterli bilgiye sahip olması gerekir.¹⁰⁷ Bu noktada konularla ilgili yazılan hikâyelere ayrı ayrı kitapçıklar düzenlenip görsellerin artırılması ve bu kitapların bu kurumlara materyal olarak kazandırılması gerekmektedir.

“Dini Bilgiler-1 öğrenme alanı için toplam 52 hikâyenin, 13 tanesi Hz. Muhammed'in hayatından seçilmiş kısa anlatımlı olaylardan oluşmaktadır. 10 tanesinin

¹⁰⁷ Zeynep Nezahat Cihandide, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, 2. b., İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014, s. 165

kahramanı bir hayvan, 17 tanesinde çocuk, 5 tanesinde cansız bir varlık (pirinç, saat, ağaç) tır. Dini Bilgiler-2 öğrenme alanı için toplam 45 hikâyenin 3'ü Hz. Muhammed'in hayatından seçilmiş olaylardan oluşmaktadır. 7 hikâyenin kahramanı hayvan, 31 hikâyenin kahramanı çocuklardır. 4 hikâyede ise kahramanlar cansız varlıklardır (çöp tenekesi, minare, zeytin, pırasa). Kahramanı çocuklar olan hikâyelerin tümü gerçek hayatla bağlantı kurulabilecek olaylardır”¹⁰⁸ Ö1, hikâye konuları için sık tema tekrarı yaptığının üzerinde durmuştur. Ancak burada hikâyeler verilirken, önemli konuların üzerinde daha çok durulduğu ve bunun da tema tekrarı olarak algılandığı düşünülmektedir. Bu noktada hikâyelerinin konularını irdelemekten çok, konulu hikâye kitaplarının, okul öncesi dönem çocuğu hikâye kitapları tarzında (az yazılı, çok görselli, renkli, ilgi çekici üslup vb.) yazılması ve öğretmenlerimize kaynak olarak verilmesi faydalı olacaktır.

Ö13'ün bahsettiği hikâyelerin ağır olması konusuna şu örnek verilebilir: “Hikâyelerle ilgili olarak belirtilmesi gereken bir durum da seçilen hikâyelerde bahsedilen kavram ve bilgilerin öğrencinin yaş seviyesine uygunluğudur. Bu noktada öğretim programı içerisinde gözden kaçan bazı noktaların ciddi sıkıntılar doğurabileceği düşünülmektedir. Örneğin, “Olga Artık Hatice” adlı hikâye, Öğretici Kitabı- 2’de, “İslam’ın kolaylık dini olduğunu söyler” kazanımı için planlanmıştır. Hikâyedeki kahramanın (Mustafa) amcası Rus bir gelinle evlenmektedir. Olga isimli gelin, nikâhtan önce Kelime-i Şehadet getirerek Müslüman olmakta ve Hatice ismini almaktadır. Çocuğun anlamlandıramadığı bu olay ile ilgili sorusu üzerine hikâyede yapılan açıklama şudur: “Bizim dinimiz kolaylık dinidir. Müslüman olmak isteyen tüm insanlar, içtenlikle Kelime-i Şahadet getirdiği anda Müslüman olurlar”¹⁰⁹ Bu hikâye çocuk için çok soyut konuları ve bağlamları içermektedir. Olga: Müslüman olmayan isim, Hatice: Müslüman olan isim bağlantısını kurmak çocuk için kolay değildir. Çocuğa Kelime-i Şehadet ile Müslüman olmanın, kazanımlarda hedeflenen dinimizin kolaylık dini olduğunu gösterebilecek net bir mesaj içermediği açıktır. Burada Öğretici Kitabı-2’de hedeflenen kazanım olan, dinimizin kolaylık dini olduğunu çocuğa düşündürtebilecek herhangi bir olay olduğu görülmemektedir.

¹⁰⁸ Cemal Tosun, Fatma Çapcıoğlu, “4-6 Yaş Kur’an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi”, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5(5), ss.705-720 (713)

¹⁰⁹Tosun, Çapcıoğlu, a.g.e., s.714

Öğretmenlerin kitabı betimlemelerinden ortaya çıkan biçim temasında daha çok görsel olarak olmasını istedikleri noktaları betimlemişlerdir (f=5). İçerik temasında ise, günlük eğitim akışı içindeki etkinliklerin eksikliklerinden bahsetmişlerdir (f=15). Fikrim yok (f=1) ve kitap yeterli (f=1) şeklinde görüş belirten 2 öğretmenimiz olmuştur. Görülmektedir ki, öğretmenler, planlarını etkinlik kitabı ile paralel götürmektedir; ancak etkinlik kitabından yola çıkarak yeni etkinlikler planlamaktadırlar. Elbette etkinlik kitapları süreci planlamakta birer yardımcı görevini görür. Öğretmene destek olması ve etkinlik örnekleri sunması için oluşturulan kitaplardır. Burada önemli olan öğretmenin günlük eğitim planlarını bu örnekler dahilinde zenginleştirerek hazırlayabilme donanımına sahip olmasıdır. Öğretmenlerin görüşmelerde eksiklik olarak nitelendirdikleri oyun eksikliği (f=5), etkinlik eksikliği (f=8) gibi değerlendirmeler henüz yeni gelişen “okul öncesi dönem din eğitimine” kaynak oluşturacak yardımcılarının eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Zaman içinde genişleyecek kitap ya da internet kaynaklarının çoğalacağı öngörülmektedir. Okul öncesi eğitim sisteminde var olan, günlük planlarda dikkat edilen bütün noktalar öğretmenlere “günlük eğitim akış planlamaları” adı altında seminerlerle anlatılabilir diye düşünmekteyiz.

3.3. Bir Eğitim Almak İsteseniz Hangi Konularda Eğitim Almak İsterdiniz?

Öğretmenlere yönelttiğimiz üçüncü sorumuz, “Kendinizi değerlendirecek olsanız, bir eğitim almak isteseniz hangi konularda eğitim almak isterdiniz?” Burada öğreticilerin mesleki gelişimlerine katkıda bulunan hizmet içi seminer konularına ışık tutması da yan amaç olarak hedeflenmiştir. Öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

Tablo 17: Öğretmenlerin Almak İstedikleri Eğitimlere Dair Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Mesleki Yeterlilikler	Drama eğitimi (Ö1, Ö5, Ö6, Ö16, Ö19, Ö20)	6
	Çocuklarla iletişim (Ö2, Ö3, Ö4, Ö7, Ö8, Ö13, Ö15, Ö17, Ö18)	9
	Sınıf yönetimi (Ö8, Ö10, Ö11,)	3
	Davranış eğitimi (Ö9, Ö12, Ö14)	3

Tablo 17'ye göre öğretmenlerin almak istedikleri eğitimler mesleki yeterlilik teması altında toplanmıştır. Mesleki yeterlilik temasına göre, öğretmenlerin eğitim talepleri, drama eğitimi (f=6), çocuklarla iletişim (f=9), sınıf yönetimi (f=3), davranış eğitimi (f=3) olarak belirlenmiştir.

Öğretmenlerin drama eğitimi almak istediklerine dair görüşleri aşağıda verilmiştir.

“Çocuklarla drama yapmayı seviyorum. Sakinleşip, dinginleşiyorlar; kontrol çok gerekli olmuyor. Drama eğitimleri almak isterdim.” (Ö1)

“Dini oyunlar konusu mesela. Bir seminere gittik, drama yaptık hocalarla o çok faydalı oldu. Drama uygulaması noktasında eğitimlerin arttırılması bize faydalı olur.” (Ö5)

“Mesela drama konusunda çok yeterli değilim. O konuda bir eğitim almak isterdim.” (Ö6)

Öğretmenlerin çocukla iletişim konusunda eğitim almak istediklerine dair görüşleri aşağıda sunulmaktadır.

“Çocuklarla iletişim konusu. Bazı zamanlarda bir şey söylüyorsun çocuğa, ama yaptırılmıyorsun, sözünü dinletemiyorsun. Acaba ben mi çocuklara yeterli gelmiyorum diye düşünüyorum. Bağırıp çağırarak çocukları kendimden uzaklaştırmak da istemiyorum. Senenin başında çocuklarla çok sıcak başladığım için, acaba ayarı mı kaçırdım diye düşünüyorum.” (Ö2)

“Keşke pedagoji eğitimi alsaydım. 2012 den beri görev yapıyorum, ama onun eksikliğini yaşıyorum. Bazen tıkanabiliyorum. Küçük çocuklar bir anda kendilerini kapatabiliyorlar. Ne olduğunu anlayana kadar zaman geçiyor. O eğitimi alabilseydim keşke, kitaptan okuduklarımız yeterli gelmiyor.” (Ö3)

“Çocuklarla iletişim konusu.” (Ö4)

“Çocuklarla iletişim konusunda, çocukların ne dediğini anlayıp onlara nasıl cevap vereceğimiz konusunda. Bir de hizmet içi seminerlerinin en başta verilmesini istiyorum, sene sonunda veriliyor.” (Ö7)

“Çocuklarla ve velilerle iletişim konusunda. Özellikle velileri de bilinçlendirmeliyiz. Anne-çocuk ilişkisi kopuk, çocuk burada öğrendiğini evde de sürdürebilmeli. Bunun içinde veliyi bilinçlendirmeli.” (Ö13)

Öğretmenlerin sınıf yönetimi konusunda eğitim almak istediklerine dair görüşleri aşağıda sunulmaktadır.

“Sınıf yönetimi konusunda dersler almak isterdim. Etkinlik kitapları sana kılavuzluk yapıyor, ne yapman gerektiğini söylüyor; şöyle öğret, şöyle anlat diye. Ama kitaplarda şu çocuk şöyle yaparsa şöyle davran, mesela paylaşım yapmazsa şöyle davran demiyor.” (Ö8)

“Eğitim aşamasında nasıl davranmamız gerektiği, yöntemler hakkında. Ailelere de seminerler düzenlenmeli, ailenin beklentilerini ne seviyede tutmaları gerektiği de anlatılmalı.” (Ö11)

Öğretmenlerin çocukta davranış eğitimi konusunda eğitim almak istediklerine dair görüşleri aşağıda sunulmaktadır.

“Özellikle çocuklarda doğruya alıştırmayı ve yalan söylememelerini nasıl sağlarız? Paylaşım yapmayan çocuklara nasıl davranmam gerektiğini bilmiyorum. Çocukların genel davranışları karşısında ne yapmam gerektiği konusunda eğitimim olsun isterdim. Mesela bir çocuğum eşyalarını kimseyle paylaşmak istemiyordu. Çantasına doldurup gidiyordu. Ben ona paylaşmanın güzel olduğunu böyle yapmaması gerektiğini söyledim. Çocuk yarım saat tuvaletten çıkmadı. Gittim baktım, ağlıyor. Sonra dedim gel, senin eşyalarını ayrı bir dolaba koyalım oradan kullan. Ondan sonra çocuk bu konuda yalan söylemeyi kesti.” (Ö9)

“İlahiyatı, ön lisans tamamlamak gerekiyor. Çocuk eğitimi 2 günlük seminerlerle olacak bir şey değil. Öğreticiliğin ezber noktasından çıkması lazım, çocukları davranış olarak tanımamız lazım. Biz şimdi böyleyiz diyelim, arkadan gelen yeni öğretici de böyle geliyor, kendisine bir şey katarak gelmiyor.” (Ö12)

3.3.1. Öğretmenlerin İhtiyaç Duydukları Eğitim Alanlarına Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

Öğretmenlerin kendilerinde geliştirmek istedikleri noktaları yapılan görüşmeler neticesinde, öğretmen açısından şu cümle ile özetlenebilir: Öğretilecek dini konulara, ilahiyat bilgilerim doğrultusunda donanımlıyım; fakat bu bilgileri çocuğa aktaracak yöntemler ve çocukla kurulacak iletişim noktasında eksiklerim ve geliştirilmesi gereken noktalar vardır. Burada öğretmenlerin pedagoji eğitimi eksikliğini yansımalarını görülmektedir. Öğretmen açısından, karşısındaki muhatabını, yani çocuğu tanımamak,

çocuğu tanımlayamamak; öğreticinin hedeflediği bilgi ve ilgiyi aktarması noktasında eksiklere yol açmaktadır. Çocukluk dönemini, çocuk davranışlarını, çocukların dilini yani çocukları bütünsel olarak tanımadan bu görevi yapmak, öğreticiyi deneme-yanılma yöntemine sürüklemektedir. Ö9 çocukların gelişimsel özelliklerinin bilinmesini ve buna bağlı olarak davranış yönetiminin uygulanmasını gerekli kılacak bir olay anlatmıştır. Ö9'un çocuklarda paylaşım duygusu ile ilgili bize aktardığı olayın içeriğinde, çocuğun yaş grubuna göre verilecek tepkiler farklılık göstermektedir. Bu kurumlara gelen çocukların dört yaşın üzerinde olduğu düşünülürse, paylaşım duygusunun artması mülkiyet duygusunun azalması beklenmektedir. Ancak elbette ki, “çocuklar beş yaşına kadar benmerkezci oldukları için başkalarının mülkiyetine saygı duymayı öğrenemezler” denilse de, mülkiyet duygusunu azaltıp paylaşım duygusunu arttırmanın tohumları da bu yaşlarda atılmaktadır.¹¹⁰ Burada öğreticinin, çocuğun kişilik gelişimine katkı sağlaması, aile ile iş birliği yaparak, aileyi de bilgilendirerek, onda yerleşmesi gereken olumlu duygunun üzerine gitmesi gerekmektedir. Çocuğu ağlatmak tabii ki hedef olmamalıdır. Çocuğun bu aşırı mülkiyetçi davranışı karşısında hemen pes etmemesi, sınıf içi etkinliklerle paylaşma davranışını sıkça işlemesi ve çocuğa fark ettirmesi, çocuğun gelişimini olumlu yönde beslemesine imkân sunmaktadır. Din eğitimi dediğimiz şey, tam da bu güzel davranışları çocuğa yerleştirme aşamasında başlamaz mı zaten?

Öğreticilerin gelişim göstermek istedikleri konularda en yüksek frekansa sahip konular şunlardır:

- Drama eğitimi (f=6)
- Çocuklarla iletişim (f=9)

“Drama, hem bir eğitim yöntemi olarak, hem de ayrı bir konu olarak algılanmaktadır. Dünyanın pek çok ülkesinde drama, eğitim programlarında bu şekilde yerini almıştır. Drama, başarı hedefleri, çalışma programları ve birçok konudaki rehberliği ile farklı alanlardaki uzmanlar tarafından onaylanmaktadır. Yapılan çalışmalar göstermiştir ki, drama, çocuklara değişik yaşantılar sunarak olaylara farklı bakış açıları kazanmalarını sağlamaktadır. Böylelikle drama, çocukların tüm

¹¹⁰ Çoban, a.g.e., s.107

gelişimlerine katkıda bulunduğundan, bir öğrenme aracı olarak kritik bir öneme sahiptir. Ayrıca kişiliğin ilk oluştuğu erken çocukluk döneminde yapılan drama çalışmalarıyla temel beceriler kazanılır.”¹¹¹ Okul öncesi dönem çocuğunun eğitiminde drama büyük bir öneme sahiptir. Öğretmenler, eğitim aşamasında dramadan sık sık faydalandıklarını belirtmektedirler. Drama planlı bir süreçtir ve sonucunda çocuğa bir davranış, bir bilgi, bir ufuk kazandırması hedeflenmektedir ya da çocuğun yönelimleri, merakları ortaya çıkarılmaktadır. Dramada lider yani süreci planlayan ve yürütenin başından sonuna kadar aktif olması gerekmektedir. Lider, çocuğu olayın merkezine koymalı ve işlenecek konuyu çocukların yaş durumlarına, çevre şartlarına göre planlamalıdır. Drama, bilgi aktarımından ziyade çocuğa bilgiyi keşfetme, anlamlandırma ve uygulama olanağı sunmakla birlikte ve çocuğa problem durumlarına çözüm üretme, öğrendiği bilgiler arasında bağ kurmasına olanak sağlama, grup olma ve gözlem yapma becerisi kazandırma gibi birçok bilişsel ve sosyal beceri kazanımını sağlamaktadır. Bütün bunlar göz önüne alındığında süreci başlatan, sürdüren ve sonlandıran liderin, drama konusunda eğitilmiş olması amaçlara doğru yoldan ulaşmayı kolaylaştıracaktır. Dolayısıyla öğretmenlerin eğitim faaliyetlerinde dramadan faydalanmaları yararlı olacaktır. Öğretmenlere, ikinci başlık altında sorduğumuz “Eğitim materyal ve yöntemlerinden en çok hangisinden faydalaniyorsunuz?” sorusuna aldığımız cevapların çoğunluğunun drama olduğunu da göz önünde bulundurursak, drama eğitimlerinin, hem öğretmenler, hem de öğretmenleri yetiştiren kişiler tarafından üzerine düşülmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Öğretmenlerin bir başka ortak noktası, çocuklarla iletişim konusunda yardıma ihtiyaç duyduklarını belirtmeleridir. Yetişkin bireyler, çocukluk hakkında bilgi sahibi olmadan, onlarla iletişim kurmakta ve onlar gibi düşünmekte zorlanabilmektedirler. Ancak okul öncesi dönem çocuklarının eğitimi ile ilgilenen eğitimcilerin çocukluk üzerine donanımlı olması gerekmektedir. İslam eğitiminde de muhatabını tanımak ve muhataba görelilik ilkelerinin önemli olduğunu bilmekteyiz. Çocukla iyi bir iletişim başlatabilmek ve sürdürebilmek, çocukluk dönemini ve özelliklerini iyi tanımaktan geçmektedir. Eğitimci, muhatabını tanımadan, onun doğasını anlamadan, dilini konuşmadan bir iletişim başlatamaz, sürdüremez ve onda bir etki uyandıramaz.

¹¹¹ Esra Ömeroğlu vd., *Okul Öncesi Eğitimde Drama 4 b.*, Ankara: Kök Yayıncılık, 2006 ss. 22-23

Eğitimci, vermeyi düşündüğü eğitimin çocuğun zihinsel yapısına ve gelişim düzeyine uygunluğunu tespit etmesi ve o zihinsel yapıya nasıl ulaşabileceğini kendisine sorması gerekmektedir. Öğretmenlerin bizlere satır aralarında, bir diğer iletişim zorluğunu ise aileler ile yaşadıklarını aktarmışlardır (f=5). Amerikalı bir din eğitimcisi olan James Lee'ye göre, potansiyel olarak en kapsamlı ve en başarılı değerler eğitimi aile temelli eğitimidir. Çünkü insan, hayatı en derin ve bireysel seviyede aile içinde yaşamaktadır.¹¹² Bu duruma göre, öğretmenlerin aile ile iletişim kurmaları noktasında endişe duymaları haklı bir nokta olarak görülmektedir. Öğretmenlerin, eğitimin ailede devam etmesini sağlamak ve ailelerin bu eğitimden beklentilerinin ne olması gerektiğini onlara anlatması gerekmektedir. Öğretmenin aile ile etkili ve etkin iletişim noktasında kendisini geliştirmesi gerekmektedir. Çünkü öğretmenin vereceği eğitim ne kadar sağlam olsa da, aile içinde desteklenmediği sürece hedefe ulaşmak kolay olmayacak ve belki de imkânsız olacaktır. Bu sebeple normal bir okul öncesi eğitim kurumunda uygulanan "Aile Katılım Etkinlikleri" bu din eğitimi kurumlarında da uygulanırsa, hem veli sürece dahil edilmiş olur, hem de bu kurumdan ne beklemek gerektiğini kendisi deneyimlemiş ve öğrenmiş olur. Aile katılım etkinliklerinde ortak nokta, çocuğun içinde yaşadığı aile ve okul gibi iki kurum arasındaki ilişkinin güçlenmesi ve ailenin çocuğun eğitiminde daha etkin rol almasının vurgulanmasıdır.¹¹³ Böylece öğretmenlerin aile ve okul arasında kuracakları köprü görevini üstlenmeleri gerektiği konusunun önemi ortaya çıkmaktadır.

3.4. Göreve Başlamadan Önce Okul Öncesi Dönem Çocuğu Hakkında Bilgileriniz ile Göreve Başladıktan Sonraki Bilgileriniz Arasında Farklar Oldu Mu?

Eğitim yöntem ve yaklaşımları hakkında yeterli bilgiyi edinmiş mi? üst başlığı altında sorduğumuz son sorumuz, "Göreve başlamadan önce okul öncesi dönem çocuğu hakkında bilgileriniz ile göreve başladıktan sonraki bilgileriniz arasında farklar oldu mu?" şeklindeydi. Burada amacımız, öğretmenlerin okul öncesi dönem çocuğu özellikleri, gelişimi ve eğitimi hakkında bilgi sahibi olup olmadığını tartışmaktır. Öğretmenlerin görüşleri tabloda verilmiştir.

¹¹² Köylü, Oruç, a.g.e., s.114

¹¹³Fulya Temel vd., *Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları*,1. b., Ankara: Anı Yayıncılık, 2010, s.29

Tablo 18: Göreve Başlamadan Önce Okul Öncesi Dönem Çocuğu Hakkındaki Bilgileri İle Göreve Başladıktan Sonraki Bilgileri Arasındaki Farklar Üzerine Öğretmen Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Öğretmenlerin Kişilik Özelliklerini Tanımlaması	Merhamet duygusunun artması (Ö1, Ö16)	2
	Sabır yeteneğinin artması (Ö11, Ö15, Ö17)	3
	Gözlem yeteneğinin artması (Ö3)	1
	Çocuğun seviyesine inebilme becerisinin artması (Ö5, Ö20)	2
Öğretmenlerin Çocukları Tanımlaması	Her çocuğun ayrı kişiliğe sahip olduğunu görme (Ö1, Ö9, Ö12)	3
	Çocukları küçük yetişkin olarak kabul etme (Ö4, Ö5, Ö8, Ö19)	4
	Çocukların öğrenemez olduklarına inanma (Ö10, Ö11, Ö13, Ö14, Ö18)	5
	Çocukların yetiştirilme hatalarının sınıfa olumsuz yansımaları (Ö2, Ö6)	2

Tablo 18'e göre öğretmenlerin göreve başlamadan önceki ve sonraki zamanlarında okul öncesi dönem çocuğuna dair görüşleri; öğretmenlerin kişilik özelliklerini ve çocukları tanımlaması temaları altında toplanmıştır. Öğretmenlerin kendilerinde gelişim gösteren kişilik özellikleri hakkındaki tanımlamaları; merhamet duygusunun artması (f=2), sabır yeteneğinin artması (f=3), gözlem yeteneğinin artması (f=1), çocuğun seviyesine inebilme becerisinin artması (f=2) şeklinde ortaya çıkmıştır.

Öğretmenlerin çocuklar hakkındaki tanımlamaları temasına dair görüşleri; her çocuğun ayrı kişiliğe sahip olduğunu görme (f=3), çocukları küçük yetişkin olarak kabul etme (f=4), çocukların öğrenemez olduklarına inanma (f=5), çocukların yetiştirilme hatalarının sınıfa olumsuz yansımaları (f=2) olarak tezahür etmiştir.

Öğretmenlerin kendi kişilik özelliklerindeki farkları tanımladıkları görüşleri aşağıda verilmiştir.

“Çocuklar arasındaki fitrat farkını daha iyi görüyorsunuz. Kendi çocuklarımda da bunu sonradan fark ettim. Her şeye karşı daha merhametli olmaya başlıyor insan.” (Ö1)

“Bu işe ilk başladığımda bilinçli olarak tercih etmedim. Müftü tarafından görevlendirildim. Çok zor bir alan, ama geri dönüşlerini gördüğüm zaman çok mutlu oluyorum. İlk yıl ile şimdi arasında kendimde çok farklar görüyorum. Öğrettikçe sen de öğreniyorsun. Çocuğu gözlemledikçe öğreniyorsun.” (Ö3)

“Çocukları çok ciddiye almıyordum önceden, şimdi onların seviyesine inip onlarla, onlar gibi düşünmeye başladım. Onların küçük yetişkinler olduğunu düşünüyorum.” (Ö5)

“Aceleci ve sinirli bir insandım, çocuklar sayesinde sabretmeyi öğrendim. Her şeyin bir zamanı olduğunu daha çok kavradım. Çocukların çok da eğitimi alabileceklerini düşünmüyordum, ama alıyorlarmış.” (Ö11)

Öğretmenlerin okul öncesi dönem çocuğu hakkındaki fikirlerini ortaya koyan görüşleri aşağıda sunulmaktadır.

“Bu işe başlamadan önce çocuğun bu yaşlarda bir şeyden anlamayacağını düşünürdüm. Gördüm ki aslında çocuk her şeyi anlıyor, beynine atıyor. Onlara artık birer küçük yetişkin gözüyle bakıyorum.” (Ö4)

“Kendi çocuklarımda olduğu için neyle karşılaşacağımı biraz biliyordum. Ama bazı çocukların kural tanımazlıkları beni zorladı. Ben çok disiplin sevmiyorum, o yüzden biraz zorlanıyorum.” (Ö6)

“Benim kendi çocuklarım da var. Mesela onlarda fark etmemiştim, göreve başladıktan sonra çocuğun da bir yetişkin gibi fikirlerinin olduğunu fark ettim. Öyle düşünüp, öyle sorular soruyorlar ki. Karşımızdakini küçümsemememiz lazımmış, çocuk deyip geçmememiz lazımmış. Kişiliği var, duyguları var, onları daha çok tanıdım.” (Ö8)

“Çocukların kritik, sorgulayıcı bir dönemde olduğunu bilerek geldim. Çocukların çok farklı karakterlerinin olduğunu gördüm. Eğitim yöntemleri her çocukta aynı etkiyi uyandırmıyor.” (Ö9)

“Bu yaş çocuğu öğrenemez sanıyordum, ama ilk geldiklerine göre şimdiki davranışları çok farklı. Çocuğun kendi farkındalığı, birbirlerine karşı davranışları, hepsi arttı.” (Ö10)

3.4.1. Öğretmenlerin Kendilerini ve (4-6) Yaş Çocuğuna Dair Görüşleri Üzerine Değerlendirmeler

Öğretmenlerin çocuk kavramı üzerine söylediklerine bakacak olursak; okul öncesi dönem çocuklarına din eğitimi veren bir eğitimcinin, aslında etki etmeleri gereken kitle hakkında yeterli bilgi ve donanımına sahip olmadıkları görülmektedir. Öğreticilerin hitap ettikleri 4-6 yaş grubunun, verilen din eğitimini alıp alamayacakları konusunda dahi şüpheye düştükleri anlaşılmaktadır (Ö10, Ö11, Ö13, Ö14, Ö18). Öğretmenlerin, okul

öncesi dönem çocuğuna ve onun eğitimine dair yeterli bilgilerinin olmamasının yanı sıra, çocuğu daha önce gözlemlememiş, onlarla sınıf ortamında vakit geçirmemiş olmaları yani tecrübe eksikliği de onların bu konudaki tutumlarında olumsuz rol oynayan faktörlerdendir. (Ö3). Hızlı başlanan bir sistem uygulaması olduğu, sistemi oluşturduktan sonra kendi içinde kendisini yenilesin diyerek (göç yolda düzülür anlayışıyla) yola çıkıldığı söylenebilir. Ancak muhataplarımızın en hassas ve öğrenmeye en açık dönemde olduklarını göz ardı etmeden, eğitimcilerini de üst seviye donanımla çocukların karşısına çıkarmamız gerekmektedir. Çocuk eğitimi; kitabı oku, öğren ve uygula aşamasından ziyade, her çocuğun farklılıklarını bilerek, onları tanıyarak ilerlemelidir. (Ö1, Ö9, Ö12). Hali hazırda görevine devam eden öğretmenlere verilen seminerlerin yanı sıra öğretmenlerin çocuğu eğitim ortamında gözlemleyebileceği ve bir okul öncesi öğretmenin eğitim yöntem ve metodlarını, davranış kalıplarını inceleyip deneyimleyeceği stajdan faydalanmalarını sağlamak gerekmektedir. Öğreticinin bu stajdan kendine çıkaracağı notlar, edineceği bilgiler vardır. Ben, bir okul öncesi öğretmeni olarak, mesleğimi kavrama noktasında bana en çok yardımcı olan aşamanın, 4 yıl boyunca yaptığımız stajlardan edindiğimiz gözlemler olduğunu söyleyebilirim. Elbette şu an sistem durdurulsun, öğretmenler alttan yetişsin, sonra işe başlayalım gibi bir talebimiz olmayacaktır. En azından şu an görevde bulunan öğretmenlerin dahi mesleklerini yerine getirirken, bir yandan da okul öncesi eğitim kurumlarında staj, gözlem veya mesleki gelişim adı altında, okul öncesi öğretmeni ve çocuklarla vakit geçirmesi gerektiğini belirtmek gerekir. *“Hüner ve sanat ancak öğretmen vasıtasıyla öğrenilebilir. Bir işi öğretmenden öğrenmek, göz ile görmek ve aletlerle bizzat işleyerek elde etmek, bir nesneyi rivayet ve tanımlama ile öğrenmekten daha yararlıdır. Bilgiyi işlemek suretiyle elde edilen meleke, rivayet ve tanımlama ile elde edilen bilgiden daha güçlü bir surette zihinlere yerleşir.”*¹¹⁴ İbn Haldun, bu sözleri ile eğitimde somut öğrenmenin önemini belirtirken, konumuz olan staj konusunda usta-ıracak ilişkisine vurgu yapmaktadır.

Öğretmen çocuğun cismini ve hissini iyi anlayabilen kişi olmalıdır. (Ö1, Ö9, Ö12). Çocuğun eğilimlerini, duygularını, nasıl öğrendiğini, neyi öğrenmek istediğini, aile yapısını iyi bilmesi ve bütün eğitim sistemini bu soruların cevapları üzerinden

¹¹⁴ İbn Haldun, *Mukaddime*, Çev. Zakir Kadiri Ugan, 2. Cilt, İstanbul: M.E.B. Yayınları, 1986, s.367

kurması gerekmektedir. Bu dönemde öğretmen, çocukların doğal gelişen meraklarını ve ilgi alanlarını bilirse başarılı olabilir. Din olgusu biz yetişkinler için değildir. Öğretmen, bizlerin kabul ettiği fikirleri, kuralları ve kavramları çocuklara öğretici pozisyonunda kalarak anlatmak yerine, bütün bunları çocuklara buldurmaya çalıştığı sürece başarılı, etkin ve kalıcı öğrenmeler sağlayabilir. Değerler Eğitimi adı altında uyguladığımız etkinliklere önem vermekteyiz. Öğrencilerimle “Şükür” kavramını işlemeyi planlarımıza dahil ettik. Bu kavram Milli Eğitim müfredatımızda yoktu, fakat değerler eğitimi adı ile uygulayabilme imkânımız vardı. Çocuklarla bir kumbara yaptık. Bize ait olmasını isteğiyle her çocuğa bir görev vererek, kumbaramızı tamamladık. Adını “şükür kumbarası” koyduk. Çocukların şükür kelimesinin anlamı hakkında bir fikirleri yoktu. Onlara önce şu soruyu sorduk: “*Sizi hayatta en çok mutlu eden şey nedir?*” Bu soru üzerine çocuklarla sohbet ettikten sonra, bizi bu kadar mutlu edecek şeyi bize veren bir yaratıcının olduğu fikrini çocuklara hissettirdik. Çünkü okul öncesi dönem çocuğunda öğrenmeler his ve merak sonucu başlar. Sohbetimizden sonra çocuklardan, haftanın son günü olan cuma günleri, Allah’a teşekkür etmek istediğiniz bir konuyu evde ailelerine küçük bir kâğıda yazdırmalarını ve gelip kumbaraya atmalarını istedik. Burada amacımız, dua etmek, şükretmek, iyilik yapmak, Allah sevgisi gibi kavramları çocuklarda odak noktası yapmaya çalışmaktı. Etkinliğin süreci hakkında aileler mutlaka bilgilendirildi. Sürecin etkili ve etkin devam edebilmesi için, öğretmen tarafından ailelerin okuldaki eğitimin parçası olmalarının sağlanması gerekmektedir. Bu etkinliği bir dönem boyunca uyguladık ve sonucunda çocukların çevrelerindeki her şeye “*Allah bize ne güzel şeyler vermiş, bizi ne kadar seviyor*” gözüyle baktıklarını gözlemledik. Sürecin sonunda çocuklardan duyduğumuz “*Allah yakar, Allah çarpar*” gibi, aileleri, çevreleri ya da medya aracılığıyla öğrendikleri olumsuzlukların ortadan kalktığını ve çocukların hislerini daha iyi ifade edebilir hale geldiklerini gözlemledik. Öğretmenin çocuğun ihtiyacı olanı fark edip bunları sürece yayarak, çocuğu etken kılarak hedeflerine ulaşması gerekmektedir. Yukarıda örneklerini verdiğimiz öğretmenlerin, çocukların farklı bir dünya olduklarını (öğretmenlerin bunu tanımlamaları küçük birer yetişkin oldukları yönündedir) göreve başladıktan sonra fark edebilecekleri kadar zamanımız maalesef yok, bunun olmaması gerekmektedir. (Ö4, Ö5, Ö8, Ö19). Çocuklar küçük birer yetişkin değillerdir, onların yetişkinlerden farklı olarak ilgi, istek, algı ve ihtiyaçları vardır. Onlar çocuktur. Çocuk hakkında yeterli bilgi sahibi olan bir bireyin ve

öğretmenin, çocuğu küçük birer yetişkin değil, geleceğin birer yetişkinleri olarak tanımlamasının daha doğru bir tanımlama olacağı kanaatindeyiz.

Öğretmenlik mesleğine hazırlık Milli Eğitim Temel Kanunu'nda şu esaslarla belirtilmiştir: Genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon.¹¹⁵ Öğretmenlerin bu üç alanda kendilerini yetiştirmiş olmaları gerekir. Aynı zamanda öğretmenin bireysel ve karakter özellikleri de öğretmenlik mesleğine yatkın olmalıdır. Sabır, anlayış, hoşgörü, ahlâklı yaşam, samimiyet gibi olumlu özelliklerin bir öğretmende olması gerekir. Yanı sıra bizim çalışma alanımızı oluşturan pedagojik formasyon hususu şu kapsamı içermektedir: “Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yerine getirilmesinde birinci derecede önemli olan husus, öğrencilere nasıl yaklaşılabileceğinin, onlara nelerin, ne zaman, nerede ve nasıl verilebileceğinin bilinmesidir.”¹¹⁶

Morrison'a göre, erken çocukluk dönemi eğitimcilerinin dört boyutta yeterli olmaları beklenir; bunlar kişisel özellik, eğitim, profesyonel deneyim ve toplumsal boyutlardır.¹¹⁷ Bizim çalışmamızda öğretmenlerin kendilerini kişilik olarak değerlendirdiklerini göz önüne alarak diğer yeterliliklerin üzerinde durulmayacaktır. Morrison'un, kişilik boyutunu da dört tema üzerinde topladığı görülür: Kişisel karakter, duygusal nitelikler, fiziksel sağlık, zihinsel sağlık.¹¹⁸ Öğretmenin çocuğa merhamet beslemesi ve çocuğa sabır göstermesi de kişisel yeterliliklerinde olması gereken noktalardır. (Ö1, Ö11, Ö15, Ö16, Ö17). Öğretmenin karakter ve kişiliğinin iyi olması, iyi bir mesleki yeterliliğe sahip olmasını besleyen unsurdur. Çocuklar yetişkinlere göre, çok sabır, şefkat ve merhamet gösterilmesi gereken davranışlarda bulunurlar. Öğretmenden beklenen, çocuğa her zaman şefkati doğrultusunda muamele etmesidir. Şefkat ve sabır ile kurulan bir çocuk-öğretmen ilişkisi, eğitim ortamını kolaylaştıracak ve çocuğa sağlıklı kişilik geliştirmesi için yardımcı olacaktır. Gözlemlerim, çocuğa en iyi gelen şeyin kriz anlarında bile, ona karşı gösterilen şefkat olduğunu düşündürmektedir. Hz. Peygamber, çocuklara her zaman sevgisi, şefkati ve sabrı doğrultusunda muamele etmiştir. Nitekim şu hadis, Hz. Peygamber'in çocuklarla arasındaki ilişkiyi en güzel şekilde özetlemektedir: Enes bin Malik'in anlattığına

¹¹⁵ 14.06.1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu

¹¹⁶ Mustafa Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metotlar*, TDV Yay., Ankara, 1991, s. 47

¹¹⁷ Diken, a.g.e., s.493

¹¹⁸ a.g.e., s.494

göre; “Muhakkak ki Hz. Peygamber (s.a.v.) bizimle senli benli olup şakalaşır, hatta- beslediği kuşu ölen- küçük kardeşime: “Ey Ebû Umeyr, nuğayr (bülbülcüğün) ne yaptı?” derdi” demiştir. ”¹¹⁹ Hz. Peygamberin çocukla çocuk olduğu, onlara her zaman onların seviyesinden muamele ettiği de bilinmektedir. Çocuğun seviyesine inebilmeyi başardığını düşünen öğretmenler, önceden çocuğu pek ciddiye almadıklarından bahsetmektedirler. (Ö5, Ö20). Oysa çocuk ve çocukluk dönemi, bireyin madden, manen, zihnen, bedenen sağlıklı oluşumunu sağlayan derin bir kuyudur. Bütün bu noktalar dikkate alındığında, mesleki başarıda, öğretmenlerin iyi bir mesleki yeterlilikle donanmalarının yanı sıra, kişilik özellikleri bakımından da bu mesleğe uygun olup olmadıkları önem taşımaktadır.

¹¹⁹ Sahih-i Buhari, *Muhtasar-ı Tecrid-i Sarih, Edeb*, 2:731, Konya: Hüner Yayınları, 2004

SONUÇ VE ÖNERİLER

Eğitim, insan var olduğu sürece olacak, gelişmeye devam edecek bir olgudur. İnsanlar doğuştan eğitilebilir birer varlık olarak yaratılmışlardır. Mutlak mutluluğu ve “Mutlak Sahib”i bulmak insanın bu dünyadaki amacını oluşturmaktadır. Öğrenmeye, bilgiye, iyiye ve güzele yatkın olan insanoğlu, yaratılıştaki bilgiyi almaya elverişli halini, hayatı boyunca geliştirmeye çalışmalıdır. Dünya, bir arayış sahnesidir. İnsan, bu arayış yolculuğuna sabretmeli, mutlak iyilik ve mutluluk için çabalamalıdır. İnsanın dünyadaki bu arayış çabasına yardımcı olacak olan din eğitimidir. Din eğitimi konusu, hassas ve önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Din eğitimi, konusunda uzman ve bu alana hâkim kişiler tarafından yapılmalıdır. Bu önemli nokta dünya hayatının gayesi için gereklidir. Yanlış din algıları ya da eğitimleri sonucunda, dünyamızda din adına yaşanan olumsuzluklar, terör hadiseleri ya da terör muameleleri göstermektedir ki, din eğitiminin devlet eliyle, resmi kanallarla ve uzman kişilerce yapılması doğru ve sağlıklı bir din eğitimi için gereklidir.

DİB, ülkemizde yürüttüğü yaygın din eğitimi hizmetlerini geliştirmek adına çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Toplumun din eğitimi ihtiyacını karşılamak üzere var olan Kur’an Kurslarında yaş sınırının kalkmasıyla birlikte DİB, çok önemli bir adım atarak 4-6 yaş grubu Kur’an Kurslarını açmıştır. Bu, aynı zamanda insan gelişiminde en belirleyici dönem sayılabilecek söz konusu yaş aralığının seçilmesi bakımından da önemlidir. 2013 yılında 10 ilde pilot uygulama ile başlayıp, bir sonraki eğitim-öğretim döneminde ülke geneline yaygınlaştırılmıştır.

4-6 yaş grubu Kur’an Kurslarının oluşum ve gelişim aşamasında kurumların fiziksel ve yapısal olarak eksikliklerinin mevcut olduğu mülakatlar sırasında gözlenmiştir. Fakat çalışmamızın konusunu, 4-6 yaş grubu Kur’an Kurslarının en önemli unsuru olan, bu kurumlarda görev alan din eğitimcilerinin pedagojik yeterlilikleri oluşturmaktadır. Öğretmen, eğitim sürecinin en önemli unsurunu oluşturmaktadır. Bu süreci destekleyen diğer faktörler ise aile, toplum, eğitim kurumunun öğretmen ile olan olumlu ilişkisidir. Öğretmenin iyi bir alan bilgisine, pedagojik bilgiye, iyi bir psikolojiye ve iletişim becerisine sahip olması gerekir. Bahsi geçen kurumun, bir din eğitimi kurumu olması ve yaş dönemi olarak hassas bir yaş

aralığını kapsamaması sebebiyle daha dikkatli adımların atılması gerekir. Kurumlara din eğitimcileri seçilirken talebin bulunmadığı durumlarda Müftülük tarafından fahri görevli olarak öğretmenler görevlendirilmiştir. Kadrolu 4-6 yaş din eğitimcilerinin çok az olduğu görülmüştür. Müftülüğün seçim mülakatları sırasında, pedagojik bilgi ve donanım aramadığı öğretmenlerle yapılan mülakatlar neticesinde anlaşılmıştır. Önemli bir aşama olan din eğitimcisi seçimleri mülakatlarında, psikolog, pedagoğ, okul öncesi öğretmeni ve bir din eğitimcisi birlikte bulunabilir ve adayın yeterliliği konusunda değerlendirme yapabilirler.

Çalışmamızdaki, “4-6 Yaş Dönemi Din Eğitimcileri, muhatap oldukları yaş seviyesine uygun bir eğitim verebilmelerini sağlayacak pedagojik yeterlilik düzeyini ne ölçüde elde etmektedirler” problemini çözmek adına pedagoji, 3 ana başlığa ayrılarak başlıklar şu şekilde belirlenmiştir:

- Branşında iyi yetişmiş mi?
- Çocuğun gelişim alanlarında yeterli bilgiye sahip mi?
- Eğitim yöntem ve yaklaşımları hakkında yeterli bilgiye sahip mi?

Çocukların yaş dönemlerinin özelliği olarak meraklı olmaları ve çok soru sormaları sebebiyle, öğretmenler, çocuğun gelişim düzeyine uygun cevaplar verebiliyor mu?; bu yaş çocuğunun ne düzeyde bir din eğitimi ihtiyaç vardır?; çocuğa uygulanacak ceza ve mükafatlar hakkında neler düşünüyorlar?; çocuğun duygusal durumları ile eğitim ortamında ilgileniliyor mu? gibi sorularla durum anlaşılmaya çalışılmıştır. Öğretmenlerin çocuğun sorularına cevap verirken izledikleri yöntemler neticesinde, cevabını nasıl vereceklerini bilememekten kaynaklanan bazı çelişkilerinin olduğu görülmüştür. Bu da çocuğun zihinsel gelişimini ve çocuk pedagojisini iyi bilmekle mümkündür. Çocukların dönemsel gelişimleri itibarıyla öğretmenlere en çok sordukları soruların Allah ve cennet, cehennem kavramlarıyla ilgili olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin çocukların sorularından en çok cennet, cehennem ve ölüm kavramlarıyla ilgili sorular karşısında zorlandıkları gözlenmiştir. Öğretmenler, din eğitiminin önemi ve gerekliliği konusunda ortak görüş belirterek önemli ve gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Bu sorunun altında öğretmenlerden başka dönütler de alınmıştır.

Öğretmenler, 4 yaş çocuklarının 5 ve 6 yaş ile birlikte olmamasını, ayrı bir 4 yaş sınıfının açılmasını istemektedirler. 4 yaş çocuklarının eğitiminde, 5 ve 6 yaştan daha çok zorlandıklarını ve karma yaş sınıflarının olmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bahsin akabinde öğretmenlerle yapılan görüşmelerde, velilerin kurumdan beklentilerinin üst seviyede olduğu, hatta hafız olma beklentisinin mevcut olduğu bir öğretmenimiz tarafından dile getirilmiştir. Sene başında öğretmenler, velilere uygulamalı olarak sene içinde ne yapacaklarını gösteren 3-5 günlük eğitimler verebilir veyahut Müftülük tarafından, 4-6 yaş grubu Kur'an Kursları hakkında detaylı bilgiler içeren broşürler hazırlanıp dağıtılabilir. Böylece veliler de, süreç hakkında bilgi sahibi olup daha aktif katılım gösterebilirler. Öğretmenlerin ceza ve mükâfat konusunda genel olarak deneme-yanılma yolu ile kendilerine bir yol çizmeye çalıştıkları görülmüştür. Ceza ve mükâfatın çocuk psikolojisinde önemli bir yeri olduğunu düşünürsek, öğretmenlerin bu iki kavramın gerekliliği ve dozu hakkında yeterli bilgiye sahip olması gerekmektedir. Öğretmenler, sınıf içinde çocuğun duygusal durumlarını takip etmeye çalıştıklarını ve ona göre muamelede bulduklarını söylemişlerdir.

Öğretmenlerin branşında uzman olup olmadığının ipuçlarını verecek soru başlıkları; öğretmenlerin seminer eğitimi hakkındaki düşünceleri, öğretmenlerin müfredat hakkındaki düşünceleri ve uygulayabilme becerileri, eğitim materyal ve yöntemlerinden en çok hangisinden faydalandıkları, çocuğun gelecekteki dinî hayatının olumlu devam etmesi için ne gibi katkılar sağlamaları gerektiği hususlar belirlenmiş ve görüşülmüştür. Öğretmenler, halk eğitim merkezi ve müftülüğün ortak çalışması olan sertifika eğitimini, teorik bilgiler içermesi ve sürenin yetersiz olması bakımından eleştirmişlerdir. Seminerde çocuk hakkında verilen bilgilerin salt bilgi içerdiği ve slayttan okunup geçildiğini, bunun kalıcı bir öğrenme sağlamadığını, çocuk hakkında daha çok bilgi sahibi olmak istediklerini belirtmişlerdir. Uzun süreli seminer ve sertifika eğitimlerinde konuları branşlara ayırarak o alanın uzmanından yardım alınmalıdır; bir okul öncesi eğitim kurumunda staj ya da gözlem imkânı sağlanmalıdır. Öğretmenlere okul öncesinde kullanılan materyallerin kullanım bilgisi ve amaçları kavratılmalıdır. Öğretmenlerin müfredat hakkındaki düşünceleri ve uygulama becerilerinin farklılık gösterdiği görülmüştür. Bazı öğretmenler müfredatın dinî bilgiler yönüne ağırlık verdiğini; bazı öğretmenler ise Kur'an öğretimine ağırlık verdiğini söylemişlerdir. Öğretmenler bu görevi yaparken öncelikle şuna karar vermeliler: Din ve Kur'an

öğretimi mi? yoksa dinî ve ahlâki eğitim mi? Ya da öğreticilerden önce müfredat belirleyicilerin bu soruya yanıt olacak bir kılavuz hazırlamaları, bunu öğreticiye yol gösterici olarak belirlemeleri gerekebilir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde görülmüştür ki; müfredatta planlanan saatlere göre 18 saat dinî bilgiler, 6 saat Kur'an-ı Kerim öğretimi yer almaktadır. Fakat uygulama sürecinde durumun biraz farklı olduğu ve veli beklentisinin çocukların Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenmesi yönünde olduğu öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Öğretmenler eğitim etkinliklerinden en çok drama ve oyun ile öğretim yaptıklarını, ancak bu konu hakkında daha çok bilgilenmeye ve eğitime ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Etkinlik kitabındaki bazı hikâyelerin çocukların seviyelerine uygun olmadığı da ortaya çıkmıştır. Çocuğun dikkatini canlı tutmak için, din eğitiminde önemli bir yer tutan kıssa ve hikâyeleri doğru okuyabilme teknikleri öğretmenler tarafından bilinmek istenmektedir. Çocuklarda olumlu bir din algısı oluşturmak için, öğretmenler en çok sevdirmeye yolu ile eğitimden ve zorlama ve ısrardan kaçınmaktan bahsetmişlerdir. Öğretmenlerin dinî bilgi konusundaki yeterlilikleri tartışmaya açık değildir, fakat okul öncesi dönem çocuğunun eğitimi konusunda daha çok bilgiye ihtiyaç duydukları gözlenmiştir.

Çocuk gelişimi alanındaki yeterli bilgiye sahip olup olmadıkları hakkında yorum yapabilmek için, öğretmenlerin dini çocuğa anlatırken nelere dikkat ettikleri, her dinî bilginin çocuğa aktarılabilir olup olmadığı, çocuğun duygusal veya zihinsel yönlerinden hangisinin din eğitiminde aktif olması gerektiği hususlarında öğretmenlerden görüş istenmiştir. Öğretmenler, çocuklara din eğitimi faaliyetlerini uygularken onlara en çok yaş düzeylerine göre muamelede bulunmaya çalıştıklarını; bunu yaparken somutlaştırma yöntemlerinden yararlandıklarını belirtmişlerdir. Ancak öğretmenlerin, çocukların yaş dönemi gelişim özelliklerini daha iyi bilmeye ihtiyaçları vardır. Öğretmenlerin çocuklara aktarmakta mesafeli durdukları ve zorlandıkları konuların ahiret, şeytan, ölüm, cennet-cehennem gibi konular olduğu gözlenmiştir. Din, bir taraftan bireyin aklına hitap ederken, aynı zamanda duygu ve duyu dünyasına hitap eder. Çocukları din konusunda muhatap alırken onların da duygu yönlerinin temel alınması gerektiği öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Öğretmenlerin çocuğun gelişim alanları hakkında bazı bilgilere sahip oldukları gözlenmiş olup, çocuğu tanımak ve gelişim alanlarını daha iyi bilmek gerektiği öğretmenler tarafından da dile getirilmektedir.

Öğretmenlerin eğitim yöntem ve yaklaşımları hakkındaki bilgilerini ortaya çıkarmak adına; etkinlik kitaplarını kullanım şekilleri, öğretmenlerin kendilerini eğitim yöntemleri konusunda geliştirilebilir buldukları konuları betimlemeleri, göreve başlamadan önce zihinlerindeki çocuk algısının göreve başladıktan sonra nasıl değiştiği hususunda bilgilendirmeler yapmaları istenmiştir. Öğretmenlerin bizimle paylaştıkları düşüncelerinden, etkinlik kitaplarını aktif bir yol gösterici olarak kullandıklarını, bu kitaptaki etkinliklere kendilerinin eklemeler yaptıkları anlaşılmaktadır. Etkinlikleri arttırmak için internete başvurduklarını söylemektedirler. Bir öğretmen, duruma ve plandaki kazanıma uygun etkinlik üretebilecek yetkinlikte olmalıdır. Burada Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, öğretmenlere yol gösterecek yazılı materyal ve dokümanları arttırması gerekmektedir. Öğretmenlerin kendilerinin eksik yönlerini betimlemeleri istendiğinde en çok çocuklarla iletişim konusunda bilgi eksikliği yaşadıklarını söylemişlerdir. Daha sonra, en çok drama eğitiminin nasıl uygulanacağı konusunda eğitime ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin çoğunun göreve başlamadan önce çocuk hakkında yanıltıcı bilgilere sahip oldukları, bunların göreve başladıktan sonra değiştiği görülmüştür. Çocuk hakkında bilgi sahibi olmadan bu göreve başlamış olmaları da konunun bir diğer düşünülmesi gereken yanını oluşturmaktadır.

Sonuç olarak; 4-6 yaş grubu din eğitimcilerinin pedagojik yeterlilikleri hususunda bazı eksiklikler gözlenmiştir. Fakat olumlu yanı, öğretmenlerin bu eksiklerin farkında olması ve eksikliklerini gidermek için çaba sarf etmeleridir. Öğretmenlerin ilahiyat bilgisi olarak donanımlı oldukları, ancak bu bilgi ve donanımları çocuğa nasıl aktaracakları, eğitim-öğretim ortamını nasıl buna uygun hale getirecekleri, çocukla nasıl iletişim kuracakları hususlarında desteğe ve gelişmeye ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır. Bu tespit, 4-6 yaş dönemine ait din eğitiminin gelişip kurumsallaşması için olumlu olarak görülmektedir. İnsan gelişiminin en hassas dönemi olan okul öncesi dönemde yapılan din eğitiminin en önemli unsurunu oluşturan öğretmenlerin eğitimi, bu projenin en önemli noktasıdır. 4-6 yaş dönemi din eğitimcilerini yetiştirip geliştirmek konusunda İlahiyat Fakültesi bünyesinde bölüm ya da programların açılması, ya da bu fakültelerde okuyan öğrencilerin okul öncesi eğitimi bölümünün belli derslerini almaları yararlı olacak, öğretmenlerin öğretmenlik becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu öğretmenlerin yetiştirilmesi aşamasında okul öncesi eğitimi bölümü ile iş birliği yapılması ve görevde olan okul öncesi öğretmenlerinden okullarda

yapılacak staj desteğinin alınması din eğitimcilerine olumlu katkılar sağlayacaktır. Halihazırda görev yapan 4-6 yaş din eğitimcilerinin kurstan kalan zamanlarını bir okul öncesi öğretmenin yanında staj veya gözlem yaparak geçirmesi sağlanabilir. Din eğitiminin önemli bir eksiğini kapatacak olan 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının, tespit edilen eksik yönlerinin iyileştirilmesi gerekmektedir. En önemli basamağını oluşturan yeterli ve donanımlı öğretmen yetiştirme çalışmaları hız kesmeden devam etmeli ve fakülte bazlı çözümler gerçekteştirilmelidir.



KAYNAKÇA

- ARAL Neriman; KANDIR A.; YAŞAR M.; *Okul Öncesi Eğitim ve Okul Öncesi Eğitim Programı*, İstanbul: Yapa Yayınları, 2002
- AY Mehmet Emin; “Ailede Verilecek Din Eğitiminde Genel Prensipler”, *İslâm da Aile ve Çocuk Terbiyesi*, İstanbul 1996
- AY Mehmet Emin, *Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2015
- AYDIN Mehmet Zeki, “Ailede Ahlak Eğitimi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Cilt: VII /2, ARALIK-2003-SİVAS, ss. 125-158.
- AYHAN Halis, *Eğitime Giriş*, İstanbul: Damla Yayınevi, 1986
- BALCI Ali, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Ankara: PEGEM Akademi Yayınları, 2015
- BİLGİLİ Fatih Menderes, *Çocuğun Din Eğitimi ve Karşılaşılan Güçlükler*, 1. b., İstanbul: Beyan Yayınları, 2005
- BİLİCİ Ali Baz, *0-6 Yaş Çocuklarda Dini Gelişim Süreci ve Din Eğitimi*, (Doktora Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014
-, “Din Eğitiminin İlk Temelleri: Erken Çocuklukta Din.”, *DEÜİFD*, XLII, 2015, ss.,65-87
- BRENNER Mark L., *Çocuğa Hayır Demek Çözüm Değil*, (Çev. Rahime Demir), İstanbul: Hayat Yayıncılık, 1999
- BUHARİ, *Muhtasarı Tecrid-i Sarih*, (Çev. Abdullah Feyzi Kocaer), 1. Cilt, Konya: Hüner Yayınları, 2004
- CADWELL Louise Boyd, *Reggio Emilia Yöntemiyle Harika Çocuk Yetiştirmek*, (Çev. Aslıhan Akman), Hande Yavuz Topaç, 1. b., İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2011
- CEBECİ Suat, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1996
- CİHANDİDE Zeynep Nezahat, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, 2. b., İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014
- CRESWELL John W., *Araştırma Deseni (Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları)*, (Çev. Selçuk Beşir Demir), Ankara: Eğiten Kitap, 2016
- CÜCELOĞLU Doğan, *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999

- ÇOBAN Mustafa, *Okul Öncesi (3-6 Yaş) Din ve Ahlak Eğitimi*, 1. b. Konya: Hüner Yayınevi, 2016
- DEWEY John, *Mektep ve Cemiyet*, (Çev: B. Avni). İstanbul: Devlet Matbaası, 1930
- DİKEN İbrahim H. vd., *Erken Çocukluk Eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi, 2010
- DURKHEİM Emile, *Ahlak Eğitimi*, (Çev. Oğuz Adanır), İstanbul: Say Yayınları, 2012,
- ORUÇ Cemil, "Erken Çocukluk Dini Gelişim Teorileri Bağlamında Din Eğitimi", *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 8/8 Summer 2013*, ss. 971-987
- EMRAN Berrin, *Eğitimde Drama*, TC. Milli Eğitim Müdürlüğü Okul içi Beden Eğitimi Spor ve İzcilik Dairesi Başkanlığı İzmir İli İzci Kurulu, 2006
- GAZALİ, *İhyau Ulumi'd-Din*, (Çev. Ali Arslan), 6. Cilt, İstanbul: Arslan Yayınları, 1979
- GÖNEN Mübeccel, *Çocuk Eğitiminde Yaratıcı Drama*, 1. b., İstanbul: Epsilon Yayınları, 2009
- GÖZÜTOK Şakir, *Hz. Peygamberin (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) Hadislerinde Eğitim Metodları*, 1. b., İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016
- GÜCEN Ali, ÇAKMAK Ahmet, AY M. Fatih, "4-6 Yaş Kuran Kursu Öğretim Programının Öğretici Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi", *Uluslar arası Erken Çocukluk Eğitimi Kongresi, İstanbul: Büyükşehir Belediyesi, 2016*, s.768
- İbn Haldun, *Mukaddime I, II, III*. (Çev. Zakir Kadiri Ugan). İstanbul: M.E.B. Yayınları, 1986
- İbn Miskeveyh, *Tehzibu'l Ahlak*, (Çev. Abdülkadir Şener, İsmet Kayaoğlu, Cihat Tunç), 2.b., İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2013
- HÖKELEKLİ Hayati, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013
- Kur'an Kursları Öğretim Planı (4-6 Yaş), 2018
- KÖYLÜ Mustafa, ORUÇ Cemil, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*, 1.b., Ankara: Nobel Yayıncılık, 2017
- KURT İbrahim, "Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)", (Yüksek Lisans Tezi), Hitit Üniversitesi, 2017

- MEB, 1993, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Şura Sekreterliği, 14. Milli Eğitim Şurası, Okul Öncesi Eğitim Komisyon Raporu, 27-29 Eylül, Ankara: MEB Yayınları
- MEB, 1998, Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, *21. Yy'a girerken Türk Eğitim Sisteminin İhtiyaç Duyduğu Çağdaş Öğretmen Profili*, Ankara: MEB Yayınları
- MEB (2006), *Okul Öncesi Eğitim Programı (36-72 aylık çocuklar için)*, G. Haktanır, T. Gürkan, Ankara: MEB Yayınları
- MEYDAN Hasan, *Din Eğitiminde Manevi Boyut*, 1. b., İstanbul: Dem Yayınları, 2015
- MONTESORİ Maria, *Çocuğun Keşfi*, (Çev. Okhan Gündüz), 1. b., İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2016
- Myers, R. (1992), *Hayatta Kalan Oniki*, İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayınları, akt. İbrahim H. Diken, *Erken Çocukluk Eğitimi*, 1. b. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2010
- NAS, Mehmet “*Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi*”, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, 2018
- NAVARO Leyla, *Gerçekten Beni Duyuyor Musun?*, 32. b., İstanbul: Remzi Kitabevi, 2017
- OKTAY Ayla, *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 2007.
- KOÇ Raşit, “Okuma Yazma Öğretimi Yöntemleri ve “Ses Temelli Cümle Yöntemi” Uygulaması”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turcic*, Volume 7/4, Fall 2012, Ankara-Turkey, ss. 2259-2268
- ORUÇ Cemil, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, 2. b., İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014
- ÖCAL Mustafa, “Okulöncesi ve İlköğretim Çağı Çocuklarının Allah Tasavvurları Üzerine Bir Araştırma” *Bursa, U.Ü.İ.F.D.*, c.13, s. 2 (2004)
-, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metotlar*, Ankara: TDV Yay., 1991
- ÖMEROĞLU Esra vd., *Okul Öncesi Eğitimde Drama 4 b.*, Ankara: Kök Yayıncılık, 2006

- ÖZCAN Nuri, *Türk Din Müsikisi, İslâm Sanatları Tarihi*, 4. b., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012.
- PUNCH Keith F., *Sosyal Araştırmalara Giriş*, (Çev. Bayrak, Arslan, Akyüz), Ankara: Siyasal Kitapevi, 2014
- ROBİSON (1983), *Exploring teaching in early childhood education*, London: Allyn and Bacon Inc. akt. OKTAY Ayla, *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 2007
- RUSSEL Bertrand, *Eğitim Üzerine*, (Çev. Şebnem Duran), İzmir: İlya İzmir Yayınevi, 2010
- SELÇUK Mualla, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1990
- TEMEL Fulya vd., *Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları*, 1. b., Ankara: Anı Yayıncılık, 2010
- TOSUN, C., & ÇAPCIOĞLU, F. (2015). 4-6 yaş Kur'an kursları öğretim programının dini gelişim kuramları çerçevesinde incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5(5), 705-720, <http://dx.doi.org/10.14527/pegegog.2015.038>.
- UZUN Sümeyra, “Okul Öncesi Dönem Din Eğitimi (İslam Dini) Programlarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi Türkiye Ve Amerika Örnekleri”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, 2016
- YAVUZ Kerim, *Çocukta dini duygu ve düşüncenin gelişmesi*, İstanbul: Boğaziçi yayınları, 2012
- YAĞCI Samet, “Öğreticilere Göre 4-6 yaş grubu Kur'an Kursları (İzmir İli Örneği)”, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, 2018
- YILDIRIM Betül, “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 4-6 Yaş Arası Çocuklara Din Eğitimi (Sivas İli Örneği)”, (Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, 2015
- YILDIRIM Ali, ŞİMŞEK Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları, 2005
- YILMAZ N., *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar, Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2003
- YÖRÜKOĞLU Atalay, *Çocuk ruh sağlığı*, İstanbul: Özgür yayınları, 2008

ZEMBAT Rengin vd., *Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri*. 1. b., Ankara: Anı Yayıncılık, 2010

2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları, <http://www.dinihaberler.com.tr/duyurular/2017-2018-egitim-ogretim-yili-kuran-kurslari-uyguluma-esaslari/55292>), (erişim: 10.06.2018)

14.06.1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu

4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları, <https://egitimhizmetleri.diyamet.gov.tr/detay/466/4-6-ya%C5%9F-grubu-kur'an-kurslar%C4%B1>, (erişim: 25.05.2019)

633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'da değişiklik yapan 653 sayılı Kanun Hükmünde Kararname için bkz: Resmi Gazete, (17.09.2011), Sayı 28057.

Ek 1: ETİK KURULU ONAYI

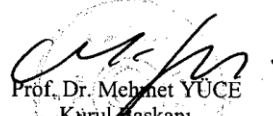
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTI TUTANAGI

OTURUM TARİHİ
30 Mart 2018

OTURUM SAYISI
2018-03

KARAR NO 31: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Büşra SABUNCU'nun "Okul Öncesi Dönemi (4-6 Yaş Grubu) Çocukların Din Eğitiminde Görev Alan Eğitimcilerin/Din Görevlilerinin Pedagojik Yeterlilikleri " konulu tez çalışması görüşme sorularının değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Büşra SABUNCU'nun "Okul Öncesi Dönemi (4-6 Yaş Grubu) Çocukların Din Eğitiminde Görev Alan Eğitimcilerin/Din Görevlilerinin Pedagojik Yeterlilikleri " konulu tez çalışması görüşme sorularının, fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurucuya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.


Prof. Dr. Mehmet YÜCE
Kurul Başkanı